

KU LEUVEN
FACULTEIT RECHTSGELEERDHEID
Academiejaar 2018 – 2019

Kinderarbeid in het kader van influencer marketing: product placement of illegaliteit?

Promotor: Prof. dr. F. HENDRICKX
Begeleider: M. VANHEGEN

Masterscriptie, ingediend door
Lauren DANIELS
bij het eindexamen voor de
graad van
MASTER IN DE RECHTEN

KU LEUVEN
FACULTEIT RECHTSGELEERDHEID
Academiejaar 2018 – 2019

Kinderarbeid in het kader van influencer marketing: product placement of illegaliteit?

Promotor: Prof. dr. F. HENDRICKX
Begeleider: M. VANHEGEN

Masterscriptie, ingediend door
Lauren DANIELS
bij het eindexamen voor de
graad van
MASTER IN DE RECHTEN

Samenvatting

Consumenten brengen tegenwoordig een groot deel van hun tijd online door. Daarom zetten merken steeds meer in op influencer marketing om reclame te maken. Het is echter zo dat thans een aantal influencers de eigen kinderen inschakelt om te poseren met gesponsorde producten. Deze recente trend doet zorgen baren in het licht van het verbod op kinderarbeid. Kinderarbeid is een geladen thema en zeker bij gebrek aan een eensluidende definitie is het geen sinecure om te oordelen of werk door kinderen steeds verboden kinderarbeid uitmaakt. Deze masterscriptie stelt dan ook in het eerste deel vast dat influencer marketing volgens inter-, supra- en nationale regelgeving in bepaalde gevallen niet kwalificeert als kinderarbeid, in andere gevallen kwalificeert als toegelaten kinderarbeid en in nog andere gevallen als verboden kinderarbeid.

Vervolgens rijst de vraag of de huidige Arbeidswet nog wel aangepast is aan moderne internetfenomenen zoals influencer marketing. In een tijdperk waarin het internet zich steeds verder ontwikkelt en een vooraanstaande rol inneemt, is het misschien pertinent dat de wetgever volgt en nieuwe regels ontwikkelt rond arbeid op sociale media. Via een enquête bij mama-influencers wordt in het tweede deel aangetoond dat het vigerend Belgisch kinderarbeidsrecht inderdaad op vele vlakken verouderd is. Voor het specifiek fenomeen van influencer marketing is er evenwel het goede nieuws dat de negatieve evaluatie van de kinderarbeidreglementering enigszins gecompenseerd wordt door de actiemogelijkheden in het privacyrecht. Zo kunnen getroffen kinderen zich enerzijds beroepen op hun recht op afbeelding en anderzijds op de GDPR. Dit positief privacyverhaal is echter afgezwakt in de specifieke context van de arbeidsrelatie, aangezien het privacyrecht daar ingeperkt wordt door het gezagsrecht van de werkgever.

Al bij al biedt het privacyrecht dus geen volledige bescherming voor kinderen van mama-influencers en blijft er dan ook nood aan een herformulering van de Belgische reglementering op kinderarbeid. Deze masterscriptie sluit daarom in het derde deel af met een reeks aanbevelingen op korte en lange termijn, die geïnspireerd zijn op een rechtsvergelijkend onderzoek met Nederland.

Dankwoord

Met deze masterscriptie sluit ik een mooi hoofdstuk in mijn leven af: de tijd is aangebroken om Leuven te verlaten. Het was een inspannende en uitdagende reis, maar zeker de moeite waard. Om het met de woorden van Barack Obama te zeggen: “*Nothing in life that’s worth anything is easy*”.

Graag zou ik mijn promotor, prof. dr. Hendrickx, willen bedanken om mij reeds tijdens de bachelor zijn passie voor het arbeidsrecht over te brengen. Dankzij hem werd mijn interesse zodanig geprikkeld dat ik zowel mijn major als masterproefdomein binnen het sociaal recht koos en mijn professionele carrière weldra als advocaat arbeidsrecht zal starten. Bovendien ben ik hem zeer dankbaar voor het aanreiken van het uitermate interessant en actueel onderwerp van deze masterproef. Ook wil ik mijn begeleidster, Miet Vanhegen, bedanken voor haar inspirerende en nuttige feedback tijdens onze contactmomenten. Het kwam nooit op een minuut aan.

Daarnaast wil ik mijn dank betuigen aan Céline Radelet van CKS om mij tijdens mijn vakantiewerk bij FNG Group afgelopen zomer wegwijs te maken in de praktische kant van samenwerkingen met influencers. Daarmee samenhangend wil ik ook alle influencers bedanken die de tijd namen om mijn enquête in te vullen. Ik apprecieer hun medewerking ten zeerste, aangezien het allerminst evident is om als het ware hun ‘vuile was buiten te hangen’ over een delicate kwestie als kinderarbeid.

Uiteraard wil ik ook mijn ouders en broer bedanken voor hun emotionele steun gedurende mijn gehele opleiding. Zonder hun onvoorwaardelijk geloof in mijn kunnen en hun goede zorgen tijdens de blok- en examenperiodes, was ik nooit tot hier geraakt.

Ten slotte verdienen ook al mijn vrienden een plaats in dit dankwoord, ze hebben de afgelopen vijf studentenjaren enorm aangenaam gemaakt.

Inhoudsopgave

DANKWOORD	I
INHOUDSOPGAVE	II
LIJST VAN BIJLAGEN	V
INLEIDING	1
DEEL I. KWALIFICATIE ALS KINDERARBEID	7
HOOFDSTUK 1. INTERNATIONAAL EN EUROPEES KADER	8
AFDELING I. INTERNATIONALE ARBEIDSORGANISATIE.....	8
AFDELING II. VERENIGDE NATIES	14
AFDELING III. RAAD VAN EUROPA	17
AFDELING IV. EUROPESE UNIE	19
HOOFDSTUK 2. BELGISCH KADER	20
AFDELING I. VERBOD OP KINDERARBEID.....	20
AFDELING II. INFLUENCER MARKETING ALS VERBODEN KINDERARBEID	22
§1. <i>Leeftijd</i>	23
§2. <i>Arbeid</i>	24
§3. <i>Vergoeding</i>	26
§4. <i>Geen individuele afwijking</i>	28
§5. <i>Buiten het kader van opleiding of opvoeding</i>	29
§6. <i>Tussenconclusie</i>	30
DEEL II. EVALUATIE BELGISCHE REGLEMENTERING SENSU LATO	32
HOOFDSTUK 1. PROBLEMEN IN KINDERARBEIDSRECHT	32
AFDELING I. KNELPUNTEN ANNO 1992.....	32
AFDELING II. KNELPUNTEN ANNO 2019	34
§1. <i>Beschrijving huidige modaliteiten</i>	34

A) Aanvraagprocedure individuele afwijking	34
B) Bijzondere arbeidsvoorwaarden	35
C) Vergoeding	38
D) Handhaving.....	39
§2. <i>Empirisch onderzoek</i>	40
HOOFDSTUK 2. (GEDEELTELIJKE) OPLOSSING IN PRIVACYRECHT	43
AFDELING I. RECHT OP AFBEELDING	44
§1. <i>Toestemmingsvereiste</i>	44
A) Minderjarige	45
B) Werknemer	47
C) Fotomodel.....	48
§2. <i>Sanctionering</i>	49
AFDELING II. ALGEMENE VERORDENING GEGEVENSBESCHERMING	53
AFDELING III. VERSCHILLENDE ACTIEGRAAD NAARGELANG SOCIAAL STATUUT.....	62
AFDELING IV. TUSSENCONCLUSIE.....	66
DEEL III. NAAR EEN NIEUWE REGLEMENTERING OP KINDERARBEID.....	67
HOOFDSTUK 1. INSPIRATIE UIT NEDERLAND.....	67
AFDELING I. KINDERARBEID	67
AFDELING II. RECLAMECODE SOCIAL MEDIA.....	72
HOOFDSTUK 2. TE HANTEREN CRITERIA.....	73
HOOFDSTUK 3. AANBEVELINGEN DE LEGE FERENDA.....	78
AFDELING I. KLEINE AANPASSINGEN.....	79
AFDELING II. MEER FUNDAMENTELE HERVORMING	80
BESLUIT.....	85
BIBLIOGRAFIE	89

BIJLAGEN 107

Lijst van bijlagen

- I. Vragenlijst enquête met toelichtende noten
- II. Antwoorden enquête
- III. Tabel resultaten enquête
- IV. Grafieken resultaten enquête
- V. Contracten CKS
  - i. Contract met vergoeding in natura
  - ii. Contract met vergoeding in geld

Inleiding

1. OPKOMST SOCIALE NETWERKSITES- Vaak wordt ervan uitgegaan dat kinderarbeid zich louter ver van ons bed afspeelt in ontwikkelingslanden. Daarbij wordt dan onmiddellijk gedacht aan de klassieke vormen van kinderarbeid, zoals arbeid in textiel fabrieken en in de agrarische sector. Deze stelling verdient echter enige nuancering, aangezien het internet aanleiding heeft gegeven tot nieuwe fenomenen.

Meer bepaald hebben sociale netwerksites (hierna: SNS) het laatste decennium hun intrede gemaakt. Die SNS zijn bij het grote publiek doorgaans beter gekend onder hun commerciële benaming: *Facebook, Instagram, Twitter, LinkedIn...*¹ Het Hof van Justitie preciseerde in de zaak *SABAM t. Netlog* dat SNS dagelijks gebruikt worden door tientallen miljoenen mensen en erop gericht zijn te communiceren in virtuele gemeenschappen, waarbij gebruikers onder meer eigen foto's kunnen plaatsen op hun profiel.² SNS vormen met andere woorden een integraal onderdeel van onze huidige samenleving.

2. PRODUCT PLACEMENT- Die populariteit van SNS is ook de bedrijfswereld niet ontgaan. Aangezien consumenten steeds meer tijd online besteden, hebben ondernemingen er baat bij om goed zichtbaar te zijn in het online landschap. Daarom maken merken tegenwoordig steeds meer gebruik van SNS om reclame te maken voor hun producten en zo in contact te komen met hun doelgroep. De advertentiestrategie waarbij bedrijven hun commerciële boodschap inbedden in media zoals SNS wordt ook wel product placement of productplaatsing genoemd.³ Het gaat om alle vormen van commerciële communicatie die tegen betaling naar producten of diensten verwijst in een context waarin de consument geen reclame verwacht. Naast SNS benutten bedrijven vaak televisieprogramma's of films om hun producten in beeld brengen. In de film *Skyfall* is James Bond bijvoorbeeld te zien met een flesje in de hand van het biermerk Heineken.

---

¹ J. LORRE, *Sociale media en werkgeverscontrole*, Mechelen, Kluwer, 2012, 2.

² HvJ 16 februari 2012, nr. C-360/10, Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers (SABAM) v. Netlog, overweging 17; J. LORRE, *Sociale media en werkgeverscontrole*, Mechelen, Kluwer, 2012, 2.

³ S. DE JANS, L. HUDDERS en V. CAUBERGHE, "Advertising literacy training", *European Journal of Marketing* 2017, (2156) 2156.

De juridische definitie van product placement is terug te vinden in artikel 1, 1^e lid, m) van de Richtlijn Audiovisuele Mediadiensten 2010/13/EU (hierna: Richtlijn AVMD). Deze bepaling omschrijft productplaatsing als “*elke vorm van audiovisuele commerciële communicatie die bestaat in het opnemen van of het verwijzen naar een product of dienst of een desbetreffend handelsmerk in het kader van een programma, tegen betaling of soortgelijke vergoeding*”.⁴ Deze definitie is voor Vlaanderen op identieke wijze omgezet in art. 2, 30° Decreet betreffende radio-omroep en televisie van 27 maart 2009 (hierna: Mediadecreet).

Wanneer in deze masterscriptie het begrip ‘product placement’ voorkomt, is evenwel uitsluitend productplaatsing op SNS bedoeld en blijft productplaatsing in televisieprogramma’s of films dus verder buiten beschouwing.

3. INFLUENCER MARKETING- Voor productplaatsing op SNS kunnen bedrijven een beroep doen op influencer marketing. Dit is een marketingstrategie waarbij ondernemingen invloedrijke personen inschakelen.⁵ Die personen heten influencers omdat hun mening het gedrag van anderen beïnvloedt. Er bestaan verschillende types van influencers. Ten eerste zijn er de *celebrity influencers* die bij het brede publiek gekend zijn zoals acteurs, atleten en muzikanten. Het tweede type zijn de *category influencers* die niet noodzakelijk gekend zijn bij het brede publiek maar expertise hebben in een specifiek domein (zoals mode, schoonheidsproducten, reizen...), waardoor ze als een betrouwbare informatiebron worden beschouwd over dat domein. De derde soort zijn de *micro-influencers* die niet noodzakelijk online aanwezig zijn maar enthousiast zijn over een bepaald product en dit aan hun vrienden aanbevelen.⁶
4. NIET-BINDENDE REGELGEVING- Op juridisch vlak blijft influencer marketing voorlopig grijs gebied, aangezien de niet-bindende “Aanbevelingen inzake online influencers” van de Raad voor de Reclame van oktober 2018 zo goed als de enige richtsnoeren vormen. De Raad voor de Reclame beschrijft influencer marketing daarbij als “*een vorm van marketing waarbij*

---

⁴ Art. 1, 1^e lid, m) Richtlijn 2010/13/EU van 10 maart 2010 betreffende de coördinatie van bepaalde wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen in de lidstaten inzake het aanbieden van audiovisuele mediadiensten.

⁵ Aanbevelingen van de Raad voor de Reclame inzake online influencers, oktober 2018, 3.

⁶ J. BACKALER, *Digital influence: unleash the power of influencer marketing to accelerate your global business*, Cham, Palgrave Macmillan, 2018, 22.

*bedrijven de online invloed van relevante sector kennis inschakelen van personen of influencers”.*⁷

De FOD Economie publiceerde in mei 2018 eveneens richtlijnen voor online influencers. Hierdoor moest elke vergoede post op Instagram beginnen met het label ‘reclame’ of ‘#reclame’. Bij niet-naleving van deze regels behoorden een waarschuwing, een proces-verbaal, een vordering tot staking en boetes van 208 euro tot 400 000 euro tot de mogelijkheden. De publicatie van deze richtlijnen was echter voorbarig en werd reeds ingetrokken, aangezien de FOD Economie eerst nog overleg wil plegen met de belangrijkste actoren in de sector van online influencers.

Bovendien biedt de geconsolideerde Internationale Code voor de Reclame- en marketingcommunicatiepraktijken van de Internationale Kamer van Koophandel (hierna: ICC Code) een referentiekader met een reeks voorschriften.⁸ Zo stelt art. 18 van de ICC Code in verband met kinderen: *“Er moet speciale aandacht worden besteed aan marketingcommunicatie voor of met kinderen en jongeren (...) Kinderen en jongeren mogen niet afgebeeld worden in onveilige situaties of in handelingen die schadelijk kunnen zijn voor henzelf of voor anderen”*. De ICC Code bevat geen enkel specifiek voorschrift rond influencer marketing, al dan niet met kinderen.

5. BINDENDE REGELGEVING- De op dit moment enige bindende regelgeving waarmee influencers rekening moeten houden, is enerzijds art. VI 93 et seq. Wetboek Economisch Recht (hierna: WER) rond oneerlijke handelspraktijken en anderzijds de Richtlijn AVMD (voor Vlaanderen geïmplementeerd in het Mediadecreet). Op 14 november 2018 werd de Richtlijn AVMD hervormd, waardoor voortaan ook videoplatformdiensten inclusief sociale media onder het toepassingsgebied vallen.⁹ Vooral art. 9, 1^e lid Richtlijn AVMD is relevant voor influencers: dit artikel verbiedt onder andere sluikreclame, subliminale technieken en reclame die de menselijke waardigheid aantast, die discriminatie bevordert, die aanspoort tot gedrag dat schadelijk is voor gezondheid, veiligheid of milieu. De reclame mag

---

⁷ Aanbevelingen van de Raad voor de Reclame inzake online influencers, oktober 2018, 3.

⁸ D. VOORHOOF en P. VALCKE, *Handboek Mediarecht*, Brussel, Larcier, 2015, 728.

⁹ Rechtsoverweging 4-5 Richtlijn (EU) 2018/1808 van 14 november 2018 tot wijziging van Richtlijn 2010/13/EU betreffende de coördinatie van bepaalde wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen in lidstaten inzake het aanbieden van audiovisuele mediadiensten (richtlijn audiovisuele mediadiensten) in het licht van een veranderende marktsituatie.

minderjarigen bovendien niet rechtstreeks aanzetten om producten of diensten te kopen. Ten slotte is reclame voor bepaalde soorten producten verboden: tabak, geneesmiddelen op voorschrift, medische behandelingen, overmatig gebruik van alcohol...

6. MAMA-INFLUENCERS- Binnen het bestek van deze masterscriptie verwijst influencer marketing naar personen die door een groot aantal mensen gevolgd worden op de SNS Instagram zodat het type micro-influencers niet langer aan bod komt. Meer specifiek zal deze masterscriptie de term ‘mama-influencers’ hanteren, waarmee zowel celebrity influencers als category influencers bedoeld worden op voorwaarde dat de influencer zelf moeder is en via gesponsorde foto’s van haar kinderen andere moeders beïnvloedt. Voorbeelden van Vlaamse mama-celebrity-influencers zijn Tanja Dexters, Tiany Kiriloff en Erika Van Tielen aangezien zij gekend zijn bij het brede publiek. Onder de Vlaamse mama-category-influencers vallen onder meer Liesbeth De Puysseleir, Liene Meneve, Joke De Coninck, Eva Tuytelaers en Ellen Kegels aangezien zij niet gekend zijn bij het brede publiek maar hun groot aantal volgers danken aan hun expertise als moeder.
7. PROBLEEMSTELLING EN MAATSCHAPPELIJKE RELEVANTIE- De recente trend van influencer marketing met kinderen doet zorgen baren in het licht van het verbod op kinderarbeid dat zowel verankerd staat in internationale, supranationale als nationale regelgeving. De heisa ontstond nadat een Vlaamse voetbalvrouw begin december 2017 een foto op Instagram had geplaatst. Op deze foto poseerde haar dochterje in bad met shampooflessen waarvan het merk duidelijk zichtbaar was. Verschillende kranten berichtten hierover, wat aantoont dat deze problematiek de samenleving in zekere mate bezighoudt. In het algemeen kan men stellen dat sociale media een maatschappelijke realiteit zijn geworden en dat jongeren daarom des te meer bescherming behoeven tegen misbruik van hun afbeeldingen.¹⁰ Concreet toont het onderzoek ‘EU Kids Online’ aan dat 32% van de kinderen tussen 9 en 12 jaar reeds over een profiel op SNS beschikt.¹¹

Bovendien schuilt de maatschappelijke relevantie van deze kwestie in het feit dat reclame op sociale media vandaag waarschijnlijk reeds een grotere impact heeft op de consument

---

¹⁰ J. DU MONGH, “Maakt privacy nog een kans in een gedigitaliseerd tijdperk?” in I. BOONE, C. DECLERCK, J. DU MONGH en P. SENAËVE (eds.), *Personen- en familierecht*, Brugge, die Keure, 2017, (123) 133.

¹¹ S. LIVINGSTONE en L. HADDON, *EU Kids Online*, LSE, Londen, [http://www.lse.ac.uk/media%40lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20\(2009-11\)/EUKidsOnlineIIReports/Final%20report.pdf](http://www.lse.ac.uk/media%40lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20(2009-11)/EUKidsOnlineIIReports/Final%20report.pdf) (consultatie 30 april 2019); E. LIEVENS, “Risico’s voor jongeren op sociale netwerken bekeken vanuit juridisch perspectief” in P. VALGAEREN, P. VALCKE en E. LIEVENS (eds.), *Sociale media*, Antwerpen, Intersentia, 2013, (29) 29.

dan reclame op klassieke media. Uit het Amerikaans onderzoek ‘How Marketers Are Leveraging Influencer Marketing’ blijkt namelijk dat 32% van de marketeers samenwerkingen met influencers als een essentieel onderdeel van hun reclamestrategie beschouwt. 41% van de marketeers beweert zelfs dat ze meer succes hebben via influencer marketing in vergelijking met traditionele reclamecampagnes. Voor dit onderzoek voerde de New Yorkse firma Activate een online enquête uit bij honderd marketingexperten van bedrijven die in de Verenigde Staten gevestigd zijn.¹²

8. ONDERZOEKSVRAGEN -De hoofdonderzoeksvraag van deze masterscriptie luidt als volgt: “*Vormt influencer marketing met kinderen een vorm van verboden kinderarbeid en is de Belgische wetgeving in dat geval voldoende aangepast aan deze moderne vorm van kinderarbeid of zijn welbepaalde voorstellen tot modernisering wenselijk?*”. Deze vraag valt uiteen in de volgende drie onderzoeksvragen die respectievelijk opgelost worden in de drie delen van deze masterscriptie:

- 1) In welke mate valt influencer marketing met kinderen onder het verbod op kinderarbeid?
- 2) In welke mate is de huidige reglementering *sensu lato* passend voor moderne vormen van kinderarbeid?
- 3) Wat zijn voorstellen *de lege ferenda* tot modernisering van de reglementering op kinderarbeid indien de huidige regels niet passend zouden zijn?

9. ONDERZOEKSMETHODE- Het eerste deel van deze masterscriptie tracht een antwoord te bieden op de eerste onderzoeksvraag en is daarbij enerzijds descriptief en anderzijds analyserend van aard. Het brengt namelijk de rechtsfiguur van kinderarbeid in kaart in de internationale, Europese en Belgische rechtsorde en past dit kader toe op het nieuwe fenomeen van influencer marketing.

Het tweede deel hanteert een evaluatieve methode om een antwoord te bieden op de tweede onderzoeksvraag. Eerst wordt de zogenaamde methode *history in law* toegepast om rechtshistorisch uit te leggen waarom de Arbeidswet is zoals hij is, waarom er een probleem is en of er in het verleden ook een probleem was. Daarna volgt een gedetailleerd descriptief

---

¹² K. LEE, “The Do’s and Don’ts of Influencer Marketing”, *Public Relations Tactics* 2017, 19; <https://static1.squarespace.com/static/5a9ffc57fcf7fd301e0e9928/t/5acd083503ce649b2aabb450/1523386423201/Marketer+Survey+Rebrand.pdf> (consultatie 25 april 2019).

onderzoek van de modaliteiten van het huidige Belgisch kinderarbeidsrecht. Vervolgens vindt een sociaal-empirisch onderzoek plaats: een enquête die werd afgenomen bij mama-influencers moet helpen om een beter zicht te krijgen op *the law in action*. Om de meerwaarde van de privacyreglementering op sociale media te kunnen evalueren ten opzichte van de verouderde regels, vindt een descriptief onderzoek plaats van het recht op afbeelding en van de Algemene Verordening Gegevensbescherming.

Het derde deel is normatief van aard, aangezien het resulteert in aanbevelingen voor een nieuw Belgisch kader rond kinderarbeid. Ter inspiratie worden de resultaten van een rechtsvergelijkend onderzoek met Nederland gebruikt. De keuze voor Nederland wordt verantwoord door het feit dat hun soepele reglementering interessant kan zijn om tot aanbevelingen te komen voor de flexibilisering van het Belgisch kinderarbeidsrecht. Ook de praktische overweging dat Nederlandstalige bronnen vlot leesbaar zijn, speelt een belangrijke rol in de keuze van het rechtstelsel.

DEEL I. KWALIFICATIE ALS KINDERARBEID

10. GEEN EENDUIDIGE DEFINITIE- Het eerste deel van deze masterscriptie neemt de vorm aan van een kwalificatievraagstuk. Het onderzoekt namelijk of het fenomeen van influencer marketing met kinderen steeds kwalificeert als verboden kinderarbeid, dan wel een veel meer gedifferentieerde problematiek uitmaakt.

Volgens het ‘De Valks Juridisch Woordenboek’ is er bij volgende definitie sprake van kinderarbeid: *“elke lichamelijke of geestelijke inspanning in het kader van het maatschappelijk productieproces verricht door minderjarigen beneden 15 jaar die nog onderworpen zijn aan de voltijdse leerplicht; er geldt een algemeen verbod deze personen arbeid te doen of laten verrichten, tenzij de wet dit toelaat”*.¹³ Het woordenboek Van Dale definieert kinderarbeid dan weer op veel meer summiere wijze als *“het inzetten van kinderen als arbeidskracht”*.¹⁴

Deze twee woordenboeken illustreren het belangrijke gegeven dat er helemaal geen algemeen aanvaarde definitie van kinderarbeid bestaat.¹⁵ De afwezigheid van een universeel gangbare definitie maakt het dan ook interessant om in het eerste deel van deze masterscriptie na te gaan hoe de wetgever met het concept van kinderarbeid omgaat.

11. STRUCTUUR DEEL ÉÉN- Eerst wordt zowel het internationaal als het supranationaal kader rond kinderarbeid geschetst (hoofdstuk 1). Daarbij wordt telkens geoordeeld in welke mate de bepalingen reeds rekening houden met moderne vormen van kinderarbeid zoals influencer marketing. Daarna wordt gekeken hoe die inter- en supranationale reglementering omgezet is in het Belgisch kader (hoofdstuk 2). Uiteindelijk wordt dat nationaal kader verder uitgediept om zo te komen tot een schematische trechterfiguur die gestalte geeft aan de onderscheiden situaties van geen kinderarbeid/toegelaten kinderarbeid/verboden kinderarbeid.

---

¹³ E. DIRIX, B. TILLEMEN en P. VAN ORSHOVEN, *De Valks Juridisch Woordenboek*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 230.

¹⁴ www.vandale.be/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/kinderarbeid#.XLbzCC-YPjA (consultatie 17 april 2019).

¹⁵ K. REYNIERS, *(Verboden) arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 295.

Hoofdstuk 1. Internationaal en Europees kader

Afdeling I. Internationale Arbeidsorganisatie

- 12. BEGRIP KINDERARBEID BINNEN IAO-** De Internationale Arbeidsorganisatie (hierna: IAO) definieert kinderarbeid als werk dat kinderen hun kindertijd, hun potentieel en waardigheid ontnemt, en dat schadelijk is voor hun fysieke en geestelijke ontwikkeling. Hieruit volgt dat de IAO niet elk werk door kinderen beschouwt als een vorm van kinderarbeid die moet worden geëlimineerd.¹⁶ Vandaag bestaat er mondiaal dan ook nog geen algemeen verbod op kinderarbeid.¹⁷ De IAO heeft evenwel instrumenten gecreëerd die een impact hebben op kinderarbeid.
- 13. EERSTE CONVENTIES-** Aanvankelijk maakte de IAO verschillende conventies met minimumleeftijden voor specifieke sectoren.¹⁸ Zo had Conventie nr. 5 van 28 november 1919 betrekking op de industrie, Conventie nr. 7 van 9 juli 1920 op de maritieme sector en Conventie nr. 10 van 16 november 1921 op de landbouw.
- 14. CONVENTIE NR. 29-** Conventie nr. 29 van 28 juni 1930 (hierna: Conventie nr. 29) handelt niet specifiek over kinderarbeid maar over dwangarbeid in het algemeen. Toch is deze conventie relevant voor kinderarbeid, aangezien kinderen vaak nog niet in staat zijn om vrijwillig toe te stemmen tot het verrichten van arbeid.¹⁹ Sinds 9 november 2016 is tevens het bijhorend Protocol nr. 29 van 11 juni 2014 in werking. Dit protocol verplicht staten om bescherming en gepaste remedies te voorzien voor slachtoffers van dwangarbeid en om daders van dwangarbeid te bestraffen. Ook moeten staten een nationaal beleid en actieplan uitwerken voor een effectieve bestrijding van dwangarbeid.²⁰
- 15. CONVENTIE NR. 138-** Een belangrijke verwezenlijking betreft Conventie nr. 138 van 26 juni 1973 (hierna: Conventie nr. 138). Deze conventie verbiedt arbeid in ondergeschikt verband

---

¹⁶ International Labour Office, *Child labour: A textbook for university students*, Genève, IAO, 2004, 16; www.ilo.org/ipecc/facts/lang--en/index.htm (consultatie 23 april 2019).

¹⁷ H. DE GREVE, "Rondetafel Kinderarbeid: Kinderarbeid vanuit een Kinderrechtenperspectief", *TJK* 2009, (74) 74.

¹⁸ K. REYNIERS, *(Verboden) arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 311.

¹⁹ M. DECONYNCK, T. GOFFIN, S. TACK en M. VAN COTTHEM, *Kids Codex, V, Arbeidsrecht, Sociale Zekerheidsrecht, Gezondheidsrecht*, Brussel, Larcier, 2014, 7.

²⁰ Art. 1 Protocol nr. 29 van 11 juni 2014.

of als zelfstandige in alle sectoren onder de leeftijd van 15 jaar, maar deze wordt gereduceerd tot 14 jaar in landen waar de economie en het onderwijs onvoldoende ontwikkeld zijn.²¹ Er bestaan echter enkele uitzonderingen op dit algemeen beginsel. Zo is lichte arbeid reeds toegelaten voor kinderen vanaf 13 jaar²², terwijl voor de gezondheid/veiligheid/zedelijkheid schadelijke arbeid pas mogelijk is vanaf 18 jaar.²³ Die leeftijd van 18 jaar wordt op zijn beurt weer naar 16 jaar herleid indien het kind beschermd is op gebied van veiligheid en zedelijkheid, alsook een gepaste opleiding heeft gekregen.²⁴ Conventie nr. 138 neigt naar een moderne invulling van kinderarbeid door in artikel 8 artistieke prestaties toe te laten via individuele vergunningen zonder enige leeftijdslimiet. Mijns inziens opent dit artikel voor België dan ook deuren naar influencer marketing, voor zover de fotografische activiteiten van influencers als artistiek kunnen worden aanzien. Bovendien wijst MAVUNGA terecht op het heikel punt dat (buiten het geval van artistieke bezigheden) kinderen onder 13 jaar niet kunnen werken zelfs al is dat werk niet nadelig

---

²¹ Art. 2, 3° Conventie nr. 138; Art. 2, 4° Conventie nr. 138; K. REYNIERS, *(Verboden) arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 311; M. DECONYNCK, T. GOFFIN, S. TACK en M. VAN COTTHEM, *Kids Codex, V, Arbeidsrecht, Sociale Zekerheidsrecht, Gezondheidsrecht*, Brussel, Larcier, 2014, 10; A. VANDAELE, “Kinderarbeid in het internationale recht vroeger en nu”, *Brood & Rozen* 2001, (163) 171; J.M. SERVAIS, “Les droits sociaux de l’enfant: Droit du travail et Sécurité sociale” in M.T. MEULDERS-KLEIN (ed.), *La Convention sur les droits de l’enfant et la Belgique*, Brussel, Story-Scientia, 1992, (181) 183; O. AKPOGHENETA, “Risky business: children at work”, *The Lancet* 2011, 390; M. DAVIDSON, “The International Labour Organization’s Latest Campaign to End Child Labor: Will it Succeed Where Others Have Failed?”, *Transnational Law & Contemporary Problems* 2001, (203) 210; N. SCHRIJVER, “Ban de kinderarbeid: de rol van de ILO”, *NJB* 2008, (783) 784; C. DUMONT, “De kinderarbeid op wereldschaal”, *Arbbl.* 1992, (8) 15; S. GILSON en A. ROGER, “Le travail des mineurs d’âge en Belgique” in C.-E. CLESSE en S. GILSON (eds.), *Le droit social et les jeunes*, Limal, Anthemis, 2011, (13) 34; H. STALFORD, “Prohibition of Child Labour and Protection of Young People at Work” in S. PEERS, T. HERVEY, J. KENNER en A. WARD (eds.), *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary*, Londen, Hart Publishing, 2014, (869) 878; K. HANSON en A. VANDAELE, “Working children and international labour law: A critical analysis”, *The International Journal of Children’s Rights* 2003, (73) 99; K. LIETEN, “Kinderarbeid wereldwijd” in H. LANGERAERT en W. VAN HOORDE (eds.), *Made by children: kinderarbeid vroeger en nu*, Oostkamp, Stichting Kunstboek, 2017, (29) 35.

²² Art. 7 Conventie nr. 138; K. REYNIERS, *(Verboden) arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 311; O. AKPOGHENETA, “Risky business: children at work”, *The Lancet* 2011, 390; C. DUMONT, “De kinderarbeid op wereldschaal”, *Arbbl.* 1992, (8) 15; R. MAVUNGA, “A critical assessment of the Minimum Age Convention 138 of 1973 and the Worst Forms of Child Labour Convention 182 of 1999”, *Potchefstroomse Elektroniese Regsblad* 2013, (121) 138.

²³ Art. 3, 1° Conventie nr. 138; K. REYNIERS, *(Verboden) arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 312; C. DENEVE, *Internationaal arbeidsrecht*, Brugge, die Keure, 2010, 155; M. DAVIDSON, “The International Labour Organization’s Latest Campaign to End Child Labor: Will it Succeed Where Others Have Failed?”, *Transnational Law & Contemporary Problems* 2001, (203) 210; N. SCHRIJVER, “Ban de kinderarbeid: de rol van de ILO”, *NJB* 2008, (783) 784; C. DUMONT, “De kinderarbeid op wereldschaal”, *Arbbl.* 1992, (8) 15; S. GILSON en A. ROGER, “Le travail des mineurs d’âge en Belgique” in C.-E. CLESSE en S. GILSON (eds.), *Le droit social et les jeunes*, Limal, Anthemis, 2011, (13) 34.

²⁴ Art. 3, 3° Conventie nr. 138; K. REYNIERS, *(Verboden) arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 312; R. MAVUNGA, “A critical assessment of the Minimum Age Convention 138 of 1973 and the Worst Forms of Child Labour Convention 182 of 1999”, *Potchefstroomse Elektroniese Regsblad* 2013, (121) 133; K. HANSON en A. VANDAELE, “Working children and international labour law: A critical analysis”, *The International Journal of Children’s Rights* 2003, (73) 99.

voor hen. Laatstgenoemde auteur pleit dan ook dat de IAO de mogelijkheid tot licht werk onder de leeftijd van 13 jaar moet herzien.²⁵ Dit pleidooi kan relevant zijn in de hypothese dat men influencer marketing eerder als economisch dan als artistiek aanmerkt, waardoor artikel 8 niet meer speelt.

De niet-bindende Aanbeveling nr. 146 van 26 juni 1973 betreffende de minimumleeftijd vormt een aanmoediging voor staten om de minimumleeftijd te verhogen tot 16 jaar.²⁶ Ook geeft deze aanbeveling voorbeelden van voor de gezondheid/veiligheid/zedelijkheid schadelijke arbeid: zware gewichten opheffen, ondergronds werk, ioniserende stralingen...²⁷

16. CONVENTIE NR. 182- Conventie nr. 182 van 17 juni 1999 (hierna: Conventie nr. 182) bleek meer populair dan Conventie nr. 138, omdat deze nieuwe conventie principes vooropstelt waarover zowel ontwikkelde landen als ontwikkelingslanden het eens zijn.²⁸ De populariteit blijkt ook uit het aantal ratificaties: Conventie nr. 182 is tot op vandaag bekrachtigd door 184 IAO-lidstaten (inclusief België)²⁹, terwijl Conventie nr. 138 thans kan rekenen op 171 ratificaties (inclusief België).³⁰ Deze aantallen moeten evenwel genuanceerd worden, aangezien de Verklaring van de IAO inzake de Fundamentele Principes en Rechten op het Werk van 18 juni 1998 alle leden van de IAO verplicht om vier fundamentele rechten te respecteren: de vakbondsvrijheid, het verbod op kinderarbeid, het verbod op dwangarbeid en het verbod op discriminatie in arbeidsrelaties. De plicht tot afschaffing van kinderarbeid

---

²⁵ R. MAVUNGA, "A critical assessment of the Minimum Age Convention 138 of 1973 and the Worst Forms of Child Labour Convention 182 of 1999", *Potchefstroomse Elektroniese Regsblad* 2013, (121) 139.

²⁶ Art. 7 Aanbeveling nr. 146; K. REYNIERS, (*Verboden*) *arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 311; K. HANSON en A. VANDAELE, "Working children and international labour law: A critical analysis", *The International Journal of Children's Rights* 2003, (73) 100.

²⁷ Art. 10 Aanbeveling nr. 146; R. MAVUNGA, "A critical assessment of the Minimum Age Convention 138 of 1973 and the Worst Forms of Child Labour Convention 182 of 1999", *Potchefstroomse Elektroniese Regsblad* 2013, (121) 133.

²⁸ S. DILLON, "Child Labour and the Global Economy: Abolition or Acceptance?", *Nordic Journal of International Law* 2015, (297) 311.

²⁹

https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:11300:0::NO:11300:P11300_INSTRUMENT_ID:312327:NO (consultatie 23 april 2019).

³⁰ https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:11300:0::NO:11300:P11300_INSTRUMENT_ID:312283 (consultatie 23 april 2019).

vloeit dus voort uit het lidmaatschap van de IAO en het is dan ook irrelevant of de staten Conventie nr. 138 en Conventie nr. 182 al dan niet hebben bekrachtigd.³¹

Conventie nr. 182 wil met urgentie een einde stellen aan de ergste vormen van kinderarbeid en focust daarbij eerder op strafrechtelijke dan op arbeidsrechtelijke materies.³² Meer bepaald gaat het om slavernij, prostitutie, drugshandel en werkzaamheden schadelijk voor de gezondheid, veiligheid of zedelijkheid van het kind.³³ Slavernij, drugshandel en prostitutie zijn onvoorwaardelijk ergste vormen van kinderarbeid, aangezien een verbetering van de arbeidsvoorwaarden die werkzaamheden nooit legaal maakt. Schadelijke werkzaamheden zijn daarentegen voorwaardelijk ergste vormen van kinderarbeid, omdat verbetering van de arbeidscondities ertoe kan leiden dat de activiteiten niet langer onder Conventie nr. 182 vallen.³⁴ Het is helaas zo dat Conventie nr. 182 niet expliciet aangeeft welke werkzaamheden schadelijk zijn, waardoor de invulling kan verschillen van land tot land.³⁵ Mijns inziens is influencer marketing geen schadelijke werkzaamheid in de zin van Conventie nr. 182. Het poseren kan misschien wel schadelijk zijn voor de mentale ontwikkeling van het kind, maar is geenszins schadelijk voor de gezondheid, veiligheid en zedelijkheid. Positief aan Conventie nr. 182 is de praktische invalshoek door staten te

---

³¹ K. HANSON en A. VANDAELE, "Working children and international labour law: A critical analysis", *The International Journal of Children's Rights* 2003, (73) 74; A. VANDAELE, *International labour rights and the social clause: friends or foes*, Londen, Cameron May, 2005, 334; F. HENDRICKX, A. MARX, G. RAYP en J. WOUTERS, "The architecture of global labour governance", *International Labour Review* 2016, (339) 345; www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@europe/@ro-geneva/@ilo-brussels/documents/genericdocument/wcms_170009.pdf (consultatie 23 april 2019).

³² R. MAVUNGA, "A critical assessment of the Minimum Age Convention 138 of 1973 and the Worst Forms of Child Labour Convention 182 of 1999", *Potchefstroomse Elektroniese Regsblad* 2013, (121) 142.

³³ Art. 3 Conventie nr. 182; A. VANDAELE, "Kanttekeningen bij recente ontwikkelingen op internationaal en Belgisch vlak inzake kinderarbeid", *TJK* 2002, (58) 59; K. REYNIERS, *(Verboden) arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 313; M. DECONYNCK, T. GOFFIN, S. TACK en M. VAN COTTHEM, *Kids Codex, V, Arbeidsrecht, Sociale Zekerheidsrecht, Gezondheidsrecht*, Brussel, Larcier, 2014, 11; K. HANSON, "Kennis over kinderarbeid ter discussie", *Brood & Rozen* 2001, (7) 25; R. SCHOOF, "De internationale strijd tegen kinderarbeid", *Arbbl.* 1997, 73-74; N. HOVERS, "Een nieuw wapen in de strijd tegen ernstige vormen van kinderarbeid", *Ars Aequi* 1998, 178-183; C. DENEVE, *Internationaal arbeidsrecht*, Brugge, die Keure, 2010, 156; A. VANDAELE, "Kinderarbeid in het internationale recht vroeger en nu", *Brood & Rozen* 2011, (163) 177; I. PLETS, B. ELIAS en N. DESMET, "Minderjarigen en centen" in KINDERRECHTSWINKELS (ed.), *De juridische positie van minderjarigen in de praktijk*, Kortrijk-Heule, UGA, 2010, (291) 310; M. DAVIDSON, "The International Labour Organization's Latest Campaign to End Child Labor: Will it Succeed Where Others Have Failed?", *Transnational Law & Contemporary Problems* 2001, (203) 213; N. SCHRIJVER, "Ban de kinderarbeid: de rol van de ILO", *NJB* 2008, (783) 784; K. HANSON en A. VANDAELE, "Working children and international labour law: A critical analysis", *The International Journal of Children's Rights* 2003, (73) 114; K. LIETEN, "Kinderarbeid wereldwijd" in H. LANGERAERT en W. VAN HOORDE (eds.), *Mady by children: kinderarbeid vroeger en nu*, Oostkamp, Stichting Kunstboek, 2017, (29) 36.

³⁴ R. MAVUNGA, "A critical assessment of the Minimum Age Convention 138 of 1973 and the Worst Forms of Child Labour Convention 182 of 1999", *Potchefstroomse Elektroniese Regsblad* 2013, (121) 145.

³⁵ *Ibid.*, (121) 148.

verplichten programma's te implementeren en zich niet eenvoudig te beperken tot een verbod op kinderarbeid.³⁶ Ook moeten lidstaten sancties voorzien en onderwijs gebruiken als instrument om kinderarbeid te elimineren.³⁷ Conventie nr. 182 voorziet echter in geen enkele aanduiding over passende straffen en een schoolplicht lijkt niet steeds in het belang van het kind als kinderarbeid noodzakelijk is voor families om überhaupt te kunnen overleven.³⁸

Aanbeveling nr. 190 van 17 juni 1999 betreffende de ergste vormen van kinderarbeid fungeert als bijkomende specificering van Conventie nr. 182. Deze aanbeveling geeft illustraties van schadelijke werkzaamheden: ondergronds werk, hoogtewerk, werk met gevaarlijke machines, werk in omgevingen met lawaai of bepaalde temperaturen, nachtwerk...³⁹ Overigens gaat de aanbeveling dieper in op de implementatie van de actieprogramma's.

17. CONVENTIE NR. 189- Conventie nr. 189 betreffende de huisarbeid van 16 juni 2011 (hierna: Conventie nr. 189) bepaalt dat staten een minimumleeftijd voor huisarbeiders moeten vaststellen die in conformiteit is met Conventies nr. 138 en nr. 182, alsook met de leeftijd die nationaal geldt voor algemene arbeid.⁴⁰ Opvallend is het feit dat Conventie nr. 189 erover waakt dat huisarbeiders kunnen deelnemen aan onderwijs.⁴¹

18. IPEC- Op operationeel vlak creëerde de IAO in 1992 het zogenaamde "International Programme on the Elimination of Child Labour", dat vooral gekend is onder de afkorting IPEC. Het programma is werkzaam in 88 landen en wordt onder andere ondersteund door

---

³⁶ Art. 6 Conventie nr. 182; R. MAVUNGA, "A critical assessment of the Minimum Age Convention 138 of 1973 and the Worst Forms of Child Labour Convention 182 of 1999", *Potchefstroomse Elektroniese Regsblad* 2013, (121) 149; K. HANSON en A. VANDAELE, "Working children and international labour law: A critical analysis", *The International Journal of Children's Rights* 2003, (73) 114; S. EGAN, "Tackling the Rise of Child Labour in Europe: Homework for the European Court of Human Rights", *International and Comparative Law Quarterly* 2015, (601) 606.

³⁷ Art. 7 Conventie nr. 182; K. HANSON en A. VANDAELE, "Working children and international labour law: A critical analysis", *The International Journal of Children's Rights* 2003, (73) 114.

³⁸ R. MAVUNGA, "A critical assessment of the Minimum Age Convention 138 of 1973 and the Worst Forms of Child Labour Convention 182 of 1999", *Potchefstroomse Elektroniese Regsblad* 2013, (121) 152.

³⁹ Art. 3 Aanbeveling nr. 190.

⁴⁰ Art. 4,1^o Conventie nr. 189; K. REYNIERS, *(Verboden) arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 313.

⁴¹ Art. 4,2^o Conventie nr. 189; K. REYNIERS, *(Verboden) arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 313.

werkgeversorganisaties, vakbonden, private ondernemingen, niet-gouvernementele organisaties, parlementariërs, universiteiten en religieuze groepen.⁴²

19. RAPPORTEN- Vierjaarlijks publiceert de IAO een rapport (de zogenaamde “Global Estimates of Child Labour”) dat aantoont hoe ver de lidstaten reeds staan in hun verbintenis om alle vormen van kinderarbeid uit te roeien. Uit het laatste rapport over de periode 2012-2016 blijkt dat het aantal gevallen van kinderarbeid gedaald is, maar dat deze daling de komende jaren aan een hoger tempo moet gebeuren om de deadline van 2025 te halen (*infra* nr. 23 i.v.m. deze deadline). In 2016 waren naar schatting namelijk nog steeds 152 miljoen kinderen wereldwijd betrokken bij kinderarbeid, onder wie 73 miljoen in gevaarlijk werk.⁴³ Geografisch gezien is Afrika zowel in absolute als relatieve getallen koploper in het aantal gevallen van kinderarbeid. Azië-Pacific heeft het tweede hoogste aantal gevallen.⁴⁴ Het valt hierbij op dat kinderarbeid substantieel meer voorkomt in gebieden die getroffen zijn door militaire conflicten zoals Afghanistan, de Centraal-Afrikaanse Republiek, Colombia, Irak, Mali, Nigeria, de Filipijnen, Zuid-Soedan, Oekraïne, Jemen en Congo.⁴⁵ Qua type werk blijkt uit het rapport van de IAO bovendien dat kinderarbeid het meest vertegenwoordigd is in de landbouwsector.⁴⁶ Een andere bevinding uit het rapport betreft het nationale inkomen: kinderarbeid blijkt het meest aanwezig in lageloonlanden, maar het probleem is geenszins afwezig in landen met middelmatige en hoge lonen.⁴⁷ Op gebied van leeftijd toont het rapport dat de meeste kinderarbeid gebeurt door kinderen tussen 5 en 11 jaar.⁴⁸ Inzake het geslacht blijkt dat jongens een groter risico lopen om betrokken te geraken in kinderarbeid dan meisjes. De IAO verklaart dit doordat meisjes eerder instaan voor huishoudelijke taken die een minder zichtbare en dus minder gerapporteerde vorm van kinderarbeid uitmaken.⁴⁹ Tot slot wijst het rapport op de verontrustende relatie tussen

---

⁴² S. DILLON, “Child Labour and the Global Economy: Abolition or Acceptance?”, *Nordic Journal of International Law* 2015, (297) 302; P. VAN DER HEIJDEN, “Uitbreiding van handhavingsmechanismen fundamentele arbeidsrechten -Is meer ook beter?”, *Nederlands Juristenblad* 2014, (768) 769; www.ilo.org/ipecc/programme/lang--en/index.htm (consultatie 23 april 2019).

⁴³ Global Estimates of Child Labour: results and trends, 2012-2016, www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/publication/wcms_575499.pdf, 11 (consultatie 23 april 2019).

⁴⁴ *Ibid.*, 28.

⁴⁵ *Ibid.*, 31.

⁴⁶ *Ibid.*, 34.

⁴⁷ *Ibid.*, 33.

⁴⁸ *Ibid.*, 38.

⁴⁹ *Ibid.*, 42.

kinderarbeid en opleiding. Uit onderzoek van de IAO blijkt immers dat 32% van de werkende kinderen tussen 5 en 14 jaar niet naar school gaat.⁵⁰ De overige 68% kan het onderwijs wel bijwonen maar presteert zwakker dan niet-werkende klasgenoten aangezien ze minder tijd hebben voor zelfstudie na de schooluren.⁵¹

20. DAG TEGEN KINDERARBEID- Bovendien organiseert de IAO sinds 2002 jaarlijks een internationale dag tegen kinderarbeid op 12 juni. De slogan voor 2019 luidt als volgt: “*Children shouldn’t work in fields. But on dreams.*”. De IAO kijkt op 12 juni 2019 terug op de vooruitgang die ze in haar honderdjarig bestaan geboekt heeft om kinderarbeid te bestrijden. Bovendien wil de IAO op 12 juni 2019 staten nogmaals uitnodigen om Conventie nr. 182, Conventie nr. 138 en Protocol nr. 29 te ratificeren.⁵²

Afdeling II. Verenigde Naties

21. IVRK- Binnen de Verenigde Naties (hierna: VN) is artikel 32 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind van 20 november 1989 (hierna: IVRK) relevant voor de strijd tegen kinderarbeid. Deze bepaling verankert namelijk het recht van kinderen op bescherming tegen economische exploitatie en tegen tewerkstelling die gevaarlijk is voor hun opvoeding, gezondheid of ontwikkeling.⁵³

De tekst van het IVRK is onduidelijk over de draagwijdte van het begrip ‘economische exploitatie’ en ook in de rechtsleer heerst daarover discussie. SANTOS PAIS van het Comité voor de Rechten van het Kind verstaat onder dat begrip een onrechtmatig voordeel in situaties van manipulatie, misbruik, onderdrukking of slechte behandeling omdat dergelijke situaties de menselijke waardigheid of harmonieuze ontwikkeling van het kind niet respecteren.⁵⁴ Net zoals VAN BUEREN verdedigt zij dat economische exploitatie niet zonder meer gelijkgesteld mag worden met werk, aangezien kinderen wel degelijk op legale wijze

---

⁵⁰ *Ibid.*, 47.

⁵¹ *Ibid.*, 48.

⁵² www.ilo.org/ipecc/Campaignandadvocacy/wdacl/lang--en/index.htm (consultatie 23 april 2019).

⁵³ Art. 32, 1° lid IVRK; S. EGAN, “Tackling the Rise of Child Labour in Europe: Homework for the European Court of Human Rights”, *International and Comparative Law Quarterly* 2015, (601) 607; K. LIETEN, “Kinderarbeid wereldwijd” in H. LANGERAERT en W. VAN HOORDE (eds.), *Made by children: kinderarbeid vroeger en nu*, Oostkamp, Stichting Kunstboek, 2017, (29) 33.

⁵⁴ M. SANTOS PAIS, CRC/C/20 (Annex V), 1993, 51; K. REYNIERS, (*Verboden*) *arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 316; K. HANSON en A. VANDAELE, “Working children and international labour law: A critical analysis”, *The International Journal of Children’s Rights* 2003, (73) 108; A. VANDAELE, “Kinderarbeid in het internationale recht vroeger en nu”, *Brood & Rozen* 2001, (163) 175.

kunnen werken vanaf 13 jaar conform Conventie nr. 138.⁵⁵ REYNIERS voegt terecht toe dat ook activiteiten zonder arbeid (zoals handel in kinderen) onder de noemer ‘economische exploitatie’ kunnen vallen.⁵⁶ Met betrekking tot influencer marketing is er wel degelijk een onrechtmatig voordeel voor de moeder, waardoor dit economische exploitatie zou kunnen uitmaken in de definitie van SANTOS PAIS. Anderzijds werd aangegeven dat legaal werk niet gelijk kan staan aan economische exploitatie: er is dus geen economische exploitatie indien moeders legaal te werk gaan door bijvoorbeeld de nationaal vereiste aanvraagprocedure te volgen.

Terwijl het eerste lid van artikel 32 dus tamelijk vaag blijft qua bewoordingen, voorziet het tweede lid in drie concrete verplichtingen voor de verdragsstaten. Zo moeten de staten ten eerste regelgeving maken rond de minimumleeftijden voor arbeid. Ten tweede zijn de staten ertoe gehouden om voorschriften uit te vaardigen rond werktijden en arbeidsvoorwaarden. De derde plicht waakt over de effectieve uitvoering van artikel 32 door staten te dwingen tot bestraffing van inbreuken.⁵⁷

22. IVESCR- Een andere verwezenlijking van de VN op vlak van kinderarbeid betreft artikel 10, 3^e lid van het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele rechten (hierna: IVESCR). Dit artikel beschermt kinderen tegen economische en sociale uitbuiting: arbeid schadelijk voor hun zedelijkheid, lichamelijk welzijn of normale ontwikkeling moet strafbaar zijn beneden een door de staten vast te stellen leeftijdsgrens.⁵⁸ Naar mijn mening

---

⁵⁵ M. SANTOS PAIS, CRC/C/20 (Annex V), 1993, 51; G. VAN BUEREN, *The international law on the rights of the child*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1995, 264; K. HANSON en A. VANDAELE, “Working children and international labour law: A critical analysis”, *The International Journal of Children’s Rights* 2003, (73) 109.

⁵⁶ K. REYNIERS, *(Verboden) arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 317.

⁵⁷ Art. 32, 2^e lid IVRK; M. DECONYNCK, T. GOFFIN, S. TACK en M. VAN COTTHEM, *Kids Codex, V, Arbeidsrecht, Sociale Zekerheidsrecht, Gezondheidsrecht*, Brussel, Larcier, 2014, 2; K. REYNIERS, *(Verboden) arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 319; C. DENEVE, *Internationaal arbeidsrecht*, Brugge, die Keure, 2010, 253; J.M. SERVAIS, “Les droits sociaux de l’enfant: Droit du travail et Sécurité sociale” in M.T. MEULDERS-KLEIN (ed.), *La Convention sur les droits de l’enfant et la Belgique*, Brussel, Story-Scientia, 1992, (181) 181; E. VERHELLEN, “Kinderarbeid en het UNO-verdrag inzake de rechten van het kind”, *Arbbl.* 1992, (31) 34; S. GILSON en A. ROGER, “Le travail des mineurs d’âge en Belgique” in C.-E. CLESSE en S. GILSON (eds.), *Le droit social et les jeunes*, Limal, Anthemis, 2011, (13) 33.

⁵⁸ M. DECONYNCK, T. GOFFIN, S. TACK en M. VAN COTTHEM, *Kids Codex, V, Arbeidsrecht, Sociale Zekerheidsrecht, Gezondheidsrecht*, Brussel, Larcier, 2014, 3; K. REYNIERS, *(Verboden) arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 321; J. PUT, *Handboek jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 54; S. EGAN “Tackling the Rise of Child Labour in Europe: Homework for the European Court of Human Rights”, *International and Comparative Law Quarterly* 2015, (601) 609; B. SAUL, D. KINLEY en J. MOWBRAY, *The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. Commentary, Cases and Materials*, Oxford, Oxford University Press, 2014, 808.

zou regelmatig poseren wel eens schadelijk kunnen zijn voor de normale ontwikkeling van het kind en capteert art. 10, 3^e lid IVESCR dus ook het fenomeen van influencer marketing.

23. SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS- Bovendien hebben wereldleiders op de Algemene Vergadering van de VN in september 2015 de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (“Sustainable Development Goals”) aangenomen. Deze 17 doelstellingen bevatten specifieke eisen waaraan de staten moeten voldoen tegen 2030 en zijn als het ware de opvolgers van de Millenniumdoelstellingen uit 2000.⁵⁹ Doelstelling 8 gaat algemeen over het bevorderen van economische groei, volledige en productieve tewerkstelling en waardig werk voor iedereen.⁶⁰ Specifiek inzake kinderarbeid roept doelstelling 8.7 de staten op om onmiddellijk maatregelen te nemen om de ergste vormen van kinderarbeid inclusief het gebruik van kindsoldaten te elimineren. Tegen 2025 moet de wereldgemeenschap alle vormen van kinderarbeid beëindigen.⁶¹ Helaas hebben de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen evenwel enkel het statuut van politieke consensus zonder enig afdwingingsmechanisme.⁶²

24. RECHT OP ARBEID- Tegenover het verbod op kinderarbeid dient het fundamenteel mensenrecht op arbeid te worden gesitueerd. De laatste decennia is het kindbeeld namelijk veranderd en wordt hier en daar gepleit voor respect voor kinderen als mensen. In die hypothese zijn kinderen dragers van rechten zoals iedere mens in plaats van objecten die beschermd moeten worden.⁶³ Kinderen zouden zich dan net zoals volwassenen kunnen beroepen op het mensenrecht op arbeid. Dat grondrecht werd voor het eerst op wereldschaal

---

⁵⁹ J. MADELEY, “Sustainable Development Goals”, *Appropriate Technology* 2015, (32) 32; F. BIERMANN, N. KANIE en R. KIM, “Global governance by goal-setting: the novel approach of the UN Sustainable Development Goals”, *Current Opinion in Environmental Sustainability* 2017, (26) 26; S. FUKUDA-PARR, “Sustainable Development Goals” in T. WEISS en S. DAWS (eds.), *The Oxford Handbook on the United Nations*, Oxford, Oxford University Press, 2018, (764) 764; W. VANDENHOLE, “Duurzame ontwikkelingsdoelstellingen voor 2030: de nieuwe ontwikkelingsagenda vanuit kinderrechtenperspectief”, *TJK* 2017, (22) 23.

⁶⁰ <https://sustainabledevelopment.un.org/sdg8> (consultatie 23 april 2019).

⁶¹ “8.7 Take immediate and effective measures to eradicate forced labour, end modern slavery and human trafficking and secure the prohibition and elimination of the worst forms of child labour, including recruitment and use of child soldiers, and by 2025 end child labour in all its forms”, www.un.org/sustainabledevelopment/economic-growth/ (consultatie 23 april 2019).

⁶² J. MADELEY, “Sustainable Development Goals”, *Appropriate Technology* 2015, (32) 33; E. VERHELLEN, “Het Verdrag inzake de rechten van het kind meerderjarig. Enkele beschouwingen over de implementatie in België”, *TJK* 2008, (11) 12.

⁶³ E. VERHELLEN, “Implementatie van kinderrechten: óók een academische verantwoordelijkheid” in W. VANDENHOLE (ed.), *Kinderrechten als mensenrechten: een multidisciplinaire verkenning*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (1) 4.

neergelegd door de VN in 1948 via art. 23, 1^e lid van de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens.⁶⁴ Daarnaast wordt het fundamenteel recht op arbeid binnen de VN nogmaals bevestigd in art. 6 IVESCR.⁶⁵

Afdeling III. Raad van Europa

25. HESH- Wat de Raad van Europa betreft, is het Herziene Europees Sociaal Handvest (hierna: HESH) van belang. Art. 7 HESH legt net zoals Conventie nr. 138 een principiële minimumleeftijd van 15 jaar op, tenzij voor lichte werkzaamheden die niet nadelig zijn voor de gezondheid, het mentale welzijn of de ontwikkeling. Onder 18 jaar zijn zowel gevaarlijke werkzaamheden als nachtarbeid verboden en moet de arbeidsduur worden beperkt.⁶⁶ Bovendien hamert art. 7.3 HESH erop dat leerplichtige kinderen steeds het nodige onderwijs moeten kunnen genieten.⁶⁷ Overigens besteedt het artikel onder meer aandacht aan een billijke beloning, aan vier weken betaald verlof en aan frequente medische onderzoeken.⁶⁸ Er is geen specifieke aandacht voor moderne kinderarbeid zoals de entertainment-sector, maar mijns inziens zou influencer marketing kunnen kwalificeren als lichte werkzaamheid waarvoor dus geen minimumleeftijd van 15 jaar vereist is. Het blijft dan evenwel nog de vraag of influencer marketing niet nadelig is voor het mentale welzijn of ontwikkeling van het kind...

---

⁶⁴ K. HANSON en A. VANDAELE, "Working children and international labour law: A critical analysis", *The International Journal of Children's Rights* 2003, (73) 89; J. SARKIN en M. KOENIG, "Developing the right to work: Intersecting and dialoguing human rights and economic policy", *Human Rights Quarterly* 2011, (1) 12.

⁶⁵ N. DURA en C. MITITELU, "International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights", *European Integration Realities and Perspectives Proceedings* 2013, (130) 132; J. SARKIN en M. KOENIG, "Developing the right to work: Intersecting and dialoguing human rights and economic policy", *Human Rights Quarterly* 2011, (1) 12; R. MENESES-REYES en J. CABALLERO-JUAREZ, "The right to work on the street: Public space and constitutional rights", *Planning Theory* 2014, (370) 375; M. CRAVEN, *The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. A perspective on its development*, Oxford, Clarendon Press, 1995, 194.

⁶⁶ K. REYNIERS, *(Verboden) arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 315; M. DECONYNCK, T. GOFFIN, S. TACK en M. VAN COTTHEM, *Kids Codex, V, Arbeidsrecht, Sociale Zekerheidsrecht, Gezondheidsrecht*, Brussel, Larcier, 2014, 14; N. MUIZNIEKS, "Le travail des enfants n'a pas disparu en Europe", *JDJ* 2013, (3) 4; P. HANIQUE, "La protection du travail des enfants: vers une nouvelle réalité?", *Journ.proc.* 1993, (14) 16; S. GILSON en A. ROGER, "Le travail des mineurs d'âge en Belgique" in C.-E. CLESSE en S. GILSON (eds.), *Le droit social et les jeunes*, Limal, Anthemis, 2011, (13) 35; H. STALFORD, "Prohibition of Child Labour and Protection of Young People at Work" in S. PEERS, T. HERVEY, J. KENNER en A. WARD (eds.), *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary*, Londen, Hart Publishing, 2014, (869) 877.

⁶⁷ S. EGAN, "Tackling the Rise of Child Labour in Europe: Homework for the European Court of Human Rights", *International and Comparative Law Quarterly* 2015, (601) 610.

⁶⁸ Art. 7.5 HESH; art. 7.7 HESH; art. 7.9 HESH; H. STALFORD, "Prohibition of Child Labour and Protection of Young People at Work" in S. PEERS, T. HERVEY, J. KENNER en A. WARD (eds.), *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary*, Londen, Hart Publishing, 2014, (869) 877.

Artikel 1 HESH is op zijn beurt dan weer interessant voor het concept van het recht op arbeid, dat reeds voor de VN werd uiteengezet in randnummer 24. Op basis van art. 1 HESH moeten de landen van de Raad van Europa het recht op arbeid waarborgen door een hoog werkgelegenheidspeil tot stand te brengen, werknemers toe te laten in hun onderhoud te voorzien, arbeidsbemiddelingsdiensten op te richten en beroepskeuzevoorlichting te verstrekken.

- 26. EVRM-** Artikel 4 van het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden van 4 november 1950 (hierna: EVRM) bevat een verbod op slavernij en dwangarbeid. Het EVRM handelt dus niet in letterlijke bewoordingen over kinderarbeid, maar mijns inziens kan naar analogie met Conventie nr. 29 gesteld worden dat de meeste kinderen nog onvoldoende matuur zijn om vrijwillig toe te stemmen tot arbeid.

Het arrest *Siliadin t. Frankrijk* gaat inderdaad over kinderarbeid: een vijftienjarig meisje uit Togo moest 7 dagen op 7 gratis als huishoudster werken voor een Frans echtpaar zonder dat ze het huis mocht verlaten.⁶⁹ Het Hof in Straatsburg besloot in deze zaak tot een schending van art. 4 EVRM, omdat Frankrijk niet over de nodige strafrechtelijke bepalingen beschikte om het meisje te beschermen.

Ook in het arrest *C.N en V. t. Frankrijk* is kinderarbeid aan de orde: twee zussen van Burundi werden naar Frankrijk gebracht waar ze onbetaald als huismeid moesten werken voor een koppel met zeven kinderen.⁷⁰ De 16-jarige zus mocht nooit naar school en de 10-jarige zus moest steeds huishoudelijke taken verrichten zodra ze van school terugkwam. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens oordeelde dat de oudste zus inderdaad onderworpen was aan dwangarbeid. Het Hof stelde dan ook een schending vast van art. 4 EVRM bij gebrek aan een juridisch kader, net zoals in de *Siliadin*-zaak. Met betrekking tot de jongste zus was daarentegen niet de vereiste ernst van dwangarbeid bereikt in de zin van art. 4 EVRM,

---

⁶⁹ EHRM 26 oktober 2005, nr. 73316/01, *Siliadin t. Frankrijk*; M. DECONYNCK, T. GOFFIN, S. TACK en M. VAN COTTHEM, *Kids Codex*, V, *Arbeidsrecht, Sociale Zekerheidsrecht, Gezondheidsrecht*, Brussel, Larcier, 2014, 12; S. EGAN, "Tackling the Rise of Child Labour in Europe: Homework for the European Court of Human Rights", *International and Comparative Law Quarterly* 2015, (601) 620.

⁷⁰ EHRM 11 januari 2013, nr. 67724/09, *C.N. en V. t. Frankrijk*; S. EGAN, "Tackling the Rise of Child Labour in Europe: Homework for the European Court of Human Rights", *International and Comparative Law Quarterly* 2015, (601) 626.

aangezien zij wel degelijk naar school mocht gaan. Deze zaak is een gemiste kans voor het Hof om een signaal te geven tegen kinderarbeid en toont tegelijk aan dat het materieel toepassingsgebied van art. 4 EVRM nog volop aan het evolueren is.⁷¹ Er zal nog veel evolutie nodig zijn om moderne vormen van kinderarbeid te doen erkennen onder art. 4 EVRM. Voorlopig wijst dan ook niets erop dat het Straatsburgs Hof wakker ligt van influencer marketing.

Afdeling IV. Europese Unie

27. RICHTLIJN JONGEREN OP HET WERK- Ook de Europese Unie beschikt over enkele instrumenten in de strijd tegen kinderarbeid. Ten eerste is er de Richtlijn 94/33/EG van 22 juni 1994 betreffende de bescherming van jongeren op het werk (hierna: Richtlijn Jongeren op het Werk). Artikel 1, 1^e lid van deze richtlijn bevat de verplichting voor lidstaten om arbeid te verbieden door kinderen die nog geen 15 jaar zijn of naar nationaal recht nog onder de voltijdse leerplicht vallen.⁷² Art. 4 Richtlijn Jongeren op het Werk bepaalt dat het verbod op kinderarbeid niet geldt voor werk in de context van een alternerende opleiding of stage, voor lichte arbeid en voor culturele of soortgelijke activiteiten. Lichte arbeid mag namelijk reeds uitgeoefend worden vanaf de leeftijd van 13 jaar, mits inachtneming van een wekelijks maximum aantal uren. Culturele of soortgelijke activiteiten mogen door kinderen van gelijk welke leeftijd uitgevoerd worden op voorwaarde dat vooraf een vergunning verkregen werd voor het individuele geval.⁷³ Deze culturele uitzondering wijst erop dat de Europese Unie niet langer een klassieke notie van kinderarbeid hanteert, maar de notie integendeel reeds veranderd is richting entertainment en advertising.

28. HANDVEST GRONDRECHTEN EU- Een tweede relevante rechtsbron is artikel 32 van het Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie. Dat artikel verbiedt kinderarbeid expliciet tot het einde van de leerplicht, maar laat ruimte voor beperkte afwijkingen. Bovendien schept dit artikel de positieve verplichting om de arbeidsvoorwaarden van

---

⁷¹ S. EGAN, “Tackling the Rise of Child Labour in Europe: Homework for the European Court of Human Rights”, *International and Comparative Law Quarterly* 2015, (601) 630.

⁷² R. BLANPAIN, *Europees arbeidsrecht*, Brugge, die Keure, 2012, 286; K. REYNIERS, *(Verboden) arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 320.

⁷³ Art. 5 Richtlijn 94/33/EG van 22 juni 1994 betreffende de bescherming van jongeren op het werk; R. BLANPAIN, *Europees arbeidsrecht*, Brugge, die Keure, 2012, 287.

werkende jongeren aan te passen aan hun leeftijd, bescherming te bieden tegen economische exploitatie en hun ontwikkeling/opvoeding te respecteren.⁷⁴

Hoofdstuk 2. Belgisch kader

29. STRUCTUUR HOOFDSTUK TWEE- Als logisch vervolg op het eerste hoofdstuk kijkt dit tweede hoofdstuk hoe het inter- en supranationale kader is geïmplementeerd in België. De eerste afdeling biedt een algemene descriptieve uiteenzetting van de Belgische grote lijnen rond kinderarbeid. De tweede afdeling zal dit algemene kader vervolgens toepassen op het concrete fenomeen van influencer marketing. Zo kan duidelijkheid geschept worden omtrent het huidige statuut van influencer marketing met kinderen in België, aangezien deze nieuwe manier van reclame maken onder meer op sociaalrechtelijk gebied nog troebel is. Ook is er binnen de gemeenschap van influencers op heden nog niet de nodige bewustwording over het feit dat hun foto's in sommige gevallen als kinderarbeid kwalificeren.

Afdeling I. Verbod op kinderarbeid

30. VERBOD IN ARBEIDSWET- Het kader rond kinderarbeid is voor België neergelegd in art. 6 tot 7.14 van de Arbeidswet van 16 maart 1971 (hierna: “Arbeidswet”). Deze regels zijn van openbare orde.⁷⁵ Dat openbare orde-karakter kan relevant zijn op vlak van internationaal privaatrecht: zelfs al sluiten influencers contracten met rechtskeuze voor buitenlands recht, dan nog primeert de Belgische Arbeidswet.⁷⁶ Een dergelijk scenario met buitenlandse rechtskeuze is niet ondenkbaar wanneer het gaat om de promotie van producten van een buitenlands merk.

Artikel 7.1 van de Arbeidswet bevat als basisprincipe een algemeen verbod op kinderarbeid. Op dit algemeen verbod bestaan echter uitzonderingen via de aanvraag van een individuele

---

⁷⁴ H. PAS, *Kinderen en de actieve welvaartsmaatschappij*, Brugge, die Keure, 2005, 43; K. REYNIERS, *(Verboden) arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 320; S. EGAN, “Tackling the Rise of Child Labour in Europe: Homework for the European Court of Human Rights”, *International and Comparative Law Quarterly* 2015, (601) 613; H. STALFORD, “Prohibition of Child Labour and Protection of Young People at Work” in S. PEERS, T. HERVEY, J. KENNER en A. WARD (eds.), *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary*, Londen, Hart Publishing, (869) 882.

⁷⁵ Arbrb. Brussel 9 september 1991, *KIDS*, III, 3.3.3, 4.

⁷⁶ Art. 8, 1^e lid Verordening (EG) Nr. 593/2008 van 17 juni 2008 inzake het recht dat van toepassing is op verbintenissen uit overeenkomst (Rome I); G. VAN CALSTER, *European Private International Law*, Oxford, Hart Publishing, 2016, 215.

afwijking en binnen het kader van de opleiding of opvoeding, die in randnummers 43 tot 46 aan bod komen. Zelfs onder deze uitzonderingen is het evenwel nog steeds verboden om kinderen werkzaamheden te laten uitvoeren die een nadelig effect kunnen hebben op hun ontwikkeling.⁷⁷

- 31. RECHT OP ARBEID IN GRONDWET-** Niettegenstaande het principiële verbod op kinderarbeid, is er een fundamenteel recht op arbeid voorgeschreven in art. 23, 3^e lid, 1° van de Belgische Grondwet (hierna: GW). Een kanttekening daarbij is het feit dat de directe en horizontale werking van de GW tamelijk problematisch is. Het wordt dan ook moeilijk om het recht op arbeid zomaar af te dwingen voor de rechtbank, aangezien dit recht uitvoeringsmaatregelen vereist.

Een andere denkpiste binnen het recht op arbeid betreft de idee om het verbod op leeftijdsdiscriminatie niet enkel toe te passen ten aanzien van oude werknemers, maar evenzeer ten aanzien van jonge werknemers.⁷⁸ Kinderen die wel willen maar niet mogen werken, zouden zich dan net als volwassenen op het gelijkheidsbeginsel kunnen beroepen. Dat gelijkheidsbeginsel is voor arbeidsbetrekkingen specifiek neergelegd in de Wet ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie van 10 mei 2007 (hierna: ADW), die de uitvoering vormt van de Kaderrichtlijn 2000/78/EG. Vooralsnog lijkt het echter onmogelijk voor kinderen om een leeftijdsdiscriminatie in te roepen, aangezien art. 11 ADW in een vrijwaringsclausule voorziet. Door die vrijwaringsclausule is leeftijdsdiscriminatie niet verboden indien het onderscheid wordt opgelegd door of krachtens een wet.⁷⁹ Voor kinderen wordt het onderscheid inderdaad opgelegd via het verbod op kinderarbeid in de Arbeidswet. Daarnaast bevat art. 12 ADW zelfs een specifieke rechtvaardigingsgrond voor

---

⁷⁷ Art. 7.1.2 Arbeidswet; FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, *Wegwijs in... De reglementering op de kinderarbeid*, brochure, Brussel, 2009, 9; K. REYNIERS, *(Verboden) arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 326; F. BLOMME, *Arbeidsduur en de 24 uurseconomie. Arbeidstijd en arbeidsverbodsbepalingen*, Brugge, Vanden Broele, 2007, 198; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 337; M. DECONYNCK, T. GOFFIN, S. TACK en M. VAN COTTHEM, *Kids Codex, V, Arbeidsrecht, Sociale Zekerheidsrecht, Gezondheidsrecht*, Brussel, Larcier, 2014, 92; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 349; I. PLETS, B. ELIAS en N. DESMET, "Minderjarigen en centen" in KINDERRECHTSWINKELS (ed.), *De juridische positie van minderjarigen in de praktijk*, Kortrijk-Heule, UGA, 2010, (291) 311.

⁷⁸ J. VAN LANGENDONCK, "Gelijke behandeling in de sociale zekerheid", *RW* 1991-92, (1211) 1216; H. PAS, *Kinderen en de actieve welvaartsmaatschappij*, Brugge, die Keure, 2005, 27.

⁷⁹ F. HENDRICKX, *Inleiding tot het Belgische arbeidsrecht*, Brugge, die Keure, 2017, 171; F. HENDRICKX, "Discriminatie" in F. HENDRICKX en C. ENGELS (eds.), *Arbeidsrecht*, II, (329) 347.

onderscheiden op grond van leeftijd: zulke onderscheiden vormen geen discriminatie indien ze objectief en redelijk gerechtvaardigd worden door een legitiem doel.⁸⁰

Afdeling II. Influencer marketing als verboden kinderarbeid

32. CRITERIA HENDRICKX- Deze afdeling heeft de bedoeling om concrete criteria te formuleren op basis waarvan kan bepaald worden of influencer marketing al dan niet kwalificeert als verboden kinderarbeid. Bij wijze van inleiding past het om drie criteria te schetsen die reeds door Prof. dr. HENDRICKX werden voorgesteld op de website van de faculteit Rechtsgeleerdheid en in meerdere kranten.⁸¹ Zijn eerste criterium voor kinderarbeid betreft het georganiseerd karakter van de prestatie. Een georganiseerde prestatie impliceert dat de foto geënceneerd is en dus niet spontaan genomen werd in de privésfeer. Het tweede criterium is de frequentie van de handeling: het is vereist dat het kind regelmatig poseert. De derde voorwaarde betreft de tegenprestatie: de ouders of het kind moeten geld of producten ontvangen opdat er sprake kan zijn van kinderarbeid.

33. PREMISSE IN DEZE AFDELING- Deze afdeling vertrekt van de premisse in onderstaand schema dat naar Belgisch recht vijf elementen relevant zouden kunnen zijn opdat verboden kinderarbeid voorhanden is. Elk facet wordt afzonderlijk toegelicht en meteen toegepast op het fenomeen van influencer marketing.

---

⁸⁰ F. HENDRICKX, *Inleiding tot het Belgische arbeidsrecht*, Brugge, die Keure, 2017, 173; F. HENDRICKX, “Discriminatie” in F. HENDRICKX en C. ENGELS (eds.), *Arbeidsrecht*, II, (329) 351.

⁸¹ www.law.kuleuven.be/home/onderzoek/nieuws-onderzoek/frank-hendrickx-over-bekende-vlamingen-die-hun-kinderen-inschakelen-om-reclame-te-maken; www.adlit.be/nieuws/bekende-vlamingen-schuldig-aan-kinderarbeid; www.standaard.be/cnt/dmf20171206_03227949; www.hbvl.be/cnt/dmf20171205_03225611?utm_source=hbvl&utm_medium=email_dedicated&utm_campaign=magic-link&adh_i=e73dfa7ec769835b83304318bc5ffa09&M_BT=24050970549; www.gva.be/cnt/dmf20171205_03225771/bv-s-schakelen-kinderen-in-op-instagram-op-de-grens-van-kinderarbeid (consultatie 23 april 2019).

5 elementen voor verboden kinderarbeid	1) Leeftijd
	2) Arbeid
	3) Vergoeding
	4) Geen individuele afwijking
	5) Buiten kader van opleiding of opvoeding

§ 1. Leeftijd

34. ONDER 15 JAAR OF VOLTIJDS LEERPLICHTIG- Evident kan er enkel sprake zijn van kinderarbeid onder een welbepaalde leeftijd. Meer bepaald is het verboden om arbeid te laten verrichten door personen onder de leeftijd van *15 jaar* of door minderjarigen die nog onderworpen zijn aan de *voltijdse leerplicht*.⁸² Volgens art. 10 van de wet van 29 juni 1983 betreffende de leerplicht duurt die voltijdse leerplicht ten hoogste zeven jaar van het lager onderwijs en minstens de eerste twee jaar van het secundair onderwijs, maar stopt deze steeds op de leeftijd van 16 jaar.⁸³ Met andere woorden zal een persoon onder 16 jaar altijd onder de kinderarbeidreglementering vallen, tenzij die persoon 15 jaar oud is en de eerste twee jaar secundair onderwijs heeft afgerond. In dat laatste geval wordt die persoon namelijk als *jeugdige werknemer* beschouwd, net als alle andere minderjarigen tussen 16

⁸² Art. 6 Arbeidswet; F. HENDRICKX, *Inleiding tot het Belgische arbeidsrecht*, Brugge, die Keure, 2017, 62; W. VAN EECKHOUTTE, *Sociaal zakboekje*, Mechelen, Kluwer, 2014, 293; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 337; FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, *Wegwijs in... De reglementering op de kinderarbeid*, brochure, Brussel, 2009, 8; M. DECONYNCK, T. GOFFIN, S. TACK en M. VAN COTTHEM, *Kids Codex*, V, *Arbeidsrecht, Sociale Zekerheidsrecht, Gezondheidsrecht*, Brussel, Larcier, 2014, 92; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 349; I. PLETS en B. ELIAS, “Le mineur et le droit social” in C. VILLEE (ed.), *La position juridique du mineur dans la pratique*, Kortrijk-Heule, UGA, 2006, (291) 308; P. DE CROM, “Kinderarbeid”, *Ondernemen* 1992, 393; P. MAERTEN, “9. Arbeidsduur en flexibele tewerkstellingsregimes” in D. BLOMMAERT, S. GADEYNE, Y. MERCHIERS en D. STRUYEN (eds.), *Recht voor de onderneming*, XVIII.33, Mechelen, Kluwer, 2008, losbl., 8; S. VAN OVERBEKE, “De weerslag van individuele omstandigheden bij de aanwerving. Jongeren en minderjarigen” in *Aanwerven. Tewerkstellen. Ontslaan*, Antwerpen, Kluwer, 1998, *Aanwerven*, 2100; www.werk.belgie.be/detailA_Z.aspx?id=1058 (consultatie 25 april 2019).

⁸³ R. VANDERVENNET, “Tewerkstellen van minderjarigen anno 2002: een stand van zaken”, *TJK* 2002, (104) 104; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 37; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 45; F. BLOMME, *Arbeidsduur en de 24 uren economie. Arbeidstijd en arbeidsverbodsbepalingen*, Brugge, Vanden Broele, 2007, 198; S. GILSON en A. ROGER, “Le travail des mineurs d’âge en Belgique” in C.-E. CLESSE en S. GILSON (eds.), *Le droit social et les jeunes*, Limal, Anthemis, 2011, (13) 26; F. BLOMME, “De tewerkstelling van minderjarigen: arbeidsrechtelijke bepalingen voor jeugdige werknemers op de werkvloer”, *Or.* 2018, (90) 91.

en 18 jaar oud. Zulke jeugdige werknemers ressorteren niet onder het verbod op kinderarbeid. Ze genieten echter wel bijzondere beschermingsmaatregelen, onder meer op het gebied van rusttijden en arbeidsduur.⁸⁴

§ 2. Arbeid

35. GEEN SLUITENDE DEFINITIE- Kinderarbeid vereist logischerwijze dat er sprake is van arbeid.

Het is tegelijkertijd echter allerminst evident om tot een sluitende definitie te komen van het arbeidsbegrip. Arbeidsrechtelijke regelgeving voorziet zelden in een arbeidsdefinitie, waardoor er geen wettelijke beperkingen zijn met betrekking tot de inhoudelijke activiteit.⁸⁵ Arbeid is bovendien een dynamisch en evolutief begrip, waardoor we vandaag bepaalde inspanningen als arbeid kwalificeren die vroeger helemaal geen arbeid uitmaakten en andersom.⁸⁶ Meer bepaald situeert onze maatschappij zich vandaag in een vrijemarkteconomie, waarin de tertiaire sector een belangrijk aandeel heeft ingenomen en waarin technologische innovatie heeft geleid tot nieuwe informatie- en communicatiemiddelen.⁸⁷

36. VROEGTIJDIG BESTAAN VAN VOLWASSENE- Voormalig IAO-directeur FRANCIS BLANCHARD

definieert kinderarbeid inhoudelijk als de toestand waarin kinderen vroegtijdig het bestaan van een volwassene leiden en veel uren kloppen tegen lage lonen in voor de gezondheid en ontwikkeling schadelijke omstandigheden. Tieners die een centje willen bijverdienen of thuis in het huishouden helpen, betreft naar zijn mening een totaal onvergelykbare situatie.⁸⁸ Hoewel sociale media eerder voor volwassenen dan voor kinderen bestemd zijn en kinderen van mama-influencers in die zin dus vroegtijdig het leven van een volwassene leiden, is het niet zo dat deze kinderen veel uren kloppen in schadelijke omstandigheden. Het lijkt er dan ook op dat influencer marketing in de benadering van BLANCHARD nooit kinderarbeid uitmaakt, zelfs niet wanneer de foto geënceneerd is.

---

⁸⁴ F. BLOMME, “De tewerkstelling van minderjarigen: arbeidsrechtelijke bepalingen voor jeugdige werknemers op de werkvloer”, *Or.* 2018, (90) 92.

⁸⁵ K. REYNIERS, *(Verboden) arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 271.

⁸⁶ *Ibid.*, 25.

⁸⁷ *Ibid.*, 26.

⁸⁸ K. REYNIERS, *(Verboden) arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 296; R. VANDERVENNET, “Tewerkstelling van minderjarigen anno 2002”, *TJK* 2002, (104) 104.

- 37. CHILD WORK VS. CHILD LABOUR-** In de literatuur worden de Engelse termen “child work” en “child labour” gehanteerd om een onderscheid te maken naargelang de inhoud van de activiteit. “Child work” slaat dan op onschuldig licht werk dat hoogstens enkele uren per dag verricht wordt. “Child labour” handelt daarentegen over langdurig werk dat een belemmering vormt voor de ontwikkeling van kinderen.⁸⁹ Influencer marketing kwalificeert in die optiek duidelijk onder “child work”: korte fotosessies met de smartphone zijn onschuldig licht werk.
- 38. INKOMENSOOGMERK IRRELEVANT-** Het Hof van Cassatie moest in haar arrest van 10 maart 2014 oordelen over het arbeidsbegrip. In deze zaak vorderde de Rijksdienst Sociale Zekerheid bijdragen op de vergoedingen (lees: lonen) van zogezegde vrijwilligers (lees: werknemers) van Icarus vzw op evenementen. Het Hof van Cassatie besloot dat het voor het bestaan van ‘arbeid’ irrelevant is dat die arbeid wordt verricht als vrijetijdsbesteding dus zonder het oogmerk om een inkomen te verwerven.⁹⁰ Uit deze rechtspraak volgt dat het nutteloos is om te argumenteren dat kinderen louter poseren als vrijetijdsbesteding.
- 39. FREQUENTIE IRRELEVANT-** Het frequentie criterium van Prof. dr. HENDRICKX (*supra* nr. 32) is mijns inziens evenmin determinerend voor de juridisch-technische invulling van het arbeidsbegrip. Een kind dat slechts voor één opdracht urenlang poseert, oefent namelijk net zozeer arbeid uit als een kind dat dat frequent in het kader van verscheidene samenwerkingen doet. Het frequentie criterium heeft daarentegen zeker zijn morele verdienste in de zin dat men influencers niet meteen na één geënceneerde foto wil beschuldigen van kinderarbeid en is bovendien relevant voor de globale belasting van het kind.
- 40. NIET-VRIJBLIJVENDE BEZIGHEID-** Om toch tot een arbeidsbegrip te komen, verwijst de rechtsleer soms naar de metajuridische omschrijving door R.C. KWANT die bepaalt dat arbeid een menselijke bezigheid is die wordt verricht in het kader van de maatschappelijk

---

⁸⁹ H. DE GREVE, “Rondetafel Kinderarbeid: Kinderarbeid vanuit een Kinderrechtenperspectief”, *TJK* 2009, (74) 75; K. REYNIERS, (*Verboden*) *arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 296.

⁹⁰ Cass. 10 maart 2014, *NJW* 2014, 547; P. PECINOVSKY, “RSZ op vrijwilligerswerk” (noot onder Cass. 10 maart 2014), *NJW* 2014, 551.

geregelde behoeftebevrediging.⁹¹ Die definitie verdient een ruime interpretatie: het gaat zowel om fysieke als geestelijke activiteiten, die betaald of onbetaald kunnen zijn.⁹² Interessant voor moderne kinderarbeid is het feit dat R.C. KWANT schrijft dat eenzelfde bezigheid soms wel en soms niet als arbeid wordt verricht. Hij geeft daarbij het voorbeeld van dansen: dat is voor de meeste mensen een wijze van ontspanning, maar voor professionele balletdansers is dat harde arbeid.⁹³ Foto's op sociale media kwalificeren - net zoals dansen - soms wel en soms niet als arbeid. Volgens R.C. KWANT is het daarom determinerend dat de bezigheid niet vrijblijvend is, maar een mate van onvrijheid impliceert omdat de activiteit binnen het kader van de samenleving moet gebeuren.⁹⁴

Bijgevolg moet nagegaan worden of influencer marketing al dan niet vrijblijvend is en dus al dan niet binnen het arbeidsconcept van R.C. KWANT kadert. Zoals Prof. dr. HENDRICKX aanhaalt (*supra* nr. 32), zal alles afhangen van de vraag of de foto spontaan werd genomen in de privésfeer dan wel in een geënceneerde omgeving. In de bewoordingen van R.C. KWANT impliceert zo'n geënceneerde omgeving namelijk een zekere mate van onvrijheid en kwalificeert poseren voor een geënceneerde foto inderdaad als arbeid. Hieruit vloeit voort dat de beoordeling van de encenering en dus de kwalificatie als arbeid steeds per foto apart moet onderzocht worden.

§ 3. Vergoeding

41. MINDERJARIGE VRIJWILLIGERS- Het derde criterium voor verboden kinderarbeid gaat dieper in op de stelling van prof. dr. HENDRICKX dat er sprake moet zijn van een tegenprestatie (*supra* nr. 32).

Wanneer men kinderarbeid op het eerste zicht benadert, is het nog niet zo zeker dat vergoeding wordt vereist. Minderjarigen kunnen namelijk vrijwilligerswerk uitvoeren, aangezien de wet van 3 juli 2005 betreffende de rechten van vrijwilligers geen onderscheid

---

⁹¹ R.C. KWANT, *Filosofie van de arbeid*, Antwerpen, De Nederlandsche Boekhandel, 1964, 32; K. REYNIERS, *(Verboden) arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 28; M. STROOBANT, "De arbeidsovereenkomstenwet van 10 maart 1900 en het recht op arbeid" in M. STROOBANT en O. VANACHTER (eds.), *Honderd jaar arbeidsovereenkomstenwet*, Antwerpen, Intersentia, 2001, 34-35.

⁹² K. REYNIERS, *(Verboden) arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 31.

⁹³ R.C. KWANT, *Filosofie van de arbeid*, Antwerpen, De Nederlandsche Boekhandel, 1964, 12; K. REYNIERS, *(Verboden) arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 29.

⁹⁴ R.C. KWANT, *Filosofie van de arbeid*, Antwerpen, De Nederlandsche Boekhandel, 1964, 29; K. REYNIERS, *(Verboden) arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 32.

maakt op basis van leeftijd.⁹⁵ Het is zelfs zo dat voor minderjarige vrijwilligers de bepalingen rond kinderarbeid in acht moeten worden genomen, aangezien de Arbeidswet ook geldt voor personen die anders dan krachtens een arbeidsovereenkomst arbeid verrichten onder het gezag van een ander persoon.⁹⁶ Hieruit volgt dat het vergoed karakter van de arbeid geen criterium vormt om te oordelen over de kwalificatie als kinderarbeid.

- 42. INFLUENCER MARKETING KAN NIET ALS VRIJWILLIGER-** Los van deze theoretische mogelijkheid om kinderarbeid uit te voeren onder het vrijwilligersstatuut, stoot vrijwilligerswerk bij influencer marketing op het probleem dat vrijwilligerswerk moet worden ingericht door “*een organisatie, anders dan het familie-of privéverband*”.

Het begrip “*organisatie*” doelt op een feitelijke vereniging of publieke dan wel private rechtspersoon zonder winstoogmerk, waardoor vrijwilligerswerk voor merken met winstoogmerk uitgesloten is.⁹⁷

De bewoordingen “*anders dan familie- of privéverband*” maken het bovendien onmogelijk om het kind te beschouwen als vrijwilliger die werkt voor zijn instagrammende moeder. Het kind zal daarom in de praktijk van influencer marketing nooit kwalificeren als vrijwilliger maar steeds als werknemer of zelfstandige. Zowel de arbeidsovereenkomst als de overeenkomst van zelfstandige samenwerking zijn gebaseerd op vergoeding waardoor vergoeding voor deze specifieke vorm van moderne kinderarbeid alsnog technisch-juridisch een voorwaarde blijft. Dit strookt ook met art. 1, 1^e lid, m) Richtlijn AVMD, dat betaling of een soortgelijke vergoeding vereist om überhaupt te kunnen spreken van

---

⁹⁵ F. BLOMME, “De tewerkstelling van minderjarigen: arbeidsrechtelijke bepalingen voor jeugdige werknemers op de werkvloer”, *Or.* 2018, (90) 94; M. DAVAGLE, *Vrijwillige arbeid*, Mechelen, Kluwer, 2008, 20.

⁹⁶ Art. 1, 2^e lid, 1° Arbeidswet; F. BLOMME, “De tewerkstelling van minderjarigen: arbeidsrechtelijke bepalingen voor jeugdige werknemers op de werkvloer”, *Or.* 2018, (90) 94; K. REYNIERS, (*Verboden*) *arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 259; S. D’HONDT en B. VAN BUGGENHOUT, *Het statuut van de vrijwilliger, knelpunten en oplossingen, in opdracht van de Koning Boudewijnstichting*, Antwerpen, Maklu, 1998, 229-241; K. MOLEMANS, *Vrijwilligerswerk. Wat kan, mag en moet? Een concrete stand van zaken*, Brussel, Koning Boudewijnstichting, 2001, 93; F. HENDRICKX, *Inleiding tot het Belgische arbeidsrecht*, Brugge, die Keure, 2017, 16.

⁹⁷ Art. 3, 3° wet 3 juli 2005 betreffende de rechten van vrijwilligers; J. GOYVAERTS, “Aard van de arbeidsrelatie” in F. HENDRICKX en C. ENGELS (eds.), *Arbeidsrecht*, I, Brugge, die Keure, 2017, (237) 239; K. REYNIERS, (*Verboden*) *arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 260; F. BLOMME, “De tewerkstelling van minderjarigen: arbeidsrechtelijke bepalingen voor jeugdige werknemers op de werkvloer”, *Or.* 2018, (90) 94; M. DAVAGLE, *Vrijwillige arbeid*, Mechelen, Kluwer, 2008, 8; D. DUMONT en P. CLAES, *Le nouveau statut des bénévoles. Commentaire de la loi du 3 juillet 2005 relatif aux droits des volontaires et réflexions sur le droit social et la gratuité*, Brussel, Larcier, 2006, 40; C. BOERAEVE en P. VERDONCK, *Le statut des volontaires. Commentaire interprétatif de la loi du 3 juillet 2005*, Waterloo, Kluwer, 2008, 46.

productplaatsing.⁹⁸ Ook de Raad voor de Reclame definieert reclame-activiteiten enkel als influencer marketing indien een vergoeding ontvangen wordt (en het merk significante controle heeft over de communicatie).⁹⁹ Deze vergoeding kan zowel in geld gebeuren als in natura, zoals het krijgen van het product.¹⁰⁰

§ 4. Geen individuele afwijking

43. AANVRAAG MOGELIJK IN VIER GEVALLEN- Ten vierde kan er sprake zijn van verboden kinderarbeid indien geen individuele afwijking werd verkregen. Krachtens artikel 7.2.1 Arbeidswet is het in vier gevallen mogelijk om een dergelijke individuele afwijking te bekomen. Het eerste geval betreft werkzaamheden als acteur, figurant, zanger, muzikant of danser voor *uitvoeringen* van culturele, wetenschappelijke, opvoedkundige of artistieke aard. Het tweede geval viseert werkzaamheden als acteur, figurant, zanger, muzikant of model aan uitzendingen voor *radio of televisie*. Het derde geval slaat op de deelname als figurant of model aan *fotosessies*, al dan niet voor reclamedoeleinden. Het vierde geval omvat ten slotte de medewerking als model of figurant aan *modeshows*.¹⁰¹ De Koning beschikt evenwel over de mogelijkheid om dit lijstje uit te breiden naar andere dan deze vier gevallen.¹⁰²

---

⁹⁸ Art. 1, 1^e lid, m) Richtlijn 2010/13/EU van 10 maart 2010 betreffende de coördinatie van bepaalde wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen in de lidstaten inzake het aanbieden van audiovisuele mediadiensten; C. ANGELOPOULOS, “Product Placement”, *Iris Plus* 2010, (3) 3.

⁹⁹ Aanbevelingen van de Raad voor de Reclame inzake online influencers, oktober 2018, 3.

¹⁰⁰ *Ibid.*, 4.

¹⁰¹ K. REYNIERS, (*Verboden*) *arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 325; W. VAN EECKHOUTTE, *Sociaal zakboekje*, Mechelen, Kluwer, 2014, 294; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 350; FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, *Wegwijs in... De reglementering op de kinderarbeid*, brochure, Brussel, 2009, 10; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 338; F. BLOMME, *Arbeidsduur en de 24 uurseconomie. Arbeidstijd en arbeidsverbodsbepalingen*, Brugge, Vanden Broele, 2007, 198; I. PLETS, B. ELIAS en N. DESMET, “Minderjarigen en centen” in KINDERRECHTSWINKELS (ed.), *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk-Heule, UGA, 2010, (291) 311; I. PLETS en B. ELIAS, “Le mineur et le droit social” in C. VILLEE (ed.), *La position juridique du mineur dans la pratique*, Kortrijk-Heule, UGA, 2006, (291) 309; P. DE CROM, “Kinderarbeid”, *Ondernemen* 1992, 393; P. HANIQUE, “La protection du travail des enfants: vers une nouvelle réalité?”, *Journ.proc.* 1993, (14) 15; P. MAERTEN, “9. Arbeidsduur en flexibele tewerkstellingsregimes” in D. BLOMMAERT, S. GADEYNE, Y. MERCHIERS en D. STRUYEN (eds.), *Recht voor de onderneming*, XVIII.33, Mechelen, Kluwer, 2008, losbl., 9; S. GILSON en A. ROGER, “Le travail des mineurs d’âge en Belgique” in C.-E. CLESSE en S. GILSON (eds.), *Le droit social et les jeunes*, Limal, Anthemis, 2011, (13) 43; M. DAVAGLE, *Vrijwillige arbeid*, Mechelen, Kluwer, 2008, 64.

¹⁰² Art. 7.2.2 Arbeidswet; K. REYNIERS, (*Verboden*) *arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 325; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 338; M. DECONYNCK, T. GOFFIN, S. TACK en M. VAN COTTHEM, *Kids Codex, V, Arbeidsrecht, Sociale Zekerheidsrecht, Gezondheidsrecht*, Brussel, Larciér, 2014, 92; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 350; I. PLETS, B. ELIAS en N. DESMET, “Minderjarigen en centen” in KINDERRECHTSWINKELS (ed.), *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk-Heule, UGA, 2010, (291) 312.

44. INFLUENCER MARKETING ALS ‘FOTOSESSIE’ - Influencer marketing met kinderen kan vallen onder de afwijking rond fotosessies voor reclamedoeleinden in de zin van art. 7.2.1.3 Arbeidswet. Dit betekent dat influencer marketing vandaag legaal kan plaatsvinden indien per samenwerking een individuele afwijking wordt aangevraagd.

Deze aanvraagprocedure is echter allesbehalve gekend onder influencers waardoor de aanvraag door influencers geen courante praktijk is. Dit wordt bevestigd door de resultaten van de enquête in bijlage IV: 100% van de mama-influencers antwoordt op vraag twee dat er minder dan een maand verstrijkt tussen het ondertekenen van de samenwerking en het nemen van de foto. Daaruit kan worden afgeleid dat ze geen individuele afwijking aanvragen, aangezien deze procedure een maand in beslag neemt. Bovendien is het nog maar de vraag of de afwijking voor fotosessies de lading dekt van het nieuwe fenomeen van influencer marketing. Via de smartphone is het immers mogelijk om op een zeer snelle manier foto's te nemen, waardoor geen hele ‘sessie’ nodig is.

§ 5. Buiten het kader van opleiding of opvoeding

45. ACTIVITEITEN VAN OPLEIDING OF OPVOEDING- Ten vijfde is er pas verboden kinderarbeid wanneer minderjarigen werkzaamheden verrichten die buiten het kader van hun opleiding of opvoeding vallen.¹⁰³ Met andere woorden is het zelfs zonder individuele afwijking toegestaan om werkzaamheden in de context van de opleiding of opvoeding uit te oefenen.

De wet bepaalt echter geenszins welke activiteiten behoren tot de opleiding of opvoeding. De parlementaire voorbereiding van de Arbeidswet schrijft voor dat bezigheden in de eigen gezinshuishouding, school of jeugdorganisatie vallen binnen het kader van de opleiding op opvoeding. Dit is zelfs het geval indien die bezigheden productief van aard zijn of ingezet kunnen worden in het maatschappelijk verkeer.¹⁰⁴ De rechtsleer geeft gelijkaardige voorbeelden: huishoudelijke taken, deelname aan een schoolfeest, deelname met de klas aan een tv-programma en werkzaamheden binnen de jeugdvereniging.¹⁰⁵

---

¹⁰³ Art. 7.1.1 Arbeidswet.

¹⁰⁴ Ontwerp van Arbeidswet, *Parl.St.* Kamer 1969-70, nr. 556/1, 6; F. BLOMME, “De tewerkstelling van minderjarigen: arbeidsrechtelijke bepalingen voor jeugdige werknemers op de werkvloer”, *Or.* 2018, (90) 91; M. DAVAGLE, *Vrijwillige arbeid*, Mechelen, Kluwer, 2008, 64.

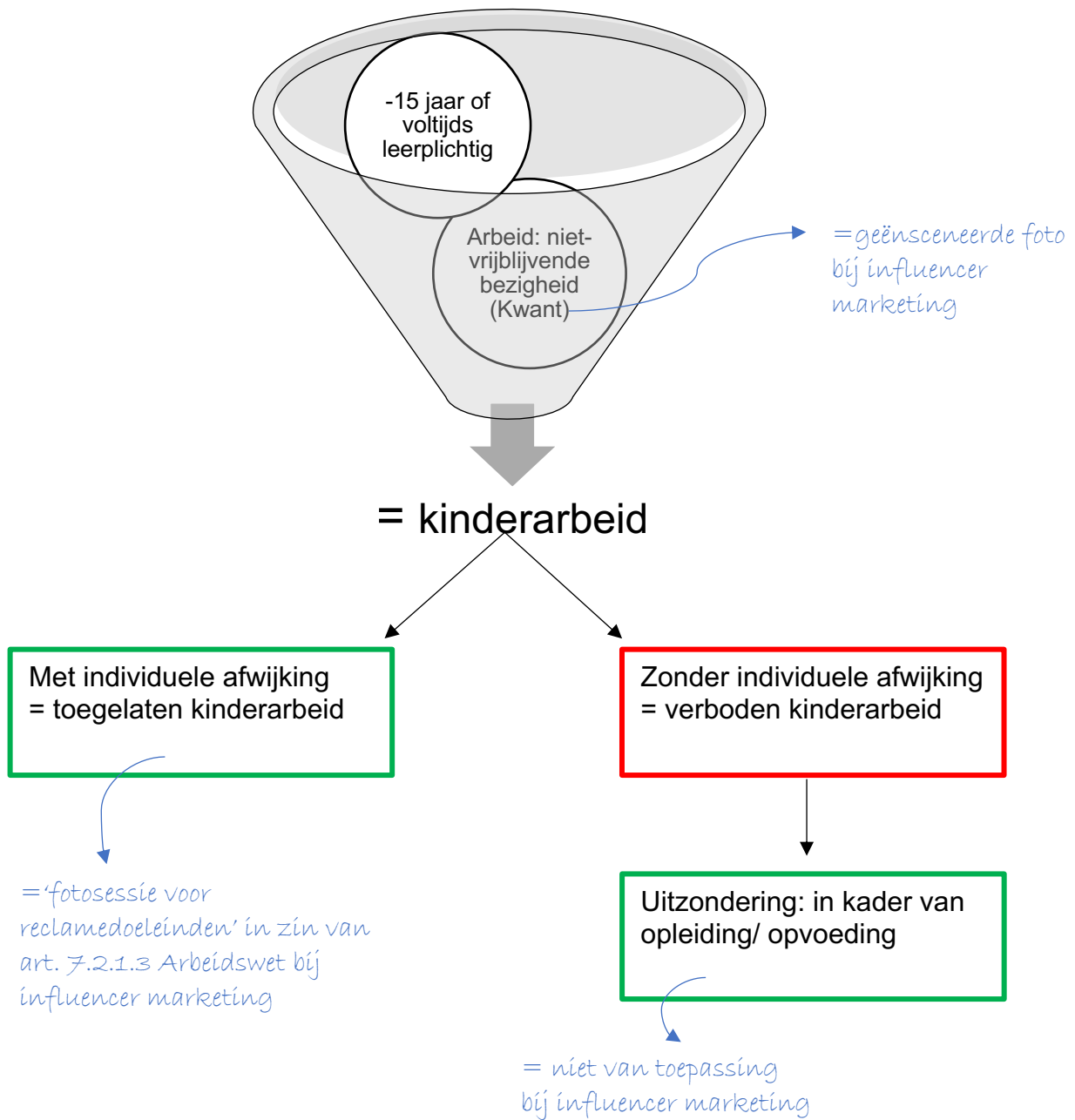
¹⁰⁵ K. REYNIERS, *(Verboden) arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 325; FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, *Wegwijs in... De reglementering op de kinderarbeid*, brochure, Brussel, 2009, 9; M. DECONYNCK, T. GOFFIN, S. TACK en M. VAN COTTHEM, *Kids Codex, V, Arbeidsrecht, Sociale Zekerheidsrecht, Gezondheidsrecht*, Brussel, Larcier, 2014, 92.

46. INFLUENCER MARKETING IS GEEN OPVOEDING- Mijns inziens is het nogal verregaand om te argumenteren dat influencer marketing deel uitmaakt van de opvoeding van kinderen van mama-influencers. Bijgevolg kunnen mama-influencers zich niet beroepen op hun wijze van opvoeding om geen individuele afwijking te moeten aanvragen.

§ 6. Tussenconclusie

47. GEEN KINDERARBEID/TOEGELATEN KINDERARBEID/VERBODEN KINDERARBEID- Uit deze afdeling kan besloten worden dat influencer marketing naar Belgisch recht in sommige gevallen geen kinderarbeid, in andere gevallen toegelaten kinderarbeid en in nog andere gevallen verboden kinderarbeid uitmaakt. Onderstaande trechterfiguur geeft de twee ‘ingrediënten’ weer die aanwezig moeten zijn opdat kinderarbeid voorhanden is: enerzijds de leeftijd onder 15 jaar (of voltijdse leerplicht), anderzijds arbeid in de benadering van KWANT als niet-vrijblijvende bezigheid. Vervolgens wordt een onderscheid gemaakt naargelang er een individuele afwijking is gekomen: mét individuele afwijking is er sprake van toegelaten kinderarbeid, zonder individuele afwijking is verboden kinderarbeid aan de orde. Er bestaat echter één uitzondering op de kwalificatie als verboden kinderarbeid: werkzaamheden binnen het kader van de opleiding of opvoeding. Dat type werkzaamheden mag immers gewoon plaatsvinden zonder dat er een individuele afwijking werd bekomen.

Voor het concrete geval van influencer marketing werden drie blauwe aantekeningen aangebracht op het schema. De eerste annotatie verduidelijkt hoe het arbeidsbegrip bij influencer marketing moet ingevuld worden: er moet per foto beoordeeld worden of deze zodanig geënceneerd is dat er sprake is van arbeid. Er moet dus ingeschat worden of het gaat om een fotoshoot dan wel om een snelle, spontane foto. Deze beoordeling is echter geen sinecure en leidt tot rechtsonzekerheid, aangezien dit steeds een feitenkwestie betreft die niet duidelijk zwart-wit is. De tweede aantekening preciseert dat influencers per samenwerking een individuele afwijking moeten vragen voor ‘fotosessies voor reclamedoeleinden’ op basis van art. 7.2.1.3 Arbeidswet. De derde opmerking verheldert dat influencer marketing nooit gebeurt binnen het kader van de opleiding of opvoeding en de uitzondering bijgevolg niet geldt. De figuur verklaart ook de titel van deze masterscriptie: komt men uit op een groen vak, dan is er louter sprake van product placement. Komt men uit op een rood vak, dan hebben we daarentegen te maken met illegaliteit.

DEEL II. EVALUATIE BELGISCHE REGLEMENTERING SENSU LATO

48. STRUCTUUR DEEL TWEE- Het tweede deel van deze masterscriptie voert een evaluatie uit van de huidige Belgische reglementering *sensu lato*. Deze brede benadering houdt in dat enerzijds de verouderingsproblemen in het kinderarbeidsrecht worden belicht (hoofdstuk 1) en anderzijds naar oplossingen wordt gezocht in het privacyrecht (hoofdstuk 2). Ten slotte wordt de gevonden meerwaarde van het privacyrecht genuanceerd voor de situaties waarin het werkgeversgezag speelt (hoofdstuk 3).

Hoofdstuk 1. Problemen in kinderarbeidsrecht

49. STRUCTUUR HOOFDSTUK ÉÉN- Dit hoofdstuk vangt aan met een beknopte rechtshistorische uiteenzetting om aan te tonen dat veroudering van kinderarbeidreglementering een probleem betreft dat in het verleden al eerder is voorgekomen anno 1992 (afdeling 1). Vervolgens wordt aangetoond dat ook in 2019 het kinderarbeidsrecht opnieuw tekenen van veroudering vertoont (afdeling 2).

Afdeling I. Knelpunten anno 1992

50. GESCHIEDENIS KINDERARBEID- Historisch gezien werden kinderen in groten getale ingezet in de negentiende-eeuwse productie.¹⁰⁶ De sociale onrust, die in 1886 een hoogtepunt bereikte, leidde tot regelgeving rond kinderarbeid. Het eerste betekenisvolle document is de Vrouwen- en kinderarbeidswet van 1889, die arbeid verbiedt door kinderen onder 12 jaar.¹⁰⁷ Van toen af aan werd die minimumleeftijd geleidelijk opgetrokken. De verhoging van de voltijdse leerplicht tot 16 jaar in 1983 leidde ertoe dat kinderen sindsdien minstens 15 jaar oud moesten zijn om te mogen werken.¹⁰⁸

---

¹⁰⁶ K. REYNIERS, (*Verboden*) *arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 300.

¹⁰⁷ K. REYNIERS, (*Verboden*) *arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 304; H. LANGERAERT, “Drie eeuwen kinderarbeid in België” in H. LANGERAERT en W. VAN HOORDE (eds.), *Made by children: kinderarbeid vroeger en nu*, Oostkamp, Stichting Kunstboek, 2017, (9) 18.

¹⁰⁸ K. REYNIERS, (*Verboden*) *arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 310; H. LANGERAERT, “Drie eeuwen kinderarbeid in België” in H. LANGERAERT en W. VAN HOORDE (eds.), *Made by children: kinderarbeid vroeger en nu*, Oostkamp, Stichting Kunstboek, 2017, (9) 25.

51. RECLAME EN SHOWBIZZ- De wetgeving rond kinderarbeid werd voor de laatste keer gewijzigd door de wet van 5 augustus 1992 inzake de kinderarbeid.¹⁰⁹ Deze wijziging werd destijds nodig geacht omdat zich een eigentijdse vorm van kinderarbeid ontwikkelde waarbij kinderen opdoken in de reclame- en showbizzwereld.¹¹⁰

In de *reclamewereld* verzekerden tv-spots met kinderen in de hoofdrol nu eenmaal het beste rendement en in ieder tijdschrift kon men foto's met kinderen aantreffen.¹¹¹ Er was dan ook nood aan de invoering van een individuele afwijking voor fotosessies om zo de bestaande praktijk te legaliseren.¹¹²

Wat de *showbusiness* betreft, schrijft de parlementaire voorbereiding dat kinderen in 1992 plots alleen en centraal op het podium stonden, waar ze voorheen samen met volwassenen optraden.¹¹³ Playback-shows waren bijvoorbeeld een groot succes: wedstrijden waarin kinderen vedetten imiteerden. Ook op gebied van zang verschenen steeds meer jonge sterren in de schijnwerpers, waardoor het initieel bedoelde uitzonderlijk karakter in het gedrang kwam.¹¹⁴ Dit noopte tot een striktere reglementering zodat de schoolse opvoeding en ontwikkeling van de zogenaamde kindsterretjes niet langer in gevaar zouden komen.¹¹⁵

52. INTERNATIONALE MOTIEVEN- Tevens beoogde de wetgever in 1992 het nationaal recht in overeenstemming te brengen met de nieuwe internationale bronnen.¹¹⁶ Meer bepaald

---

¹⁰⁹ H. PAS, *Kinderen en de actieve welvaartsmaatschappij*, Brugge, die Keure, 2005, 41.

¹¹⁰ R. GILLES, "De wetgeving op de kinderarbeid aan de feiten getoetst", *Arbbl.* 1992, (17) 20; H. PAS, "Rechten van het kind: arbeid – gewaarborgd minimuminkomen" in *Kinderrechtengids*, Gent, Mys&Breesch, 1997, (25) 59; J. FUNCK, "Le projet de loi relatif au travail des enfants", *JDJ* 1992, (3) 3; J. VAN DAMME, "De nieuwe wet op de kinderarbeid", *Arbbl.* 1992, (24) 24; S. GILSON en A. ROGER, "Le travail des mineurs d'âge en Belgique" in C.-E. CLESSE en S. GILSON (eds.), *Le droit social et les jeunes*, Limal, Anthemis, 2011, (13) 37; P. HANIQUE, "La protection du travail des enfants: vers une nouvelle réalité?", *Journ.proc.* 1993, (14) 14.

¹¹¹ P. RASKIN, "Nieuwe vormen van kinderarbeid?", *Jura Falc.* 1969, 277-284.

¹¹² R. GILLES, "De wetgeving op de kinderarbeid aan de feiten getoetst", *Arbbl.* 1992, (17) 18.

¹¹³ Wetsontwerp betreffende de kinderarbeid, *Parl.St.* Kamer 1990-91, nr. 1733/1, 2.

¹¹⁴ R. GILLES, "De wetgeving op de kinderarbeid aan de feiten getoetst", *Arbbl.* 1992, (17) 20.

¹¹⁵ J. FUNCK, "Le projet de loi relatif au travail des enfants", *JDJ* 1992, (3) 3.

¹¹⁶ K. REYNIERS, *(Verboden) arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 310; P. HANIQUE, "La protection du travail des enfants: vers une nouvelle réalité?", *Journ.proc.* 1993, (14) 14; J. VAN DAMME, "De nieuwe wet op de kinderarbeid", *Arbbl.* 1992, (24) 24.

vormde vooral de ratificatie van het IVRK de onmiddellijke aanleiding tot wetgevend initiatief.¹¹⁷

Afdeling II. Knelpunten anno 2019

53. STRUCTUUR AFDELING TWEE- Net zoals de Arbeidswet in 1992 onaangepast was aan nieuwe fenomenen op vlak van reclame en showbusiness, is de Arbeidswet in 2019 onaangepast aan nieuwe fenomenen op sociale media. In deze afdeling wordt dan ook onderzocht in welke specifieke aspecten de huidige kinderarbeidreglementering aan vernieuwing toe is. De parlementaire voorbereiding van 1992 bepaalt inderdaad dat de wetgever ook na 1992 de materie met de grootste aandacht zal moeten volgen.¹¹⁸ Concreet behelst deze afdeling vooreerst een uiteenzetting van de huidige modaliteiten in het kinderarbeidsrecht. Daarna worden deze modaliteiten getoetst aan de resultaten van de enquête in bijlage I die werd uitgevoerd bij mama-influencers. Deze toetsing resulteert in een overzichtelijk lijstje van knelpunten.

§ 1. Beschrijving huidige modaliteiten

54. RELEVANTE WETGEVING- De concrete regels omtrent kinderarbeid zijn enerzijds terug te vinden in de Arbeidswet en anderzijds in het KB van 11 maart 1993 betreffende de kinderarbeid (hierna: KB Kinderarbeid). Ze worden in deze paragraaf descriptief overlopen.

A) Aanvraagprocedure individuele afwijking

55. FORMULIER BIJ FOD WASO- De aanvraag voor een individuele afwijking heeft slechts betrekking op een bepaalde werkzaamheid voor een bepaalde tijd.¹¹⁹ Deze gebeurt via een specifiek formulier door de in België wonende natuurlijke persoon die verantwoordelijk is

---

¹¹⁷ Wetsontwerp betreffende de kinderarbeid, *Parl.St.* Kamer 1990-91, nr. 1733/1, 3; J. VAN DAMME, “De nieuwe wet op de kinderarbeid”, *Arbbl.* 1992, (24) 24; K. REYNIERS, *(Verboden) arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 316.

¹¹⁸ Wetsontwerp betreffende de kinderarbeid, *Parl.St.* Kamer 1990-91, nr. 1733/1, 4.

¹¹⁹ Art. 7.3.2 Arbeidswet; M. DECONYNCK, T. GOFFIN, S. TACK en M. VAN COTTHEM, *Kids Codex*, V, *Arbeidsrecht, Sociale Zekerheidsrecht, Gezondheidsrecht*, Brussel, Larcier, 2014, 92; D. HEYLEN en I. VERREY, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 350; F. BLOMME, *Arbeidsduur en de 24 uurseconomie. Arbeidstijd en arbeidsverbodsbepalingen*, Brugge, Vanden Broele, 2007, 199; I. PLETS, B. ELIAS en N. DESMET, “Minderjarigen en centen” in KINDERRECHTSWINKELS (ed.), *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk-Heule, UGA, 2010, (291) 312; I. PLETS en B. ELIAS, “Le mineur et le droit social” in C. VILLEE (ed.), *La position juridique du mineur dans la pratique*, Kortrijk-Heule, UGA, 2006, (291) 310; P. DE CROM, “Kinderarbeid”, *Ondernemen* 1992, 393; P. HANIQUE, “La protection du travail des enfants: vers une nouvelle réalité?”, *Journ.proc.* 1993, (14) 15; M. DAVAGLE, *Vrijwillige arbeid*, Mechelen, Kluwer, 2008, 64.

voor de organisatie van de werkzaamheid. Om een aanvraag te kunnen indienen, moet eerst de schriftelijke toestemming van een ouder of voogd bekomen worden. In geval van schoolverzuim is daarenboven het schriftelijk advies van de schooldirecteur vereist.¹²⁰ De aanvraag is gericht aan de Inspecteur-generaal van de Algemene Directie Toezicht op de Sociale Wetten van de FOD WASO, die één maand tijd heeft om de aanvraag te behandelen. Er mag pas van start gegaan worden met de werkzaamheden zodra de afwijking effectief bekomen werd.¹²¹ Daardoor is het nodig om de aanvraag minstens een maand voor aanvang van de eerste activiteit in te dienen.¹²² In 2015 werden 601 zulke aanvragen ingediend. De aanvragen betroffen dan één of meer kinderen en één of meer activiteitsdagen.¹²³

B) Bijzondere arbeidsvoorwaarden

56. VIJF SOORTEN ARBEIDSVOORWAARDEN - Er gelden bijzondere arbeidsvoorwaarden wanneer kinderen tewerkgesteld worden aan de hand van een individuele afwijking.¹²⁴ Deze arbeidsvoorwaarden verschillen naargelang de leeftijdscategorie.

Ten eerste bestaan er bijzondere arbeidsvoorwaarden inzake *aanvangs- en einduur*. Onder 7 jaar mogen kinderen enkel werken tussen 8u en 19u. Van 7 tot 12 jaar moeten de werkzaamheden plaatsvinden tussen 8u en 22u. Vanaf 12 jaar mogen kinderen werken tussen 8u en 23u.¹²⁵

---

¹²⁰ Art. 6 KB van 11 maart 1993 betreffende de kinderarbeid; FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, *Wegwijs in... De reglementering op de kinderarbeid*, brochure, Brussel, 2009, 16.

¹²¹ FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, *Wegwijs in... De reglementering op de kinderarbeid*, brochure, Brussel, 2009, 18; I. PLETS, B. ELIAS en N. DESMET, "Minderjarigen en centen" in KINDERRECHTSWINKELS (ed.), *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk-Heule, UGA, 2010, (291) 314; I. PLETS en B. ELIAS, "Le mineur et le droit social" in C. VILLEE (ed.), *La position juridique du mineur dans la pratique*, Kortrijk-Heule, UGA, 2006, (291) 311; P. DE CROM, "Kinderarbeid", *Ondernemen* 1992, 393; M. DAVAGLE, *Vrijwillige arbeid*, Mechelen, Kluwer, 2008, 65.

¹²² Art. 6 KB van 11 maart 1993 betreffende de kinderarbeid; I. PLETS, B. ELIAS en N. DESMET, "Minderjarigen en centen" in KINDERRECHTSWINKELS (ed.), *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk-Heule, UGA, 2010, (291) 313.

¹²³ Activiteitsverslag 2015 TSW, www.werk.belgie.be/publicationDefault.aspx?id=46322 (consultatie 23 april 2019).

¹²⁴ R. VANDERVENNET, "Tewerkstellen van minderjarigen anno 2002: een stand van zaken", *TJK* 2002, (104) 105; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 339; M. DECONYNCK, T. GOFFIN, S. TACK en M. VAN COTTHEM, *Kids Codex, V, Arbeidsrecht, Sociale Zekerheidsrecht, Gezondheidsrecht*, Brussel, Larcier, 2014, 92; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 351.

¹²⁵ Art. 7.4 Arbeidswet; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 351; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 339; I. PLETS, B. ELIAS en N. DESMET, "Minderjarigen en centen" in KINDERRECHTSWINKELS (ed.), *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk-Heule, UGA, 2010, (291) 313; F. BLOMME, *Arbeidsduur en de 24 uurseconomie. Arbeidstijd en arbeidsverbodsbepalingen*, Brugge, Vanden Broele, 2007, 203; I. PLETS en B. ELIAS, "Le mineur et le droit social" in C. VILLEE (ed.), *La position juridique du mineur dans la pratique*,

Ten tweede zijn er bijzondere arbeidsvoorwaarden rond de *maximumduur* van de tewerkstelling. Zo mogen kinderen onder 7 jaar niet langer werken dan 4 uur per dag. Tussen 7 en 12 jaar ligt de grens op 6 uur per dag. Vanaf 12 jaar moet een limiet van 8 uur per dag gerespecteerd worden.¹²⁶

Ten derde moeten bijzondere arbeidsvoorwaarden inzake *rusttijden* nageleefd worden. Hierbij heeft het kind na een bepaalde tijd recht op een half uur pauze. Voor kinderen onder 7 jaar is dit zo nadat ze twee uren hebben gewerkt. Kinderen tussen 7 en 12 jaar moeten verplicht pauzeren na drie uren. Twaalfplussers moeten pauze nemen nadat ze vier uren aan het werk zijn geweest.¹²⁷ Ongeacht de leeftijd moeten bovendien 14 achtereenvolgende uren rust voorzien zijn tussen de beëindiging en hervatting van de activiteit.¹²⁸

Ten vierde zijn er arbeidsvoorwaarden met betrekking tot de *frequentie* van de activiteiten. Tijdens de eerste zes levensjaren mag een kind in totaliteit maximaal zes werkzaamheden verrichten. Kinderen tussen 7 en 12 jaar mogen niet meer dan twaalf activiteiten per jaar uitvoeren. Vanaf 12 jaar ligt het jaarlijks maximum op 24 werkzaamheden. De Inspectie

---

Kortrijk-Heule, UGA, 2006, (291) 310; P. DE CROM, "Kinderarbeid", *Ondernemen* 1992, 393; P. MAERTEN, "9. Arbeidsduur en flexibele tewerkstellingsregimes" in D. BLOMMAERT, S. GADEYNE, Y. MERCHIERS en D. STRUYEN (eds.), *Recht voor de onderneming*, XVIII.33, Mechelen, Kluwer, 2008, losbl., 10; J. VAN DAMME, "De nieuwe wet op de kinderarbeid", *Arbbl.* 1992, (24) 27; M. DAVAGLE, *Vrijwillige arbeid*, Mechelen, Kluwer, 2008, 65.

¹²⁶ Art. 2 KB van 11 maart 1993 betreffende de kinderarbeid; FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, *Wegwijs in... De reglementering op de kinderarbeid*, brochure, Brussel, 2009, 11; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 351; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 339; F. BLOMME, *Arbeidsduur en de 24 uurseconomie. Arbeidstijd en arbeidsverbodsbepalingen*, Brugge, Vanden Broele, 2007, 202; P. MAERTEN, "9. Arbeidsduur en flexibele tewerkstellingsregimes" in D. BLOMMAERT, S. GADEYNE, Y. MERCHIERS en D. STRUYEN (eds.), *Recht voor de onderneming*, XVIII.33, Mechelen, Kluwer, 2008, losbl., 9.

¹²⁷ Art. 3, §1 KB van 11 maart 1993 betreffende de kinderarbeid; F. BLOMME, *Arbeidsduur en de 24 uurseconomie. Arbeidstijd en arbeidsverbodsbepalingen*, Brugge, Vanden Broele, 2007, 202; FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, *Wegwijs in... De reglementering op de kinderarbeid*, brochure, Brussel, 2009, 12; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 313; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 340; P. MAERTEN, "9. Arbeidsduur en flexibele tewerkstellingsregimes" in D. BLOMMAERT, S. GADEYNE, Y. MERCHIERS en D. STRUYEN (eds.), *Recht voor de onderneming*, XVIII.33, Mechelen, Kluwer, 2008, 9.

¹²⁸ Art. 3, §3 KB van 11 maart 1993 betreffende de kinderarbeid; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 352; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 340; F. BLOMME, *Arbeidsduur en de 24 uurseconomie. Arbeidstijd en arbeidsverbodsbepalingen*, Brugge, Vanden Broele, 2007, 203; P. MAERTEN, "9. Arbeidsduur en flexibele tewerkstellingsregimes" in D. BLOMMAERT, S. GADEYNE, Y. MERCHIERS en D. STRUYEN (eds.), *Recht voor de onderneming*, XVIII.33, Mechelen, Kluwer, 2008, losbl., 9.

van het Toezicht op de Sociale Wetten kan evenwel een groter aantal activiteiten toestaan indien zij geen reclamedoeleinden hebben.¹²⁹

Ten slotte geldt een bijzondere arbeidsvoorwaarde inzake de *spreiding* van de werkzaamheden. Deze mogen namelijk niet meer dan vijf opeenvolgende dagen beslaan.¹³⁰

57. TABEL- Schematisch zien de arbeidsvoorwaarden er als volgt uit:

	Aanvangs- en einduur	Maximum- duur	Half uur rusttijd	Frequentie	Spreiding
0-6 jaar	8-19u	4u	Na 2u	6 /6 jaar	Max. 5 opeenvolgende dagen
7-11 jaar	8-22u	6u	Na 3u	12 /jaar	Max. 5 opeenvolgende dagen
12-15 jaar	8-23u	8u	Na 4u	24 /jaar	Max. 5 opeenvolgende dagen

58. BIJKOMENDE VOORWAARDEN AMBTENAAR- Los van deze bijzondere arbeidsvoorwaarden kan de beslissende ambtenaar trouwens nog bijkomende voorwaarden verbinden aan zijn beslissing om de individuele afwijking toe te staan: het sluiten van de nodige verzekeringen, de opvang van het kind, de instemming van het kind...¹³¹

¹²⁹ Art. 4, §1 KB van 11 maart 1993 betreffende de kinderarbeid; FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, *Wegwijs in... De reglementering op de kinderarbeid*, brochure, Brussel, 2009, 14; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 351; F. BLOMME, *Arbeidsduur en de 24 uurseconomie. Arbeidstijd en arbeidsverbodsbepalingen*, Brugge, Vanden Broele, 2007, 201; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 339; P. MAERTEN, “9. Arbeidsduur en flexibele tewerkstellingsregimes” in D. BLOMMAERT, S. GADEYNE, Y. MERCHIERS en D. STRUYEN (eds.), *Recht voor de onderneming*, XVIII.33, Mechelen, Kluwer, 2008, losbl., 9.

¹³⁰ Art. 4, §2, 2° lid KB van 11 maart 1993 betreffende de kinderarbeid; FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, *Wegwijs in... De reglementering op de kinderarbeid*, brochure, Brussel, 2009, 14; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 339.

¹³¹ Art. 7.8 Arbeidswet; R. VANDERVENNET, “Tewerkstellen van minderjarigen anno 2002: een stand van zaken”, *TJK* 2002, (104) 105; P. DE CROM, “Kinderarbeid”, *Ondernemen* 1992, 393; J. VAN DAMME, “De nieuwe wet op de kinderarbeid”, *Arbbl.* 1992, (24) 27.

C) Vergoeding

- 59. GESCHENKEN OF GELD-** Qua vergoeding voor de gepresteerde werkzaamheden is het enerzijds mogelijk om geschenken te geven die aangepast zijn aan de leeftijd, ontwikkeling en opleiding van het kind.¹³² Anderzijds kan aan het kind een vergoeding in geld worden toegekend. In dat geval is de organisator verplicht om het geld te storten op een geïndividualiseerde spaarrekening geopend op naam van het kind.¹³³ De storting moet dan ten laatste gebeuren op de vierde werkdag van de maand volgend op de maand van de werkzaamheid.¹³⁴ Tot de zestiende verjaardag van het kind is de rekening geblokkeerd en kunnen ouders/voogd enkel geld afhalen in het belang van het kind: bijvoorbeeld ter betaling van ziektekosten of studiegelden.¹³⁵ De wetgever wil hiermee voorkomen dat kinderen gebruikt worden om inkomsten voor hun ouders te verwerven.¹³⁶
- 60. AFTREKBARE KOST-** De vergoedingen betaald voor gepresteerde kinderarbeid zijn aftrekbaar als beroepskost voor de opdrachtgever in de zin van art. 49 van het Wetboek van de inkomstenbelastingen 1992 van 10 april 1992 (hierna: WIB92), zelfs wanneer de

---

¹³² Art. 7.14 Arbeidswet; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 353; FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, *Wegwijs in... De reglementering op de kinderarbeid*, brochure, Brussel, 2009, 20; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 341; I. PLETS, B. ELIAS en N. DESMET, "Minderjarigen en centen" in KINDERRECHTSWINKELS (ed.), *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk-Heule, UGA, 2010, (291) 315; I. PLETS en B. ELIAS, "Le mineur et le droit social" in C. VILLEE (ed.), *La position juridique du mineur dans la pratique*, Kortrijk-Heule, UGA, 2006, (291) 312; P. DE CROM, "Kinderarbeid", *Ondernemen 1992*, 393.

¹³³ Art. 7.13.1 Arbeidswet; FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, *Wegwijs in... De reglementering op de kinderarbeid*, brochure, Brussel, 2009, 19; R. VANDERVENNET, "Tewerkstellen van minderjarigen anno 2002: een stand van zaken", *TJK 2002*, (104) 105; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 352; H. PAS, *Kinderen en de actieve welvaartsmaatschappij*, Brugge, die Keure, 2005, 53; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 340; I. PLETS, B. ELIAS en N. DESMET, "Minderjarigen en centen" in KINDERRECHTSWINKELS (ed.), *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk-Heule, UGA, 2010, (291) 315; I. PLETS en B. ELIAS, "Le mineur et le droit social" in C. VILLEE (ed.), *La position juridique du mineur dans la pratique*, Kortrijk-Heule, UGA, 2006, (291) 311; P. DE CROM, "Kinderarbeid", *Ondernemen 1992*, 393; P. MAERTEN, "9. Arbeidsduur en flexibele tewerkstellingsregimes" in D. BLOMMAERT, S. GADEYNE, Y. MERCHIERS en D. STRUYEN (eds.), *Recht voor de onderneming*, XVIII.33, Mechelen, Kluwer, 2008, losbl., 11; J. VAN DAMME, "De nieuwe wet op de kinderarbeid", *Arbbl. 1992*, (24) 28.

¹³⁴ Art. 7.13.2 Arbeidswet; FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, *Wegwijs in... De reglementering op de kinderarbeid*, brochure, 2009, 20; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 352; I. PLETS, B. ELIAS en N. DESMET, "Minderjarigen en centen" in KINDERRECHTSWINKELS (ed.), *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk-Heule, UGA, 2010, (291) 315; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 340.

¹³⁵ M. DECONYNCK, T. GOFFIN, S. TACK en M. VAN COTTHEM, *Kids Codex, V, Arbeidsrecht, Sociale Zekerheidsrecht, Gezondheidsrecht*, Brussel, Larcier, 2014, 93; H. PAS, *Kinderen en de actieve welvaartsmaatschappij*, Brugge, die Keure, 2005, 54; J. FUNCK, "Le projet de loi relatif au travail des enfants", *JDJ 1992*, (3) 6; J. VAN DAMME, "De nieuwe wet op de kinderarbeid", *Arbbl. 1992*, (24) 28.

¹³⁶ H. PAS, *Kinderen en de actieve welvaartsmaatschappij*, Brugge, die Keure, 2005, 53.

kinderarbeid kwalificeert als verboden kinderbeid. Dit volgt uit het cassatiearrest van 31 oktober 2014, dat betrekking heeft op twee minderjarige kinderen die tijdens de vakantieperiodes een handje toestaken in het ijssalon van hun ouders. De kinderen werden betaald voor hun werk en het Hof van Cassatie oordeelde dat de ouders wel degelijk gerechtigd waren om dit bedrag in te brengen als beroepskost, aangezien art. 49 WIB92 nergens vereist dat de kost een geoorloofde oorzaak heeft.¹³⁷

D) Handhaving

- 61. SOCIAAL STRAFWETBOEK-** Aangezien kinderen als arbeidskrachten van de toekomstige generatie degelijk beschermd moeten worden, voorziet het Sociaal Strafwetboek van 6 juni 2010 (hierna: Ssw.) in gevangenisstraffen, strafrechtelijke geldboetes en administratieve geldboetes voor de overtreding van de bepalingen rond kinderbeid.¹³⁸ Deze sancties kunnen dan gericht zijn op de organisator, op de vader, op de moeder, op de voogd en op elke tussenpersoon die betrokken was bij bemiddeling of promotie van de illegale werkzaamheden.¹³⁹

- 62. NIVEAU VIER-** Arbeid verricht buiten het kader van de opvoeding/opleiding en waarvoor geen individuele afwijking bekomen werd, is strafbaar met sancties van niveau vier o.b.v. art. 134 Ssw.¹⁴⁰ Dit impliceert dat mama-influencers als moeder momenteel strafbaar zijn met een sanctie van niveau vier indien geen individuele afwijking bekomen werd voor fotosessies.

- 63. NIVEAU TWEE-** Indien de regels omtrent individuele afwijkingen niet gerespecteerd worden, gaat het daarentegen slechts om sancties van niveau twee overeenkomstig art. 136 Ssw. Concreet betreft een sanctie van niveau twee bijvoorbeeld de situatie waarbij men aan de arbeid is begonnen zonder te wachten op de toekenning van een individuele afwijking of

---

¹³⁷ Cass. 31 oktober 2014, AR F.13.0082.N.

¹³⁸ K. REYNIERS, (*Verboden*) *arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 337; M. DECONYNCK, T. GOFFIN, S. TACK en M. VAN COTTHEM, *Kids Codex, V, Arbeidsrecht, Sociale Zekerheidsrecht, Gezondheidsrecht*, Brussel, Larcier, 2014, 93.

¹³⁹ D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 353; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 341.

¹⁴⁰ K. REYNIERS, (*Verboden*) *arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 338; M. DECONYNCK, T. GOFFIN, S. TACK en M. VAN COTTHEM, *Kids Codex, V, Arbeidsrecht, Sociale Zekerheidsrecht, Gezondheidsrecht*, Brussel, Larcier, 2014, 99.

men de door de ambtenaar vastgestelde regels negeert.¹⁴¹ Ook alle personen die als tussenpersoon of bemiddelaar voorstellen doen teneinde werkzaamheden te bevorderen waarvoor geen individuele afwijking werd aangevraagd, stellen zich bloot aan sancties van het tweede niveau. Dit is exact wat merken doen: voorstellen dat moeders fotosessies houden waarvoor geen individuele afwijking werd aangevraagd.¹⁴²

§ 2. Empirisch onderzoek

64. WERKWIJZE ENQUÊTE- Om een duidelijk beeld te krijgen van *the law in action* werd een kleinschalig sociaal-wetenschappelijk empirisch onderzoek gevoerd. Dit onderzoek nam de vorm aan van een mini-enquête bestaande uit tien meerkeuzevragen (bijlage I met toelichtende noot per vraag) op de website surveymonkey.com. De eerste vraag peilt naar de leeftijd van het kind en bij de volgende negen vragen zijn de antwoordmogelijkheden gebaseerd op de huidige regels per leeftijdscategorie. Zo kan afgeleid worden of de moeder al dan niet het antwoord kiest dat op heden voorgeschreven is voor de leeftijdscategorie van haar kind.

De populatie van de enquête betreft alle Belgische mama-influencers. Aangezien deze populatie zodanig beperkt is, werden alle mij bekende Belgische mama-influencers (een 20-tal) in november 2018 gecontacteerd via e-mail of Instagram. Dit resulteerde in elf reacties (bijlage II), wat gelet op de kleine populatie en het delicate thema een relatief representatief beeld zou moeten geven. Er werd gekozen om de enquête anoniem te laten invullen, aangezien mama-influencers mogelijkerwijze minder geneigd zouden zijn om in eigen naam te reageren op het gevoelige onderwerp van kinderarbeid.

Deze paragraaf overloopt de resultaten van de enquête. In bijlage III worden deze resultaten overigens gepresenteerd in een tabel: per mama-influencer wordt in het rood weergegeven welke aspecten ze naar huidig recht overtreedt en in het groen welke aspecten in conformiteit zijn met de huidige kinderarbeidreglementering. Bijlage IV bevat daarnaast taartdiagrammen die dienen als procentuele weergave van de resultaten van de enquête.

---

¹⁴¹ K. REYNIERS, *(Verboden) arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 339; M. DECONYNCK, T. GOFFIN, S. TACK en M. VAN COTTHEM, *Kids Codex*, V, *Arbeidsrecht, Sociale Zekerheidsrecht, Gezondheidsrecht*, Brussel, Larcier, 2014, 100.

¹⁴² Art. 136, 3° Sociaal Strafwetboek van 6 juni 2010.

- 65. MINDER DAN MAAND TUSSEN AFSpraak EN FOTOGRAFEREN-** Om te beginnen geven de moeders unaniem aan dat er minder dan een maand verloopt tussen de afspraak voor een samenwerking en het moment waarop ze beginnen te fotograferen.¹⁴³ Dit betekent dat de praktijk niet strookt met het huidige systeem waarbij individuele afwijkingen een maand op voorhand aangevraagd moeten worden.
- 66. MEERDERHEID FOTOGRAFEERT BINNEN TOEGELATEN UREN-** Met betrekking tot het aanvangs- en einduur antwoordde één moeder dat ze haar kind onder 6 jaar ooit heeft gefotografeerd voor een samenwerking tussen 8 en 23u.¹⁴⁴ Hoewel het merendeel van de moeders gewoon binnen de toegelaten uren fotografeert, lijkt het toch begrijpelijk dat moeders ook na 19u nog graag een foto nemen. De foto's vinden immers vaak plaats in eigen huis en bovendien is het aannemelijk dat de moeder overdag nog met andere professionele taken bezig is.
- 67. MINDER DAN 4 UUR OM FOTO TE NEMEN-** Inzake de maximumduur rapporteren alle moeders logischerwijze dat het minder dan vier uur duurt vooraleer ze de gewenste foto hebben genomen.¹⁴⁵ Met de smartphone is het inderdaad gemakkelijk om snel enkele foto's te nemen en dus liggen de huidige grenzen te hoog om het kind adequate bescherming te bieden.
- 68. KINDEREN PAUZEREN NIET OF SNEL -**Wat de rusttijden betreft, berichten vier moeders dat hun kind geen pauze neemt. Vijf moeders menen dat hun kind pauze neemt na minder dan twee uur en één moeder geeft aan dat haar kind pauzeert na twee uur.¹⁴⁶ Hoewel de moeders dus de wettelijke pauzemomenten respecteren, lijkt het snelle karakter van fotosessies met de smartphone geen echte pauzes te vereisen. Dit blijkt ook uit de mening van één moeder die de vraag oversloeg omdat ze toch maar enkele minuten fotografeert.

---

¹⁴³ Vraag 2 bijlage I: "Hoeveel tijd zit er tussen de afspraak voor een collab en het moment waarop u begint te fotograferen?"

¹⁴⁴ Vraag 3 bijlage I: "Op welk moment van de dag heeft u uw kind al ooit gefotografeerd voor een collab?"

¹⁴⁵ Vraag 4 bijlage I: "Hoe lang duurt het maximaal vooraleer u de gewenste foto heeft genomen?"

¹⁴⁶ Vraag 5 bijlage I: "Na hoelang fotograferen neemt uw kind een pauze?"

- 69. MINZESJARIGEN DOEN TE VEEL SAMENWERKINGEN-** Aangaande de frequentie van samenwerkingen knelt het schoentje in de categorie van minzesjarigen. Slechts vier moeders van minzesjarigen beperkten de samenwerkingen namelijk tot het wettelijke maximum van zes samenwerkingen over de eerste zes levensjaren.¹⁴⁷ De overige moeders signaleerden méér samenwerkingen te doen en enkele moeders rapporteerden zelfs over meer dan 13 en meer dan 24 jaarlijkse samenwerkingen.¹⁴⁸ Hieruit blijkt aldus dat de praktijk nood heeft aan een verhoging van de toegelaten frequentie.
- 70. FOTOSSESSIES NIET OVERMATIG GESPREID-** De maximale spreiding van vijf opeenvolgende dagen lijkt op zijn beurt daarentegen minder problematisch: acht moeders melden hun fotosessies niet over meerdere dagen te spreiden. Twee moeders indiceren hun fotosessies te spreiden over de huidige toegelaten termijn van vijf opeenvolgende dagen. Eén moeder maakt desalniettemin gewag van een spreiding over meer dan vijf opeenvolgende dagen om de perfecte foto te bekomen.¹⁴⁹
- 71. GESCHENKEN AANGEPAST EN GELD FOUTIEF GESTORT-** Over de ontvangst van geschenken zijn alle moeders het eens: deze zijn aangepast aan de leeftijd, ontwikkeling en opvoeding van hun kind.¹⁵⁰ Inzake de geldelijke vergoeding valt op dat vijf moeders aangeven geen geld te ontvangen. Vijf andere moeders krijgen het geld dan weer gestort op hun eigen rekening. Dit gebeurt evenwel bij vier van deze moeders laattijdig, namelijk later dan de vierde werkdag na de maand van de samenwerking. In één geval werd de vergoeding gestort op een spaarrekening van het kind, eveneens laattijdig.¹⁵¹ Dit betekent dat de storting in geen enkel geval reglementair gebeurde op een spaarrekening op naam van het kind binnen de correcte termijn. Bovendien mankeren er richtlijnen over de tarieven in de wet. Uit het tweede contract in bijlage V blijkt dat CKS €350 betaalde voor de samenwerking, maar dit bedrag werd volledig vrij tussen partijen overeengekomen zonder wettelijke maxima. Dergelijke maxima zouden nochtans nuttig zijn om kinderen te behoeden voor de situatie waarin hun moeder de samenwerking aangaat, verblind door het geld.

---

¹⁴⁷ Vraag 6 bijlage I: “Voor hoeveel collabs heeft uw kind reeds geposeerd gedurende zijn/haar hele leven?”.

¹⁴⁸ Vraag 7 bijlage I: “Voor hoeveel collabs poseert uw kind jaarlijks?”.

¹⁴⁹ Vraag 8 bijlage I: “Spreidt u uw fotosessie soms over meerdere dagen om zo uiteindelijk de perfecte foto te bekomen?”.

¹⁵⁰ Vraag 9 bijlage I: “Ontvangt u soms geschenken in ruil voor een collab?”.

¹⁵¹ Vraag 10 bijlage I: “Ontvangt u soms geld in ruil voor een collab?”.

72. SCHEMA KNELPUNTEN- Schematisch leidt dit tot volgend lijstje van knelpunten:

Knelpunten anno 2019	Lange en omslachtige aanvraagprocedure
	Beperkt aanvangs- en einduur
	Te hoge maximumduur
	Rusttijden niet opportuun
	Te lage toegelaten frequentie
	Geen geblokkeerde kindspaarrekeningen in praktijk
	Geen wettelijke tarieven
	Merken strafbaar als bemiddelaar en mama-influencers als moeder

Hoofdstuk 2. (Gedeeltelijke) oplossing in privacyrecht

73. STRUCTUUR HOOFDSTUK TWEE- Uit het vorige hoofdstuk is gebleken dat het huidige Belgisch kinderarbeidsrecht op verschillende punten verouderd is. Daarom wordt in dit tweede hoofdstuk onderzocht in welke mate het moderne privacyrecht aan deze veroudering tegemoet kan komen. Deze interdisciplinaire confrontatie met het privacyrecht wordt verantwoord door het feit dat er vragen rijzen in verband met het grondrecht op privacy zodra kinderen poseren voor afbeeldingen die op sociale media worden geplaatst. Individuen hebben immers recht op een persoonlijke levenssfeer en moeten zelf invloed kunnen uitoefenen op informatie die op hen betrekking heeft.¹⁵²

Het uitgangspunt in de zoektocht naar privacyrechtelijke bescherming voor getroffen kinderen is art. 16 IVRK:

*“1. Geen enkel kind mag worden onderworpen aan willekeurige of onrechtmatige inmenging in zijn privé-leven, in zijn gezinsleven, zijn huis of zijn briefwisseling, noch aan enige onrechtmatige aantasting van zijn eer en goede naam.
2. Het kind heeft recht op bescherming door de wet tegen zodanige inmenging of aantasting.”*

Influencer marketing met kinderen kan in die optiek beschouwd worden als een onrechtmatige inmenging in het privéleven van het kind. Conform het 2e lid heeft het kind

¹⁵² H. GRAUX en J. DUMORTIER, *Privacywetgeving in de praktijk*, Kortrijk-Heule, UGA, 2009, 15.

van een mama-influencer dan ook recht op bescherming tegen dergelijke inmenging. Enerzijds kan deze bescherming gevonden worden in het recht op afbeelding (afdeling 1) en anderzijds in de Algemene Verordening Gegevensbescherming (afdeling 2).

Afdeling I. Recht op afbeelding

- 74. GEEN WETTELIJKE GRONDSLAG-** De eerste bescherming van het privéleven van het kind, is gelegen in het recht op afbeelding (ook portretrecht genoemd). Dit persoonlijkheidsrecht heeft geen wettelijke grondslag, maar werd volledig ontwikkeld door de rechtspraak en de rechtsleer.¹⁵³
- 75. MENSENRECHTELIJKE GRONDSLAG-** Mensenrechtelijk kan bovendien een beroep worden gedaan op de bescherming van art. 22 GW, art. 17 BUPO en art. 8 EVRM.¹⁵⁴ Alle drie deze bepalingen gaan over de eerbiediging van het privéleven. Hoewel deze bepalingen directe werking hebben, worden ze toch niet frequent ingeroepen voor de Belgische rechtbanken.¹⁵⁵ Het persoonlijkheidsrecht op afbeelding biedt immers een ruimere bescherming, aangezien dit ook afbeeldingen buiten de privésfeer viseert.¹⁵⁶

§ 1. Toestemmingsvereiste

- 76. MAKEN ÉN GEBRUIK-** Het recht op afbeelding houdt in dat toestemming van de afgebeelde persoon vereist is voor het maken van elke afbeelding én voor elk gebruik ervan.¹⁵⁷ Het

---

¹⁵³ L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 1; M. ISGOUR, *Le droit à l'image*, Brussel, Larcier, 2014, 17; P. DE HERT en R. SAELENS, "Recht op afbeelding", *TPR* 2009, (867) 869; M. ISGOUR, "Examen de la jurisprudence européenne récente en matière de droit à l'image des personnes physiques et d'image de marque des personnes morales" in J.-M. VAN GYSEGHEM, M. ISGOUR en F. OMRANI (eds.), *Droits de la personnalité*, Limal, Anthemis, 2013, (47) 47; R. DEKKERS en A. WYLLEMAN, *Handboek burgerlijk recht*, I, Antwerpen, Intersentia, 2009, 114; H. GRAUX en J. DUMORTIER, *Privacywetgeving in de praktijk*, Kortrijk-Heule, UGA, 2009, 380.

¹⁵⁴ L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 3.

¹⁵⁵ *Ibid.*, 6.

¹⁵⁶ L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 18; H. GRAUX en J. DUMORTIER, *Privacywetgeving in de praktijk*, Kortrijk-Heule, UGA, 2009, 380; M. ISGOUR, *Le droit à l'image*, Brussel, Larcier, 2014, 28.

¹⁵⁷ Kh. Antwerpen 9 oktober 2009, *IRDI* 2012, 421; D. VOORHOOF, "Het portretrecht van de Rode Duivels, de Belgische Voetbalbond en het recht op informatievrijheid" (noot onder Voorz. Brussel (KG) 12 november 2013), *AM* 2014, 265; F. PETILLON, "Inbreuken op het portretrecht leiden tot contractuele en/of extracontractuele schadevergoeding" (noot onder Gent 21 februari 2008), *RABG* 2008, 1274; S. CARNEROLI, *Les aspects juridiques des réseaux sociaux*, Brugge, Vanden Broele, 2013, 29; L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 1; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 159; J. DU MONGH, "Maakt privacy nog een kans in een gedigitaliseerd tijdperk?", in I. BOONE, C. DECLERCK, J. DU MONGH en P. SENAËVE (eds.), *Personen- en familierecht*, Brugge, die Keure, 2017, (123) 129; J.-P. MASSON, "Le droit à l'image" in J.-L. RENCHON (ed.), *Les droits de la personnalité*, Brussel, Bruylant, 2009, (237) 237; B. DOCQUIR, *Le droit de la vie privée*, Brussel, De Boeck, 2008, 139; L. BOGHAERT, "Eindejaar op kantoor? Privacy respecteren!", *Juristenkrant* 2018, (20) 20.

plaatsen van afbeeldingen op het internet wordt beschouwd als een dergelijk gebruik waarvoor aldus toestemming vereist is.¹⁵⁸ Die toestemmingsvereiste kan onder andere afgeleid worden uit art. XI 174 WER inzake het auteursrecht dat toestemming vereist van de geportretteerde persoon.¹⁵⁹ De toestemming mag zowel uitdrukkelijk als stilzwijgend worden gegeven.¹⁶⁰ In ieder geval gebeurt de interpretatie op restrictieve wijze, waardoor de toestemming enkel betrekking kan hebben op een bepaalde afbeelding en op een bepaald gebruik.¹⁶¹ Onder deze paragraaf worden respectievelijk de toestemming door de minderjarige, de werknemer en het fotomodel nader belicht.

A) Minderjarige

77. ZONDER ONDERSCHIEDINGSVERMOGEN: WETTELIJKE VERTEGENWOORDIGER- De vraag rijst of minderjarigen überhaupt bekwaam zijn om de vereiste toestemming te geven. Deze vraag situeert zich binnen de discussie rond het vermogen des ondersheids. Minderjarigen zonder onderscheidingsvermogen zijn hoe dan ook onbekwaam om zelf toestemming te geven, waardoor de wettelijke vertegenwoordiger in de plaats van het kind moet toestemmen.¹⁶² Het EHRM besloot in het arrest *Reklos en Davourlis t. Griekenland* dan ook tot schending van art. 8 EVRM zodra geen toestemming werd gevraagd aan de ouders met betrekking tot het recht op afbeelding van een minderjarige. Concreet ging de zaak over een fotograaf die

---

¹⁵⁸ L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 76; S. CARNEROLI, *Les aspects juridiques des réseaux sociaux*, Brugge, Vanden Broele, 2013, 27.

¹⁵⁹ T. HEREMANS en L. DEPYPERE, “Marketing, intellectuele rechten en sociale media” in E. LIEVENS, E. WAUTERS en P. VALCKE (eds.), *Sociale media anno 2015. Actuele juridische aspecten*, Antwerpen, Intersentia, 2015, (1) 18; D. VOORHOOF, *Actuele vraagstukken van Mediarecht. Doctrine en jurisprudentie*, Deurne, Kluwer, 1992, 490; M. ISGOUR en B. VINCOTTE, *Le droit à l’image*, Brussel, Larcier, 1998, 29; M. ISGOUR, *Le droit à l’image*, Brussel, Larcier, 2014, 58; A. JOACHIMOWICZ, “Droit à l’image des travailleurs”, *Or.* 2015, (14) 15.

¹⁶⁰ Rb. Brussel 29 oktober 2001, *AM* 2002, 184; M. ISGOUR en B. VINCOTTE, *Le droit à l’image*, Brussel, Larcier, 1998, 81; L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 9; B. DOCQUIR, *Le droit de la vie privée*, Brussel, De Boeck, 2008, 139.

¹⁶¹ Antwerpen 5 mei 2003, *AM* 2004, 67; Brussel 7 april 2000, *JT* 2001, 779; Rb. Gent 14 juni 2002, *AM* 2003, 143; L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 114; M. ISGOUR en B. VINCOTTE, *Le droit à l’image*, Brussel, Larcier, 1998, 84; E. GULDIX, “Algemene systematische beschouwingen over het persoonlijkheidsrecht op de eigen afbeelding”, *RW* 1980-81, (1162) 1177; D. VOORHOOF, *Handboek Mediarecht*, Brussel, Larcier, 2003, 151; K. LEMMENS, *La presse et la protection juridique de l’individu*, Brussel, Larcier, 2004, 421; D. VOORHOOF, *Actuele vraagstukken van Mediarecht. Doctrine en jurisprudentie*, Deurne, Kluwer, 1992, 491; M. ISGOUR, *Le droit à l’image*, Brussel, Larcier, 2014, 163; B. DOCQUIR, *Le droit de la vie privée*, Brussel, De Boeck, 2008, 141.

¹⁶² Brussel 6 oktober 1995, *JT* 1996, 303; E. GULDIX, “Algemene systematische beschouwingen over het persoonlijkheidsrecht op de eigen afbeelding”, *RW* 1980-81, (1162) 1174; B. MOUFFE, *Le droit à l’image*, Waterloo, Kluwer, 2013, 12; M. ISGOUR, *Le droit à l’image*, Brussel, Larcier, 2014, 102; E. WAUTERS, E. LIEVENS en P. VALCKE, “Children as social network actors: A European legal perspective on challenges concerning membership, rights, conduct and liability”, *Computer Law & Security Review* 2015, (351) 357.

de negatieven van babyfoto's hield zonder de toestemming te hebben verkregen van de ouders van die baby.¹⁶³

Binnen de context van mama-influencers lijkt deze vertegenwoordiging problematisch, aangezien de moeder steeds toestemming zou kunnen geven in haar eigen belang. Indien *beide ouders samenleven*, oefenen zij het ouderlijk gezag gezamenlijk uit op basis van art. 376, 1^e lid Burgerlijk Wetboek van 21 maart 1804 (hierna: BW). Dit betekent dat de ouders voorafgaandelijk met elkaar moeten overleggen wanneer ze een handeling willen stellen of een beslissing willen nemen met betrekking tot hun kind.¹⁶⁴ Normaliter geldt evenwel een vermoeden van instemming van de andere ouder krachtens art. 376, 2^e lid BW, waardoor niet telkens een overleg nodig is.¹⁶⁵ Dit vermoeden geldt echter niet voor de vertegenwoordigingsbevoegdheid, waardoor beide ouders alsnog gezamenlijk moeten instemmen met de afbeelding.¹⁶⁶ Toch biedt ook deze gezamenlijke instemming weinig bescherming aan het kind, aangezien de partner de influencer niet snel zal terugfluiten.

Bij *gescheiden ouders* heeft die gezamenlijke instemming dan weer meer slagkracht. Binnen het basisstelsel van gezamenlijke uitoefening van het ouderlijk gezag, speelt art. 376, 1^e lid BW op identieke wijze als bij samenwonende ouders. De influencer zal de foto bijgevolg steeds moeten voorleggen aan haar ex-partner die als het ware zijn veto kan stellen.

Indien de influencer daarentegen beschikt over het exclusief ouderlijk gezag (art. 376, 3^e lid BW), heeft ze vrij spel alhoewel de partner nog verhaal kan instellen bij de familierechtbank die zal oordelen in het belang van het kind.¹⁶⁷

De aanstelling van een voogd *ad hoc* biedt trouwens geen uitweg om de toestemming te geven, aangezien deze aanstelling enkel mogelijk is voor proceshandelingen of vermogensrechtelijke rechtshandelingen en niet voor materiële rechtshandelingen die betrekking hebben op de persoon van de minderjarige (zoals het geven van toestemming).¹⁶⁸

---

¹⁶³ EHRM 15 januari 2009, nr. 1234/05, Reklos en Davourlis t. Griekenland; B. MOUFFE, *Le droit à l'image*, Waterloo, Kluwer, 2013, 12.

¹⁶⁴ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 337.

¹⁶⁵ *Ibid.*, 339.

¹⁶⁶ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 339.

¹⁶⁷ *Ibid.*, 410.

¹⁶⁸ *Ibid.*, 413.

78. MET ONDERSCHIEDINGSVERMOGEN: ZELFSTANDIGE TOESTEMMING- Over de minderjarigen mét onderscheidingsvermogen heerst meer discussie.¹⁶⁹ ISGOUR is van mening dat zowel de ouders als de minderjarige in zo'n geval moeten toestemmen.¹⁷⁰ DIERICKX verdedigt op haar beurt de stelling dat minderjarigen met onderscheidingsvermogen hun recht op afbeelding zelfstandig zonder hun ouders kunnen uitoefenen.¹⁷¹ Er bestaat bijvoorbeeld rechtspraak over foto's van 17-jarige meisjes bij een discotheek, waarbij geoordeeld werd dat de meisjes volwassen genoeg waren om toestemming te geven, aangezien ze reeds zelfstandig konden uitgaan.¹⁷²

Uiteraard bereikt niet elke minderjarige de maturiteit op precies hetzelfde moment. De beoordeling over het al dan niet bereikt hebben van de leeftijd des ondersheids gebeurt dan ook aan de hand van de feitelijke omstandigheden.¹⁷³ In België zou de leeftijd des ondersheids zich naargelang het geval situeren tussen de 12 en 14 jaar.¹⁷⁴ Uit de eerste vraag van de enquête in bijlage IV blijkt dat influencer marketing in 82% van de gevallen plaatsvindt met kinderen onder 6 jaar, waardoor het quasi steeds zal gaan om kinderen *zonder* onderscheidingsvermogen.

B) Werknemer

79. TOESTEMMING NIET VERMOED- In de mate dat het kind werknemer is van zijn/haar mama-influencer of van een merk, stelt zich de vraag of werkgevers toestemming behoeven voor het gebruik van de afbeelding van hun werknemers. Deze vraag heeft evenwel een eerder theoretisch karakter, aangezien het in de praktijk logischer lijkt dat het kind als helper van zijn zelfstandige moeder optreedt zoals *infra* uiteengezet wordt in randnummer 101.

---

¹⁶⁹ L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 39; M. ISGOUR, *Le droit à l'image*, Brussel, Larcier, 2014, 105; S. GILSON en A. ROGER, "Le travail des mineurs d'âge en Belgique" in C.-E. CLESSE en S. GILSON (eds.), *Le droit social et les jeunes*, Limal, Anthemis, 2011, (13) 23.

¹⁷⁰ M. ISGOUR en B. VINCOTTE, *Le droit à l'image*, Brussel, Larcier, 1998, 51; M. ISGOUR, *Le droit à l'image*, Brussel, Larcier, 2014, 105.

¹⁷¹ L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 41.

¹⁷² Brussel 17 mei 2002, *AM* 2003, 138; P. DE HERT en R. SAELENS, "Recht op afbeelding", *TPR* 2009, (867) 878.

¹⁷³ Brussel 17 mei 2002, *AM* 2003, 138; Kh. Brussel 24 februari 1995, *Ing.-Cons.* 1995, 333, noot L. MULLER; L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 39.

¹⁷⁴ H. GRAUX, "Privacybescherming op sociale netwerken: heeft u nog een privéleven?" in P. VALCKE, P.-J. VALGAEREN en E. LIEVENS (eds.), *Sociale media. Actuele juridische aspecten*, Antwerpen, Intersentia, 2013, (1) 14; S. CARNEROLI, *Les aspects juridiques des réseaux sociaux*, Brugge, Vanden Broele, 2013, 30.

Het antwoord is dat de toestemming van de werknemer niet vermoed wordt. Met andere woorden zal de werkgever steeds de uitdrukkelijke of stilzwijgende toestemming van de werknemer moeten bekomen. Dit is dan ook een uiting van het respect dat de werkgever aan de werknemer verschuldigd is volgens art. 16 van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten (hierna: AOW).¹⁷⁵

80. STILZWIJGENDE TOESTEMMING- De stilzwijgende toestemming mag worden aangenomen indien de werknemer zich vrijwillig heeft laten fotograferen of poseert voor de camera en veronderstelt bijgevolg dat de foto niet buiten zijn medeweten is genomen. Het is dus zeker niet vereist dat er een expliciete cessie van het recht op afbeelding aan de werkgever is opgenomen in de arbeidsovereenkomst.¹⁷⁶ Een kanttekening hierbij is het feit dat minderjarige werknemers zonder onderscheidingsvermogen niet eens bekwaam zijn om toestemming te geven, hetzij uitdrukkelijk hetzij stilzwijgend. Zoals *supra* uiteengezet (nr. 77) is het immers hun wettelijke vertegenwoordiger die dit moet doen. Het is dan ook onmogelijk dat een minderjarige werknemer zelf impliciet toestemming geeft door te poseren voor de camera.

C) Fotomodel

81. TOESTEMMING VERMOED- Voor het beroep van fotomodel bestaat een afwijkende regeling omtrent de toestemming. Bij fotomodellen geldt met name een vermoeden van toestemming. Onder fotomodel verstaan de rechtspraak en rechtsleer een persoon die als professionele activiteit poseert met het oog op commercieel gebruik van de afbeelding.¹⁷⁷ Het vermoeden van toestemming geldt hoe dan ook met betrekking tot het *maken* van de foto.¹⁷⁸ Er bestaat daarentegen meer verdeeldheid over de vraag of het vermoeden zich ook

---

¹⁷⁵ A. JOACHIMOWICZ, “Droit à l’image des travailleurs”, *Or.* 2015, (14) 16; S. CARNEROLI, *Les aspects juridiques des réseaux sociaux*, Brugge, Vanden Broele, 2013, 30.

¹⁷⁶ A. JOACHIMOWICZ, “Droit à l’image des travailleurs”, *Or.* 2015, (14) 16.

¹⁷⁷ Antwerpen 19 december 1995, *AM* 1996, 360, noot D. VOORHOOF; Antwerpen 5 mei 2003, *AM* 2004, 67; Brussel 12 november 1998, *AM* 1999, 361; Voorz. Rb. Brussel 21 maart 2001, *AM* 2002, 75; L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 131; E. GULDIX, “Algemene systematische beschouwingen over het persoonlijkheidsrecht op de eigen afbeelding”, *RW* 1980-81, (1162) 1178; D. VOORHOOF, *Actuele vraagstukken van Mediarecht. Doctrine en jurisprudentie*, Deurne, Kluwer, 1992, 491; M. ISGOUR en B. VINCOTTE, *Le droit à l’image*, Brussel, Larcier, 1998, 102.

¹⁷⁸ Antwerpen 19 december 1995, *AM* 1996, 360, noot D. VOORHOOF; Antwerpen 5 mei 2003, *AM* 2004, 67; L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 135; D. VOORHOOF, *Actuele vraagstukken van Mediarecht. Doctrine en jurisprudentie*, Deurne, Kluwer, 1992, 490; E. GULDIX, “Algemene systematische beschouwingen over het persoonlijkheidsrecht op de eigen afbeelding”, *RW* 1980-81, (1162) 1178; M. ISGOUR en B. VINCOTTE, *Le droit à l’image*, Brussel, Larcier, 1998, 102; M. ISGOUR, *Le droit à l’image*, Brussel, Larcier, 2014, 234.

uitstrekt tot de toestemming inzake het *gebruik* van de afbeelding. De meerderheidsstrekking is in dezen een restrictieve interpretatie toegedaan, waardoor het vermoeden geen betrekking heeft op het gebruik van de afbeelding.¹⁷⁹ Ter nuancering verdedigt die strekking tegelijkertijd dat een bedongen vergoeding een indicatie vormt dat het welbepaald gebruik met toestemming is gebeurd.¹⁸⁰

- 82. KIND INFLUENCER IS GEEN TYPISCH FOTOMODEL-** Poserende kinderen op sociale media kunnen inderdaad kwalificeren als fotomodellen en hun toestemming wordt in die zin aldus vermoed. Desondanks kan hun situatie mijns inziens niet volledig gelijkgeschakeld worden met de situatie van het typische fotomodel. Het typische fotomodel kiest namelijk bewust voor een dergelijke carrière, terwijl het kind van een influencer niet eens toestemming heeft gegeven aan zijn/haar moeder om fotomodel te worden.

§ 2. *Sanctionering*

- 83. ZODRA GEEN TOESTEMMING-** Schending van het recht op afbeelding vindt reeds plaats zodra men een afbeelding maakt of gebruikt zonder de vereiste toestemming, zelfs al is de schender (lees: mama-influencer) te goeder trouw. Dit kan zowel preventief als repressief gesanctioneerd worden.
- 84. PREVENTIEVE BESCHERMING-** Gelet op het feit dat kinderen van influencers doorgaans zeer jong zijn (82% onder 6 jaar volgens vraag 1 in bijlage IV), hebben ze op het moment van het poseren nog geen mogelijkheid om zelf preventief op te treden, als ze trouwens al enig besef zouden hebben van schending van hun recht op afbeelding. Daarom kan de ene ouder preventief handelen tegen de andere ouder.¹⁸¹ Deze hypothese lijkt tamelijk onwaarschijnlijk, zeker in het geval dat beide ouders nog als koppel samenleven. De aanstelling van een voogd *ad hoc* biedt hier een mogelijke uitweg. Concreet kan iedere belanghebbende de aanstelling van een voogd *ad hoc* vragen aan de vrederechter bij

---

¹⁷⁹ Antwerpen 5 mei 2003, *AM* 2004, 67; Brussel 12 november 1998, *AM* 1999, 361; Voorz. Rb. Brussel 21 maart 2001, *AM* 2002, 75; E. GULDIX, "Algemene systematische beschouwingen over het persoonlijkheidsrecht op de eigen afbeelding", *RW* 1980-81, (1162) 1178; M. ISGOUR en B. VINCOTTE, *Le droit à l'image*, Brussel, Larcier, 1998, 102; D. VOORHOOF, *Handboek Mediarecht*, Brussel, Larcier, 2003, 151.

¹⁸⁰ Antwerpen 19 december 1995, *AM* 1996, 360, noot D. VOORHOOF; L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 136.

¹⁸¹ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 357.

belangentegenstelling tussen het kind en beide ouders.¹⁸² De preventieve opties van de andere ouder dan wel voogd *ad hoc* bestaan uit een verbod tot vervaardiging of gebruik van de afbeelding, beslag op de afbeelding of vernietiging van de afbeelding.¹⁸³ Bijkomend kan een dwangsom gevraagd worden.¹⁸⁴

85. CURATIEVE BESCHERMING- Repressieve sanctionering in naam van jonge kinderen kan opnieuw op initiatief van de andere ouder dan wel via een voogd *ad hoc*. Het kind zou ook kunnen wachten tot de meerderjarigheid om zelf een vordering in te stellen tegen zijn moeder. Buitencontractuele vorderingen verjaren immers pas vijf jaar na kennis van de schade en het kind zou kunnen argumenteren dat de schade pas duidelijk werd in de loop van zijn tienerjaren.¹⁸⁵

In natura kan vooreerst schadeloosstelling worden bekomen door publicatie van de rechterlijke beslissing. Traditioneel gebeurt dat in hetzelfde tijdschrift waarin de betreffende afbeelding oorspronkelijk werd gepubliceerd om zo het relevante publiek te bereiken.¹⁸⁶ Op sociale media lijkt het echter minder evident om een gerechtelijke uitspraak te publiceren. Overige vormen van schadevergoeding in natura zijn een verbod tot verder gebruik van de afbeelding, vernietiging, beslag en terugname uit de handel.¹⁸⁷ Ook een dwangsom is mogelijk om de veroordeling extra slagkracht te geven.¹⁸⁸

Bij equivalent kan integrale schadevergoeding gevorderd worden via de aquiliaanse aansprakelijkheid op grond van art. 1382 BW, wat het bewijs van schade, fout en oorzakelijk verband veronderstelt.¹⁸⁹ Meestal is de schadevergoeding van morele aard en

---

¹⁸² Art. 378, §1, 6^e lid BW; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 413.

¹⁸³ L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 267.

¹⁸⁴ Art. 1385bis Ger.W.; L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 270

¹⁸⁵ Art. 2262bis BW.

¹⁸⁶ Brussel 5 februari 1999, *AM* 1999, 274, noot F. RINGELHEIM; M. ISGOUR en B. VINCOTTE, *Le droit à l'image*, Brussel, Larcier, 1998, 129; L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 273.

¹⁸⁷ L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 276.

¹⁸⁸ Brussel 17 mei 2002, *AM* 2003, 138; Rb. Mechelen 29 maart 1983, *RW* 1984-85, 62; L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 278; M. ISGOUR en B. VINCOTTE, *Le droit à l'image*, Brussel, Larcier, 1998, 121.

¹⁸⁹ C. DOUTRELEPONT, “L’introuvable droit à l’image” in *Mélanges offerts à Raymond Vander Elst*, Brussel, Nemesis, 1986, (223) 231; J.-P. MASSON, “Le droit à l’image” in J.-L. RENCHON (ed.), *Les droits de la personnalité*, Brussel, Bruylant, 2009, (237) 244; D. DE BOT, “De uitvoering van de algemene verordening gegevensbescherming – enkele bemerkingen bij de Belgische context”, *TVW* 2016, (218) 221; E. GULDIX, “Algemene systematische beschouwingen over het persoonlijkheidsrecht op de eigen afbeelding”, *RW* 1980-81,

rechtbanken zullen daar zelden meer dan één symbolische euro voor toekennen.¹⁹⁰ In geval van gedeelde inkomsten kan echter ook aanspraak gemaakt worden op een materiële schadevergoeding.¹⁹¹ Zulke materiële schade is bijvoorbeeld gebruikelijk bij professionele fotomodellen en zij kunnen daarom een zogenaamde prestatiebescherming claimen.¹⁹² Voor kinderen die het fotomodel zijn van hun mama-influencer lijkt een materiële schadevergoeding evenwel moeilijker, aangezien ze elders evenmin toestemming zouden gegeven hebben voor een fotosessie.

86. UITZONDERING PUBLIEKE PERSONEN- Publieke personen kunnen geen schending van het recht op afbeelding inroepen indien de afbeelding kadert binnen hun openbaar leven, er in onze samenleving geen schroom bestaat omtrent de afbeelding en de afbeelding strekt tot informatie van het publiek.¹⁹³ Absoluut of volkomen publieke personen zijn personen die bekend zijn bij een omvangrijk publiek wegens de rol die ze innemen in het openbaar leven. Klassieke voorbeelden van dergelijke volkomen publieke personen zijn politici, acteurs, zangers, sportvedettes...¹⁹⁴ In die zin zou men influencers kunnen aanmerken als een modern voorbeeld van absoluut publieke personen, aangezien hun rol erin bestaat het publiek te beïnvloeden door hun bekendheid. Het is evenwel moeilijker hard te maken dat hun kinderen ook *ipso facto* kwalificeren als volkomen publieke personen, aangezien bij influencer marketing de moeders veeleer bekend zijn dan hun kinderen. Hoe meer kinderfoto's de moeder zal posten, hoe bekender het kind evenwel zal worden. Hierdoor kan het recht op afbeelding van het kind mijns inziens dan ook geleidelijk afnemen in de tijd. Toch hoeft de kwalificatie als publiek persoon normalerwijze geen zorgen te baren,

---

(1162) 1164; M. ISGOUR en B. VINCOTTE, *Le droit à l'image*, Brussel, Larcier, 1998, 124; M. ISGOUR, *Le droit à l'image*, Brussel, Larcier, 2014, 306; A. JOACHIMOWICZ, "Droit à l'image des travailleurs", *Or.* 2015, (14) 17.

¹⁹⁰ A. JOACHIMOWICZ, "Droit à l'image des travailleurs", *Or.* 2015, (14) 17.

¹⁹¹ L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 283.

¹⁹² Antwerpen 5 mei 2003, *AM* 2004, 67; D. VOORHOOF, *Actuele vraagstukken van Mediarecht*, Deurne, Kluwer, 1992, 502; L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 284.

¹⁹³ Antwerpen 8 februari 1999, *AM* 1999, 241, noot D. VOORHOOF; D. VOORHOOF, "Het portretrecht van de Rode Duivels, de Belgische Voetbalbond en het recht op informatievrijheid" (noot onder Voorz. Brussel (KG) 12 november 2013), *AM* 2014, 265; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 159; J.-P. MASSON, "Le droit à l'image" in J.-L., RENCHON (ed.), *Les droits de la personnalité*, Brussel, Bruylant, 2009, (237) 239.

¹⁹⁴ L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 165; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 154; B. MOUFFE, *Le droit à l'image*, Waterloo, Kluwer, 2013, 106; M. ISGOUR, *Le droit à l'image*, Brussel, Larcier, 2014, 189; B. DOCQUIR, *Le droit de la vie privée*, Brussel, De Boeck, 2008, 147.

omdat de rechtspraak en rechtsleer van oordeel zijn dat nog steeds toestemming van de publieke persoon vereist is bij gebruik voor commerciële doeleinden.¹⁹⁵

87. HERKENBAARHEID IDENTITEIT- Tevens is het slechts mogelijk om een schending in te roepen indien de beeltenis van de persoon herkenbaar is op de afbeelding.¹⁹⁶ De context speelt hierbij een aanzienlijke rol, omdat een persoon herkenbaar wordt zodra zijn naam naast de foto staat.¹⁹⁷ In de meeste gevallen zal er op sociale media geen probleem ontstaan rond herkenbaarheid, aangezien influencers hun identiteit doorgaans blootstellen op hun profiel. Uit de identiteit van de moeder kan dan de identiteit van het kind afgeleid worden.

Indien er toch onduidelijkheid zou zijn over de identiteit van de moeder en de identiteit van het kind daarom niet afgeleid kan worden, rijst de vraag wie de afgebeelde persoon moet herkennen. De doctrine neemt aan dat er herkenbaarheid moet zijn vanuit het oogpunt van andere personen dan de afgebeelde persoon zelf.¹⁹⁸ De jurisprudentie is minder eenduidig op dit punt. Het Gents hof van beroep oordeelde bijvoorbeeld dat het volstaat dat de eiser zichzelf herkent op een foto uit zijn kinderjaren.¹⁹⁹

88. STRAFSANCTIES FRANKRIJK- Een strafrechtelijke sanctionering van het recht op afbeelding is tot op heden niet voorhanden naar Belgisch recht. Binnen het Frans recht stelt art. 226-1 van de Code Pénal het daarentegen wel strafbaar met een jaar gevangenisstraf of een boete tot €45 000 om foto's te delen waarop personen staan die hiervoor geen toestemming hebben gegeven.²⁰⁰ De Belgische wetgever zou hier eventueel een voorbeeld aan kunnen

---

¹⁹⁵ Voorz. Kh. Brussel 5 maart 1998, *Jaarboek Handelspraktijken & Mededinging* 1998, 758; D. VOORHOOF, "Het portretrecht van de Rode Duivels, de Belgische Voetbalbond en het recht op informatievrijheid" (noot onder Voorz. Brussel (KG) 12 november 2013), *AM* 2014, 265; L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 171; M. ISGOUR en B. VINCOTTE, *Le droit à l'image*, Brussel, Larcier, 1998, 95; D. VOORHOOF, *Handboek Mediarecht*, Brussel, Larcier, 2003, 151.

¹⁹⁶ L. BOGHAERT, "Eindejaar op kantoor? Privacy respecteren!", *Juristenkrant* 2018, (20) 20.

¹⁹⁷ L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 69; B. MOUFFE, *Le droit à l'image*, Waterloo, Kluwer, 2013, 23; M. ISGOUR en B. VINCOTTE, *Le droit à l'image*, Brussel, Larcier, 1998, 72.

¹⁹⁸ E. GULDIX, "Algemene systematische beschouwingen over het persoonlijkheidsrecht op de eigen afbeelding", *RW* 1980-81 (1162) 1169; M. ISGOUR en B. VINCOTTE, *Le droit à l'image*, Brussel, Larcier, 1998, 74; L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 71.

¹⁹⁹ Gent 26 april 1996, *RW* 1999-00, 642.

²⁰⁰ Y. MAYAUD en C. GAYET, *Code Pénal*, Parijs, Dalloz, 2011, 751; A. BERTRAND, *Droit à la vie privée et droit à l'image*, Parijs, Litec, 1999, 130; R. LINDON, *Une création prétorienne: les droits de la personnalité*, Parijs, Dalloz, 1974, 89; V. LEVY, *Le droit à l'image. Définition. Protection. Exploitation*, Zurich, Schulthess, 2002, 128; B. MOUFFE, *Le droit à l'image*, Waterloo, Kluwer, 2013, 223; M. ISGOUR en B. VINCOTTE, *Le droit à l'image*, Brussel, Larcier, 1998, 132; M. ISGOUR, *Le droit à l'image*, Brussel, Larcier, 2014, 333.

nemen zodat het recht op afbeelding beter nageleefd wordt. Een dergelijke strafbaarstelling zou voor kinderen van influencers zijn nut bewijzen, omdat kinderen hun moeder niet snel zelf voor de burgerlijke rechter zullen dagen. Het Openbaar Ministerie zou dan het initiatief kunnen nemen, al is het nog maar de vraag of het recht op afbeelding prioriteit zou uitmaken in hun vervolgingsbeleid.

Afdeling II. Algemene Verordening Gegevensbescherming

89. TWEEDE PRIVACYBESCHERMING- Uit de vorige afdeling is gebleken dat het recht op afbeelding een nuttige eerste piste vormt voor poserende kinderen. Een tweede mogelijke privacybescherming kan gevonden worden in de Verordening (EU) 2016/679 van het Europees Parlement en de Raad van 27 april 2016 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens en betreffende het vrije verkeer van die gegevens (hierna: “Algemene Verordening Gegevensbescherming”, “AVG” of “GDPR”). De AVG is rechtstreeks toepasselijk sinds 25 mei 2018 en kwam er uit nood aan uniforme bescherming in alle lidstaten.²⁰¹ Ze moet de Privacyrichtlijn 95/46/EG en de Belgische Privacywet vervangen.²⁰²

90. RUIM TOEPASSINGSGEBIED- Het toepassingsgebied van de AVG strekt zich *ratione materiae* uit tot de verwerking van persoonsgegevens.²⁰³ Het begrip “persoonsgegevens” slaat volgens art. 4,1^o AVG op iedere informatie betreffende een geïdentificeerde of identificeerbare natuurlijke persoon. Personen kunnen zowel direct als indirect identificeerbaar zijn op basis van elementen die kenmerkend zijn voor hun fysieke, fysiologische, psychische, economische, culturele of sociale identiteit.²⁰⁴ Toegepast op influencer marketing zijn foto’s persoonsgegevens en zal het poserende kind normaliter direct identificeerbaar zijn aan de hand van zijn fysieke identiteit. Wanneer het gezicht van

---

²⁰¹ S. CARNEROLI, *Le droit à l’oubli*, Brussel, Larcier, 2016, 71.

²⁰² G.J. ZWENNE, “Nog veel onzekerheden over het recht om te worden vergeten”, *IR* 2012, (68) 68; E. KINDT, “Wat brengt de nieuwe Verordening Algemene Gegevensbescherming? - Een eerste kritische analyse” in VRG-ALUMNI (ed.), *Recht in beweging - 23ste VRG Alumnidag*, Antwerpen, Maklu, 2016, (489) 493.

²⁰³ Art. 2 AVG; A. LINDER, *European Data Protection Law: General Data Protection Regulation 2016*, s.l., CreateSpace, 2016, 12.

²⁰⁴ S. RAETS, “Alles wat werkgevers moeten weten over de Algemene Verordening Gegevensbescherming (GDPR)”, *Or.* 2016, (208) 210; A. FOCQUET, “GDPR: Privacy/Data Protection 1 – Bedrijven 0” in VRG-ALUMNI (ed.), *Recht in beweging – 25ste VRG Alumnidag*, Oud-Turnhout, Gompel&Svacina, 2018, (91) 94; A. LINDER, *European Data Protection Law: General Data Protection Regulation 2016*, s.l., CreateSpace, 2016, 15; F. HENDRICKX, “Privacy en elektronisch toezicht” in F. HENDRICKX en C. ENGELS (eds.), *Arbeidsrecht*, II, Brugge, die Keure, 2017, (451) 460.

het kind niet in beeld wordt gebracht, blijft dit kind echter indirect identificeerbaar. Het is immers niet moeilijk om de identiteit van de mama-influencer te weten te komen op haar SNS-profiel en daaruit de identiteit van het kind af te leiden.

De “verwerking” van persoonsgegevens omvat conform art. 4, 2° AVG het verzamelen, vastleggen, ordenen, structureren, opslaan, bijwerken of wijzigen, opvragen, raadplegen, gebruiken, doorzenden, verspreiden, aligneren of combineren, afschermen, wissen of vernietigen van gegevens.²⁰⁵ Deze ruime definitie impliceert dat zowel het vastleggen van een foto als de verspreiding ervan op SNS vormen van verwerking zijn.²⁰⁶ Influencer marketing valt dus inderdaad onder het materieel toepassingsgebied van de AVG.

Ratione personae is de “verwerkingsverantwoordelijke” degene die het doel van en de middelen voor de verwerking van persoonsgegevens vaststelt.²⁰⁷ Bij influencer marketing is de verwerkingsverantwoordelijke het merk, aangezien dit merk het reclamedoel en de vergoeding voor het nemen en verspreiden van de foto bepaalt. Het merk draagt in dat opzicht de juridische verantwoordelijkheid voor overtredingen bij de verwerking. De mama-influencer kan op haar beurt beschouwd worden als “verwerker”, aangezien zij persoonsgegevens verwerkt ten behoeve van de verwerkingsverantwoordelijke.²⁰⁸

---

²⁰⁵ A. FOCQUET, “GDPR: Privacy/Data Protection 1 – Bedrijven 0” in VRG ALUMNI (ed.), *Recht in beweging – 25ste VRG Alumnidag*, Oud-Turnhout, Gompel&Svacina, 2018, (91) 95; A. LINDER, *European Data Protection Law: General Data Protection Regulation 2016*, s.l., CreateSpace, 2016, 15; S. RAETS, “Alles wat werkgevers moeten weten over de Algemene Verordening Gegevensbescherming (GDPR)”, *Or.* 2016, (208) 211; Y. VAN DER SYPE, “Werkgevers, wees gewaarschuwd. Enkele nieuwe uitdagingen voor het rechtmatig verwerken van werknemersgegevens”, *Arbeidsrecht Journaal* 2016-17, (23) 23; P. VOIGT en A. VON DEM BUSSCHE, *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Practical Guide*, Cham, Springer International Publishing, 2017, 9; F. HENDRICKX, “Privacy en elektronisch toezicht” in F. HENDRICKX en C. ENGELS (eds.), *Arbeidsrecht*, II, Brugge, die Keure, 2017, (451) 461.

²⁰⁶ L. BOGHAERT, “Eindejaar op kantoor? Privacy respecteren!”, *Juristenkrant* 2018, (20) 20.

²⁰⁷ Art. 4, 7° AVG; A. FOCQUET, “GDPR: Privacy/Data Protection 1 – Bedrijven 0” in VRG ALUMNI (ed.), *Recht in beweging – 25ste VRG Alumnidag*, Oud-Turnhout, Gompel&Svacina, 2018, (91) 95; A. LINDER, *European Data Protection Law: General Data Protection Regulation 2016*, s.l., CreateSpace, 2016, 15; P. VOIGT en A. VON DEM BUSSCHE, *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Practical Guide*, Cham, Springer International Publishing, 2017, 17; Y. VAN DER SYPE, “Werkgevers, wees gewaarschuwd. Enkele nieuwe uitdagingen voor het rechtmatig verwerken van werknemersgegevens”, *Arbeidsrecht Journaal* 2016-17, (23) 26; T. VAN GREMBERGHE, “GDPR legt procedure vast bij datalekken”, *Juristenkrant* 2017, (7) 7; M. CAPRONI en S. DE SMEDT, *Praktische gids privacy in uw onderneming*, Mechelen, Kluwer, 2017, 23; D. MINTJENS, *Uw organisatie GDPR Compliant. Modellen voor een praktische implementatie*, Mechelen, Kluwer, 2018, 8.

²⁰⁸ Art. 4, 8° AVG; A. FOCQUET, “GDPR: Privacy/Data Protection 1 – Bedrijven 0” in VRG ALUMNI (ed.), *Recht in beweging – 25ste VRG Alumnidag*, Oud-Turnhout, Gompel&Svacina, 2018, (91) 95; A. LINDER, *European Data Protection Law: General Data Protection Regulation 2016*, s.l., CreateSpace, 2016, 16.

Territoriaal gezien moet de verwerkingsverantwoordelijke of verwerker gevestigd zijn in de Europese Unie opdat de AVG toepassing kan vinden.²⁰⁹ Bij influencer marketing door Belgische moeders is de verwerker al zeker gevestigd in de Europese Unie, waardoor zelfs geen problemen rijzen indien het merk buiten de EU gevestigd zou zijn.

91. OPSLAGBEPERKING- Art. 5 AVG somt een aantal beginselen op die steeds in acht moeten worden genomen bij de verwerking van persoonsgegevens: transparantie, doelbinding, juistheid, geen verwerking die verder gaat dan nodig... Voor influencer marketing is vooral het beginsel van opslagbeperking relevant. Dit beginsel houdt in dat de persoonsgegevens maximum zo lang mogen worden bewaard als noodzakelijk is voor de verwezenlijking van hun doelstelling.²¹⁰ Voor influencer marketing van seizoensgebonden mode-artikelen zou het beginsel van opslagbeperking mijns inziens kunnen impliceren dat de foto's maximaal één modeseizoen op de SNS bewaard mogen blijven. Na dat seizoen zijn de afgebeelde artikelen namelijk niet meer te koop, waardoor het bewaren van de foto niet langer noodzakelijk is voor de doelstelling van verkoop. Het eerste contract met CKS in bijlage V bepaalt inderdaad dat de influencer alle content online moet laten staan tot het einde van het winter 2018-seizoen.

---

²⁰⁹ Art. 3 AVG; A. FOCQUET, "GDPR: Privacy/Data Protection 1 – Bedrijven 0" in VRG ALUMNI (ed.), *Recht in beweging – 25ste VRG Alumnidag*, Oud-Turnhout, Gompel&Svacina, 2018, (91) 96; A. LINDER, *European Data Protection Law: General Data Protection Regulation 2016*, s.l., CreateSpace, 2016, 14; J. CASTRO-EDWARDS, *EU General Data Protection Regulation. A guide to the new law*, Londen, The Law Society, 2018, 6; L. MOMMERS en G.J. ZWENNE, "De tien belangrijkste veranderingen die de Algemene Verordening Gegevensbescherming gaat brengen", *Tijdschrift voor Compliance* 2016, (182) 185; Y. VAN DER SYPE, "Werkgevers, wees gewaarschuwd. Enkele nieuwe uitdagingen voor het rechtmatig verwerken van werknemersgegevens", *Arbeidsrecht Journaal* 2016-17, (23) 24; M. KRZYSZTOFEK, *Post-Reform Personal Data Protection in the European Union*, Alphen aan den Rijn, Kluwer, 2017, 31; L. FEILER, N. FORGO en M. WEIGL, *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Commentary*, Horsell, Globe Law and Business, 2018, 16.

²¹⁰ Art. 5, 1^e lid, e) AVG; S. RAETS, "Alles wat werkgevers moeten weten over de Algemene Verordening Gegevensbescherming (GDPR)", *Or.* 2016, (208) 212; A. FOCQUET, "GDPR: Privacy/Data Protection 1 – Bedrijven 0" in VRG ALUMNI (ed.), *Recht in beweging – 25ste VRG Alumnidag*, Oud-Turnhout, Gompel&Svacina, 2018, (91) 99; J. CASTRO-EDWARDS, *EU General Data Protection Regulation. A guide to the new law*, Londen, The Law Society, 2018, 24; Y. VAN DER SYPE, "Werkgevers, wees gewaarschuwd. Enkele nieuwe uitdagingen voor het rechtmatig verwerken van werknemersgegevens", *Arbeidsrecht Journaal* 2016-17, (23) 25; P. VOIGT en A. VON DEM BUSSCHE, *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Practical Guide*, Cham, Springer International Publishing, 2017, 92; M. KRZYSZTOFEK, *Post-Reform Personal Data Protection in the European Union*, Alphen aan den Rijn, Kluwer, 2017, 60; L. FEILER, N. FORGO en M. WEIGL, *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Commentary*, Horsell, Globe Law and Business, 2018, 18; D. MINTJENS, *Uw organisatie GDPR Compliant. Modellen voor een praktische implementatie*, Mechelen, Kluwer, 2018, 9.

92. VERWERKINGSGRONDEN- Een verwerking van persoonsgegevens is slechts rechtmatig indien deze berust op een in art. 6 AVG opgenomen verwerkingsgrond.²¹¹ Voor de bespreking van de impact van art. 6 AVG op influencer marketing past het om eerst een onderscheid te maken tussen twee contractuele situaties: de situatie waarin er een rechtstreeks contract bestaat tussen het merk en het kind tegenover de situatie waarin er een contract is gesloten tussen het merk en de mama-influencer.

Wanneer *het kind en het merk* met elkaar een contract hebben afgesloten, dan treedt verwerkingsgrond van art. 6, 1^e lid, b) AVG in werking. Op grond van die bepaling is de verwerking namelijk toegelaten wanneer deze noodzakelijk is voor de uitvoering van een overeenkomst waarbij de betrokken persoon (i.e. het afgebeelde kind) partij is.²¹²

Indien de overeenkomst daarentegen geldt tussen *het merk en de mama-influencer*, dan is het afgebeelde kind geen partij bij die overeenkomst waardoor art. 6, 1^e lid, b) AVG geen mogelijke verwerkingsgrond vormt. Het gerechtvaardigd belang van de verwerkingsverantwoordelijke (i.e. het merk) kan evenmin worden ingeroepen, omdat art. 6, 1^e lid, f) AVG zelf bepaalt dat het belang of fundamentele rechten en vrijheden van kinderen steeds zwaarder doorwegen. Bijgevolg kan enkel nog een beroep worden gedaan op de verwerkingsgrond van toestemming in art. 6, 1^e lid, a) AVG. Deze toestemming moet vrijwillig, specifiek, geïnformeerd en ondubbelzinnig zijn, maar hoeft niet noodzakelijk schriftelijk te zijn.²¹³

---

²¹¹ L. FEILER, N. FORGO en M. WEIGL, *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Commentary*, Horsell, Globe Law and Business, 2018, 19; A. FOCQUET, “GDPR: Privacy/Data Protection 1 – Bedrijven 0” in VRG ALUMNI (ed.), *Recht in beweging – 25ste VRG Alumnidag*, Oud-Turnhout, Gompel&Svacina, 2018, (91) 97; A. LINDER, *European Data Protection Law: General Data Protection Regulation 2016*, s.l., CreateSpace, 2016, 20; J. CASTRO-EDWARDS, *EU General Data Protection Regulation. A guide to the new law*, Londen, The Law Society, 2018, 17; Y. VAN DER SYPE, “Werkgevers, wees gewaarschuwd. Enkele nieuwe uitdagingen voor het rechtmatig verwerken van werknemersgegevens”, *Arbeidsrecht Journaal* 2016-17, (23) 25.

²¹² J. CASTRO-EDWARDS, *EU General Data Protection Regulation. A guide to the new law*, Londen, The Law Society, 2018, 20; S. RAETS, “Alles wat werkgevers moeten weten over de Algemene Verordening Gegevensbescherming (GDPR)”, *Or.* 2016, (208) 213; M. KRZYSZTOFEK, *Post-Reform Personal Data Protection in the European Union*, Alphen aan den Rijn, Kluwer, 2017, 75.

²¹³ Art. 4, 11° AVG; L. BOGHAERT, “Eindejaar op kantoor? Privacy respecteren!”, *Juristenkrant* 2018, (20) 20; A. FOCQUET, “GDPR: Privacy/Data Protection 1 – Bedrijven 0” in VRG ALUMNI (ed.), *Recht in beweging – 25ste VRG Alumnidag*, Oud-Turnhout, Gompel&Svacina, 2018, (91) 97; P. VOIGT en A. VON DEM BUSSCHE, *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Practical Guide*, Cham, Springer International Publishing, 2017, 93; A. LINDER, *European Data Protection Law: General Data Protection Regulation 2016*, s.l., CreateSpace, 2016, 16; S. RAETS, “Alles wat werkgevers moeten weten over de Algemene Verordening Gegevensbescherming (GDPR)”, *Or.* 2016, (208) 212; A. VAN DE MEULEBROUCKE, “De algemene verordening gegevensbescherming”, *RW* 2015-16, (1562) 1562; M. KRZYSZTOFEK, *Post-Reform Personal Data Protection in the European Union*, Alphen aan den Rijn, Kluwer, 2017, 68; D. DE BOT, “De uitvoering van de algemene verordening gegevensbescherming: enkele bemerkings bij de Belgische context”, *TVW* 2016, (218)

Art. 8 AVG voorziet in een bijzondere regeling rond de toestemming van kinderen: voor de verwerking van persoonsgegevens van kinderen onder 16 jaar is de toestemming vereist van de persoon met de ouderlijke verantwoordelijkheid.²¹⁴ Deze beschermende houding strookt volledig met de filosofie van rechtsoverweging 38 AVG, die vooropstelt dat kinderen recht hebben op specifieke bescherming omdat zij zich minder bewust zijn van de risico's, de gevolgen en hun rechten bij gegevensverwerking.²¹⁵ Art. 8 AVG is echter een zogenaamde 'open clausule' waardoor lidstaten de leeftijd mochten verlagen tot 13 jaar. België heeft van deze mogelijkheid gebruik gemaakt door in art. 7 van de kaderwet van 30 juli 2018 (hierna: Kaderwet) die leeftijd inderdaad vast te leggen op 13 jaar.²¹⁶

Een belangrijke nuance ligt in het feit dat art. 8 AVG *jo.* art. 7 Kaderwet enkel geldt met betrekking tot een rechtstreeks aanbod van diensten van de informatiemaatschappij aan een kind. De informatiemaatschappij betekent daarbij 'elke dienst die gewoonlijk tegen vergoeding langs elektronische weg op afstand en op individueel verzoek van een afnemer van diensten wordt verstrekt'.²¹⁷ De poserende kinderen bij influencer marketing krijgen helemaal geen dienst aangeboden, maar leveren integendeel een dienst aan de informatiemaatschappij. Dit impliceert dat de toestemmingsregeling voor kinderen uit art. 8 AVG *jo.* art. 7 Kaderwet niet geldt en poserende kinderen dus steeds zelf hun toestemming moeten geven, ongeacht hun leeftijd en hun feitelijke onbekwaamheid. Deze absurde situatie waarbij de Europese wetgever louter bescherming geeft bij het aanbod van diensten en niet bij dienstverstrekking, geeft mijns inziens aan dat de Europese wetgever de situatie van influencer marketing met kinderen over het hoofd heeft gezien. Nochtans kan rechtsoverweging 38 AVG zodanig gelezen worden dat ook influencer marketing met

---

220; D. MINTJENS, *Uw organisatie GDPR Compliant. Modellen voor een praktische implementatie*, Mechelen, Kluwer, 2018, 11.

²¹⁴ J. CASTRO-EDWARDS, *EU General Data Protection Regulation. A guide to the new law*, Londen, The Law Society, 2018, 19; P. VALCKE, V. VERDOODT, I. LAMBRECHT en E. LIEVENS, "Reclame en nieuwe media: vind ik (niet) leuk" in VRG ALMUNI (ed.), *Recht in beweging – 24ste VRG Alumnidag*, Antwerpen, Maklu, 2017, (359) 374.

²¹⁵ P. VALCKE, V. VERDOODT, I. LAMBRECHT en E. LIEVENS, "Reclame en nieuwe media: vind ik (niet) leuk" in VRG ALUMNI (ed.), *Recht in beweging – 24ste VRG Alumnidag*, Antwerpen, Maklu, 2017, (359) 373.

²¹⁶ Art. 7 Wet 30 juli 2018 betreffende de bescherming van natuurlijke personen met betrekking tot de verwerking van persoonsgegevens; T. BALTHAZAR, "Nieuwe kaderwet vormt sluitstuk voor GDPR", *Juristenkrant* 2018, (1) 1.

²¹⁷ Art. 4, 25° AVG; Art. 1, 1^e lid, b) Richtlijn (EU) 2015/1535 van het Europees Parlement en de Raad van 9 september 2015 betreffende een informatieprocedure op het gebied van technische voorschriften en regels betreffende de diensten van de informatiemaatschappij; P. VALCKE, V. VERDOODT, I. LAMBRECHT en E. LIEVENS, "Reclame en nieuwe media: vind ik (niet) leuk" in VRG ALUMNI (ed.), *Recht in beweging – 24ste VRG Alumnidag*, Antwerpen, Maklu, 2017, (359) 374; P. VOIGT en A. VON DEM BUSSCHE, *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Practical Guide*, Cham, Springer International Publishing, 2017, 98.

kinderen onder de specifieke bescherming had moeten vallen: “*die specifieke bescherming moet met name gelden voor het gebruik van persoonsgegevens van kinderen voor marketingdoeleinden*”. Laat influencer marketing nu net het gebruik van persoonsgegevens van kinderen voor marketingdoeleinden zijn.

93. GEVOLG ONRECHTMATIGE VERWERKING- Het feit dat kinderen van eender welke leeftijd zelf toestemming moeten geven, leidt mijns inziens tot een groot aantal toestemmingen die niet vrijwillig, geïnformeerd en ondubbelzinning zijn. Dat heeft tot gevolg dat de verwerkingsgrond van toestemming in die gevallen ongeldig is en de verwerking dus onrechtmatig. Gelukkig beschikken de getroffen kinderen wel over een arsenaal aan actiemogelijkheden: het recht op gegevenswissing, het recht om bezwaar te maken, het recht om een klacht in te dienen en het recht om een voorziening in rechte in te stellen. Deze mogelijkheden worden hierna één voor één overlopen. Een belangrijke bedenking die steeds in het achterhoofd moet worden gehouden is feit dat de minderjarige handelingsonbekwaam is om de hierna voorgestelde materiële rechtshandelingen en proceshandelingen te stellen. Het kind zal dus conform art. 376 BW vertegenwoordigd moeten worden door de personen die het ouderlijk gezag uitoefenen.²¹⁸

94. RIGHT TO BE FORGOTTEN- Eén van de meest opvallende onderdelen van de verordening betreft art. 17 AVG. Dit artikel verankert het zogenaamde ‘recht op gegevenswissing’ of ‘recht op vergetelheid’: de betrokkene kan te allen tijde van de verwerkingsverantwoordelijke verlangen dat zijn persoonsgegevens zonder onredelijke vertraging worden gewist en dat verdere verspreiding achterwege blijft.²¹⁹ Het recht op

---

²¹⁸ P. SENAEEVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 408.

²¹⁹ J. DU MONGH, “Maakt privacy nog een kans in een gedigitaliseerd tijdperk?” in I. BOONE, C. DECLERCK, J. DU MONGH en P. SENAEEVE (eds.), *Personen- en familierecht*, Brugge, die Keure, 2017, (123) 130; G.J. ZWENNE, “Nog veel onzekerheden over het recht om te worden vergeten”, *IR* 2012, (68) 69; M. GIANNAKAKI, “The ‘right to be forgotten’ in the Era of Social Media and Cloud Computing” in C.M. AKRIVOPOULOU en N. GARIPIDIS (eds.), *Human Rights and Risks in the Digital Era: Globalization and the Effects of Information Technologies*, Hershey PA, IGI Global, 2012, (10) 14; S. CARNEROLI, *Le droit à l’oubli*, Brussel, Larcier, 2016, 61; M. ISGOUR, *Le droit à l’image*, Brussel, Larcier, 2014, 257; C. DE TERWANGNE, “Droit à l’oubli numérique, élément du droit à l’autodétermination informationnelle?” in D. DECHENAUD (ed.), *Le droit à l’oubli numérique*, Brussel, Larcier, 2015, (23) 23; A. FOCQUET, “GDPR: Privacy/Data Protection 1 – Bedrijven 0” in VRG ALUMNI (ed.), *Recht in beweging – 25ste VRG Alumnidag*, Oud-Turnhout, Gompel&Svacina, 2018, (91) 101; A. LINDER, *European Data Protection Law: General Data Protection Regulation 2016*, s.l., CreateSpace, 2016, 35; L. MOMMERS en G.J. ZWENNE, “De tien belangrijkste veranderingen die de Algemene Verordening Gegevensbescherming gaat brengen”, *Tijdschrift voor Compliance* 2016, (182) 187; S. RAETS, “Alles wat werkgevers moeten weten over de Algemene Verordening Gegevensbescherming (GDPR)”, *Or.* 2016, (208) 216; M. KRZYSZTOFEK, *Post-Reform Personal Data Protection in the European Union*, Alphen aan den Rijn, Kluwer, 2017, 9; J. AUSLOOS, “The ‘Right to be Forgotten’ – Worth remembering?”, *Computer Law & Security*

vergetelheid onstond in navolging van het arrest *Google Spain*. In dat arrest liet het Hof van Justitie internetgebruikers toe om rechtstreeks aan Google te verzoeken om persoonsgegevens uit de resultatenlijst van de zoekmotor te wissen. Concreet wenste de heer Mario Costeja González dat bij het googelen van zijn naam niet langer verwijzingen zouden opduiken naar nieuwsartikelen over een beslag op zijn huis wegens achterstallige sociale bijdragen van jaren geleden. Het Hof van Justitie besloot bijgevolg dat Google de verwijzingen naar de nieuwswebsites moest verwijderen.²²⁰ Deze uitspraak vindt analoge toepassing met betrekking tot afbeeldingen op sociale media.²²¹ Dat is maar goed ook, aangezien sociale media door hun zogenaamde *eternity effect* foto's bewaren die men achteraf gezien liever niet had gepost.²²² Daarvoor moet wel één van de limitatief opgesomde situaties uit art. 17, 1e lid, a-f) AVG voorhanden zijn. Voor de getroffen kinderen van mama-influencers zijn vier situaties relevant. Ten eerste kan het kind aanvoeren dat de persoonsgegevens niet langer nodig zijn voor de doeleinden waarvoor ze

---

Review 2012, (143) 144; L. FEILER, N. FORGO en M. WEIGL, *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Commentary*, Horsell, Globe Law and Business, 2018, 24.

²²⁰ HvJ 13 mei 2014, nr. C-131/12, Google Spain SL, Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos, Mario Costeja González; E. KINDT, "Wat brengt de nieuwe Verordening Algemene Gegevensbescherming? – Een eerste kritische analyse" in VRG-ALUMNI (ed.), *Recht in beweging – 23ste VRG Alumnidag*, Antwerpen, Maklu, 2016, (489) 498; S. RAETS, "Alles wat werkgevers moeten weten over de Algemene Verordening Gegevensbescherming (GDPR)", *Or.* 2016, (208) 216; L. DIERICKX, "Sociale media en het recht op afbeelding" in E. LIEVENS, E. WAUTERS en P. VALCKE (eds.), *Sociale media anno 2015: actuele juridische aspecten*, Antwerpen, Intersentia, 2015, (91) 121; M. KRZYSZTOFEK, *Post-Reform Personal Data Protection in the European Union*, Alphen aan den Rijn, Kluwer, 2017, 126; P. DE HERT, "De nieuwe Europese Verordening van 27 april 2016 inzake databescherming" in CBR (ed.), *Jaarboek 2015-2016*, Antwerpen, Intersentia, 2016, (1) 37; P. VOIGT en A. VON DEM BUSSCHE, *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Practical Guide*, Cham, Springer International Publishing, 2017, 156; B. RASLE, "Droit à l'oubli: quel rôle pour le délégué à la protection des données personnelles?" in D. DECHENAUD (ed.), *Le droit à l'oubli numérique*, Brussel, Larcier, 2015, (331) 346; A. VAN DE MEULEBROUCKE, "De algemene verordening gegevensbescherming", *RW* 2015-16, (1562) 1562; C. REES en D. HEYWOOD, "The 'right to be forgotten' or the 'principle that has been remembered'", *Computer Law & Security Review* 2014, 574-578; A. MANTELERO, "The EU Proposal for a General Data Protection Regulation and the roots of the 'right to be forgotten'", *Computer Law & Security Review* 2013, (229) 232; A. BUNN, "The curious case of the right to be forgotten", *Computer Law & Security Review* 2015, (336) 341; M. AMBROSE, "Speaking of forgetting: Analysis of possible non-EU responses to the right to be forgotten and speech exception", *Telecommunications Policy* 2014, (800) 800; N. TIROSH, "Reconsidering the 'Right to be Forgotten' – memory rights and the right to memory in the new media era", *Media, Culture & Society* 2017, (644) 645; L. BYGRAVE, "Law and Technology: A Right to Be Forgotten?", *Communications of the ACM* 2015, (35) 36; S. SHAHIN, "Right to Be Forgotten: How National Identity, Political Orientation, and Capitalist Ideology Structured a Trans-Atlantic Debate on Information Access and Control", *Journalism & Mass Communication Quarterly* 2016, (360) 361; G. PIKE, "The Right to Be Forgotten", *Information Today* 2016, (13) 13; M. KELLY en D. SATOLAM, "The Right to Be Forgotten", *University of Illinois Law Review* 2017, (1) 6; K. O'HARA en N. SHADBOLT, "The Right to be Forgotten: Its Potential Role in a Coherent Privacy Regime", *European Data Protection Law Review* 2015, (178) 178; H. KRANENBORG, "Google and the Right to Be Forgotten", *European Data Protection Law Review* 2015, (70) 70.

²²¹ L. DIERICKX, "Sociale media en het recht op afbeelding" in E. LIEVENS, E. WAUTERS en P. VALCKE (eds.), *Sociale media anno 2015: actuele juridische aspecten*, Antwerpen, Intersentia, 2015, (91) 121.

²²² C. DE TERWANGNE, "Droit à l'oubli numérique, élément du droit à l'autodétermination informationnelle?" in D. DECHENAUD (ed.), *Droit à l'oubli numérique*, Brussel, Larcier, 2015, (23) 25.

worden verwerkt. In de lijn van het beginsel van opslagbeperking (*supra* nr. 91) betekent dit dat het kind kan verzoeken om foto's van seizoensgebonden mode-artikelen na één modeseizoen te wissen. Ten tweede kan het kind wissing vragen indien het zijn toestemming intrekt: dit veronderstelt dat de toestemming eerst geldig gegeven werd en is dus enkel nuttig voor oudere kinderen die voldoende bekwaam waren om oorspronkelijk toe te stemmen. Ten derde moeten de gegevens gewist worden als het kind een bezwaar heeft gemaakt tegen de verwerking (*infra* nr. 95). Ten vierde bestaat een recht op vergetelheid als de persoonsgegevens onrechtmatig zijn verwerkt. Dat kan naar mijn mening het geval zijn wanneer de toestemming werd verkregen van kinderen die nog onvoldoende matuur waren om een vrije toestemming te kunnen geven. Rechtsoverweging 65 AVG vermeldt dat het recht op vergetelheid met name geldt voor gegevens waarvoor toestemming werd gegeven als kind toen men zich nog niet volledig bewust was van de risico's en men later als volwassene die persoonsgegevens wil laten verwijderen van het internet.²²³

Er doet zich evenwel een praktisch probleem voor bij de uitoefening van het recht op vergetelheid in de context van influencer marketing. Volgens een letterlijke lezing van art. 17, 1° lid AVG is het namelijk de verwerkingsverantwoordelijke (i.e. het merk) die de foto moet wissen, terwijl de mama-influencer de enige is die dat feitelijk kan. Een mogelijke oplossing zou zijn om de SNS in plaats van het merk als verwerkingsverantwoordelijke te beschouwen, waardoor de SNS de foto moet verwijderen.²²⁴

95. RECHT OP BEZWAAR- Een andere actiemogelijkheid betreft het recht om bezwaar te maken, waardoor de verwerking van persoonsgegevens gestaakt moet worden. Op grond van art. 21, 2° lid AVG en rechtsoverweging 70 AVG heeft de betrokkene op elk moment het recht om kosteloos bezwaar te maken tegen de verwerking van zijn persoonsgegevens ten behoeve van direct marketing.²²⁵ Aangezien influencer marketing een vorm van direct marketing uitmaakt, kunnen getroffen kinderen aldus hun bezwaren uiten.

---

²²³ J. CASTRO-EDWARDS, *EU General Data Protection Regulation. A guide to the new law*, Londen, The Law Society, 2018, 33.

²²⁴ P. VOIGT en A. VON DEM BUSSCHE, *The EU General Data Protection Regulation: A Practical Guide*, Cham, Springer International Publishing, 2017, 163.

²²⁵ P. VOIGT en A. VON DEM BUSSCHE, *The EU General Data Protection Regulation: A Practical Guide*, Cham, Springer International Publishing, 2017, 178; A. FOCQUET, "GDPR: Privacy/Data Protection 1 – Bedrijven 0", in VRG ALUMNI (ed.), *Recht in beweging – 25ste VRG Alumnidag*, Oud-Turnhout, Gompel&Svacina, 2018, (91) 102; A. LINDER, *European Data Protection Law: General Data Protection*

96. RECHT OP KLACHT- Bovendien kan overeenkomstig art. 77, 1^e lid AVG een klacht ingediend worden bij de toezichthoudende autoriteit van de lidstaat van gewoonlijk verblijf, van de werkplaats of van de locatie waar de inbreuk is begaan. Voor België is het de federale Gegevensbeschermingsautoriteit (vroeger gekend als Privacycommissie) die bevoegd is om inbreuken op de AVG te sanctioneren. De Gegevensbeschermingsautoriteit beschikt over een breed scala aan mogelijkheden uit art. 58, 2^e lid AVG: waarschuwen, berispen, gelasten verzoeken in te willigen, verwerkingsverboden opleggen, persoonsgegevens wissen, administratieve geldboetes opleggen...²²⁶ De administratieve geldboetes moeten conform art. 83 AVG doeltreffend, evenredig en afschrikkend van aard zijn. Afhankelijk van de gepleegde inbreuk kunnen de boetes oplopen tot €10 000 000 of €20 000 000. Voor ondernemingen worden die bedragen vervangen door respectievelijk 2% of 4% van de wereldwijde omzet van het vorige boekjaar indien dat cijfer hoger is.²²⁷

97. RECHT OP VOORZIENING IN RECHTE- Ten slotte blijft het krachtens art. 79 AVG steeds mogelijk om een voorziening in rechte in te stellen tegen de verwerkingsverantwoordelijke of tegen de verwerker indien rechten zijn geschonden door een verwerking van persoonsgegevens die niet aan de AVG voldoet. Concreet kan op basis van art. 82, 1^e lid

---

Regulation 2016, s.l., CreateSpace, 2016, 38; J. CASTRO-EDWARDS, *EU General Data Protection Regulation. A guide to the new law*, Londen, The Law Society, 2018, 37; Y. VAN DER SYPE, “Werkgevers, wees gewaarschuwd. Enkele nieuwe uitdagingen voor het rechtmatig verwerken van werknemersgegevens”, *Arbeidsrecht Journaal* 2016-17, (23) 26; M. KRZYSZTOFEK, *Post-Reform Personal Data Protection in the European Union*, Alpen aan den Rijn, Kluwer, 2017, 137; L. FEILER, N. FORGO en M. WEIGL, *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Commentary*, Horsell, Globe Law and Business, 2018, 25.

²²⁶ A. FOCQUET, “GDPR: Privacy/Data Protection 1 – Bedrijven 0”, in VRG ALUMNI (ed.), *Recht in beweging – 25ste VRG Alumnidag*, Oud-Turnhout, Gompel&Svacina, 2018, (91) 112; A. LINDER, *European Data Protection Law: General Data Protection Regulation 2016*, s.l., CreateSpace, 2016, 78; S. RAETS, “Alles wat werkgevers moeten weten over de Algemene Verordening Gegevensbescherming (GDPR)”, *Or.* 2016, (208) 224; N. RAGHENO, “Data protection: la future nouvelle Autorité de protection des données”, *CJ* 2017, (29) 30.

²²⁷ Art. 83, 4e lid AVG; Art. 83, 5e lid AVG; A. FOCQUET, “GDPR: Privacy/Data Protection 1 – Bedrijven 0”, in VRG ALUMNI (ed.), *Recht in beweging – 25ste VRG Alumnidag*, Oud-Turnhout, Gompel&Svacina, 2018, (91) 111; Y. VAN DER SYPE, “Werkgevers, wees gewaarschuwd. Enkele nieuwe uitdagingen voor het rechtmatig verwerken van werknemersgegevens”, *Arbeidsrecht Journaal* 2016-17, (23) 29; A. LINDER, *European Data Protection Law: General Data Protection Regulation 2016*, s.l., CreateSpace, 2016, 97; D. DE BOT, “De uitvoering van de algemene verordening gegevensbescherming: enkele bemerkingen bij de Belgische context”, *TVW* 2016, (218) 222; J. CASTRO-EDWARDS, *EU General Data Protection Regulation. A guide to the new law*, Londen, The Law Society, 2018, 101; P. VOIGT en A. VON DEM BUSSCHE, *The EU General Data Protection Regulation: A Practical Guide*, Cham, Springer International Publishing, 2017, 210; A. VAN DE MEULEBROUCKE, “De algemene verordening gegevensbescherming”, *RW* 2015-16, (1562) 1562; S. RAETS, “Alles wat werkgevers moeten weten over de Algemene Verordening Gegevensbescherming (GDPR)”, *Or.* 2016, (208) 224; L. MOMMERS en G.J. ZWENNE, “De tien belangrijkste veranderingen die de Algemene Verordening Gegevensbescherming gaat brengen”, *Tijdschrift voor Compliance* 2016, (182) 189; M. KRZYSZTOFEK, *Post-Reform Data Protection in the European Union*, Alphen aan den Rijn, Kluwer, 2017, 10; L. FEILER, N. FORGO en M. WEIGL, *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Commentary*, Horsell, Globe Law and Business, 2018, 38; C. VANDE VORST, “Algemene Verordening Gegevensbescherming: vijf nieuwigheden van dichterbij bekeken”, *CJ* 2016, (75) 76.

AVG materiële of immateriële schadeloosstelling bekomen worden van de verwerkingsverantwoordelijke of verwerker.²²⁸ Toegepast op influencer marketing, heeft het kind hier de keuze om het merk als verwerkingsverantwoordelijke te dagvaarden in plaats van de moeder als verwerker. Dit is meer wenselijk dan de situatie van het recht op afbeelding, waar enkel de moeder geviseerd wordt.

Afdeling III. Verschillende actiegraad naargelang sociaal statuut

98. NUANCERING AFDELING ÉÉN EN TWEE- De vorige twee afdelingen toonden aan dat kinderen van mama-influencers zich enerzijds kunnen steunen op het recht op afbeelding en anderzijds op de GDPR om hun recht op privacy af te dwingen. Deze derde afdeling zal dit succesverhaal van het privacyrecht evenwel nuanceren voor het sociaal statuut van de werknemer.

99. CONTRACT VAN ZELFSTANDIGE SAMENWERKING TUSSEN MERK EN MOEDER- Gelet op de contracten in bijlage V is het in de praktijk zo dat merken zelden rechtstreeks een arbeidscontract met het kind sluiten, hoewel dit nochtans perfect mogelijk is. Merken sluiten daarentegen eerder een overeenkomst met de mama-influencer. Die overeenkomst met de moeder kan ofwel een arbeidscontract voor een duidelijk omschreven werk ofwel een overeenkomst van zelfstandige samenwerking zijn. Gelet op de Arbeidsrelatiewet zal de kwalificatie afhangen van de wil der partijen, van de vrijheid in de organisatie van de werktijd, van de vrijheid in de organisatie van het werk en van de mogelijkheid tot hiërarchische controle.²²⁹ Bij influencer marketing ligt de kwalificatie als zelfstandige het meest voor de hand, aangezien de influencer vrij kiest wanneer ze de foto neemt en hoe ze de foto neemt. Bij wijze van voorbeeld geeft het eerste contract met CKS in bijlage V als enige richtlijn dat de foto's "powerful, fris en instant happy" moeten zijn, waardoor er inderdaad een ruime vrijheid is in de organisatie van het werk. Het tweede contract met

---

²²⁸ Y. VAN DER SYPE, "Werkgevers, wees gewaarschuwd. Enkele nieuwe uitdagingen voor het rechtmatig verwerken van werknemersgegevens", *Arbeidsrecht Journaal* 2016-17, (23) 28; P. VOIGT en A. VON DEM BUSSCHE, *The EU General Data Protection Regulation: A Practical Guide*, Cham, Springer International Publishing, 2017, 205; S. RAETS, "Alles wat werkgevers moeten weten over de Algemene Verordening Gegevensbescherming (GDPR)", *Or.* 2016, (208) 223; M. CAPRONI en S. DE SMEDT, *Praktische gids privacy in uw onderneming*, Mechelen, Kluwer, 2017, 95.

²²⁹ Art. 333 Programmawet (I) van 27 december 2006; J. GOYVAERTS, "Aard van de arbeidsrelatie" in F. HENDRICKX en C. ENGELS (eds.), *Arbeidsrecht*, I, Brugge, die Keure, 2017, (236) 250; F. HENDRICKX, *Inleiding tot het Belgische arbeidsrecht*, Brugge, die Keure, 2017, 24.

CKS in bijlage V geeft eveneens louter aan dat de foto's en video's "inspirerend" moeten zijn.

Indien men aldus uitgaat van de hypothese dat de moeder als zelfstandige kwalificeert, kan het kind op zijn beurt ofwel kwalificeren als *werknemer* van de moeder ofwel als *helper* van de moeder. Het verbod op kinderarbeid behelst immers alle werkzaamheden, waardoor het niet alleen verboden is om arbeidsprestaties te verrichten onder het gezag van een werkgever, maar eveneens om prestaties te verrichten als zelfstandige buiten het kader van een arbeidsbetrekking.²³⁰

100. KIND ALS WERKNEMER VAN MOEDER- Om te beginnen kan het kind dus activiteiten uitoefenen als werknemer. Bepaalde rechtspraak is echter de mening toegedaan dat een ondergeschikt verband uitgesloten is tussen naaste familieleden en in die zin is het onmogelijk dat het kind een werknemer is van de moeder.²³¹ Andere rechtspraak aanvaardde daarentegen wel degelijk een band van ondergeschiktheid tussen vader en zoon.²³² Ook de rechtsleer stelt in het algemeen dat de graad van bloedverwantschap irrelevant is.²³³ Hoewel er dus geenszins unanimiteit is inzake de gezagsmogelijkheid binnen familieverband, moet men toch voor ogen houden dat de sociale inspectie eerder geneigd kan zijn om het kind te kwalificeren als helper dan als werknemer.

101. KIND ALS OCCASIONELE HELPER VAN MOEDER- Art. 7, 4° KB nr. 38 houdende inrichting van het sociaal statuut der zelfstandigen (hierna: Sociaal Statuut Zelfstandigen) *jo.* art. 5 KB van 19 december 1967 spreekt van een occasionele helper indien een persoon op niet-regelmatige basis bijspringt bij een zelfstandige gedurende hoogstens 90 dagen per jaar. Ook een student rechtgevend op kinderbijslag kwalificeert als toevallige helper volgens

---

²³⁰ F. BLOMME, "De tewerkstelling van minderjarigen: arbeidsrechtelijke bepalingen voor jeugdige werknemers op de werkvloer", *Or.* 2018 (90) 91; K. REYNIERS, (*Verboden*) *arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 322.

²³¹ Arbh. Antwerpen 9 februari 1996, *JTT* 1997, 205; F. HENDRICKX, "Het ondergeschikt verband -Overzicht van rechtspraak 1990-1998", *TSR* 1999, (3) 73.

²³² Arbrb. Luik 2 mei 1991, *JLMB* 1991, 1331; F. HENDRICKX, "Het ondergeschikt verband -Overzicht van rechtspraak 1990-1998", *TSR* 1999, (3) 73; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Sociaal recht in essentie*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 23.

²³³ F. HENDRICKX, *Inleiding tot het Belgische arbeidsrecht*, Brugge, die Keure, 2017, 62; P. COLAERT en R. JANVIER, *Vergelijking sociaal en fiscaal statuut van de zelfstandige en loontrekkende*, Mechelen, Kluwer, 2006, 31.

diezelfde artikelen.²³⁴ De term ‘student’ wordt niet gedefinieerd in het KB van 19 december 1967 en het Arbeidshof te Bergen hanteert zelfs de term ‘kind’, waardoor mijns inziens kan worden geargumenteed dat kinderen occasionele helpers van hun mama-influencer kunnen zijn.²³⁵

Overigens biedt art. 7, 2° van het Sociaal Statuut Zelfstandigen een alternatieve rechtsgrond om het kind als helper van de influencer te beschouwen, aangezien het betreffende kind steeds ongehuwd is en jonger dan 20 jaar.

102. MINDER PRIVACY VOOR WERKNEMER- Het privacyrecht kan in conflict komen met andere rechten, waardoor die andere rechten in een concrete casus kunnen prevaleren op het privacyrecht.²³⁶ Het privacyrecht is immers niet absoluut: derden kunnen een rechtmatig belang hebben om een inbreuk te maken op de privacy.²³⁷ Wanneer een werknemer een arbeidscontract aangaat, houdt dit inderdaad noodzakelijkerwijze een beperking in van de uitoefening van zijn grondrecht op privacy. In de context van de arbeidsrelatie ligt het gezagsrecht van de werkgever aan de basis van de inperking van dit grondrecht.²³⁸ Door het sluiten van een arbeidscontract aanvaardt de werknemer namelijk het gezag van zijn werkgever.²³⁹ Artikel 17, 2° AOW verwoordt dat gezagsrecht: de werknemer is verplicht te handelen volgens de bevelen en instructies van de werkgever.²⁴⁰

---

²³⁴ Art. 7, 4° KB nr. 38 houdende inrichting van het sociaal statuut der zelfstandigen; art. 5 KB van 19 december 1967 houdende algemeen reglement in uitvoering van het koninklijk besluit nr 38 van 27 juli 1967, houdende inrichting van het sociaal statuut der zelfstandigen; Cass. 19 maart 1984, *JTT* 1985 310; Arbh. Antwerpen 15 oktober 1993, *JTT* 1994, 391; Arbh. Bergen 10 mei 1995, *JTT* 1995, 442; Arbh. Luik 14 november 1996, *Soc.Kron.* 1997, 613; W. VAN EECKHOUTTE, *Sociaal Compendium 2017-2018*, I, Waterloo, Kluwer, 2017, 741; RSVZ, *Het sociaal statuut der zelfstandigen*, Brussel, RSVZ, 1991, 5.

²³⁵ Arbh. Bergen 10 mei 1995, *JTT* 1995, 442.

²³⁶ L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 229.

²³⁷ H. GRAUX en J. DUMORTIER, *Privacywetgeving in de praktijk*, Kortrijk-Heule, UGA, 2009, 16; Y. VAN DER SYPE, *Naar een geïntegreerde privacybescherming in de onderneming*, Mechelen, Kluwer, 2017, 54.

²³⁸ F. HENDRICKX, *Privacy en arbeidsrecht*, Brugge, die Keure, 1999, 35; R. DELARUE, “Bescherming van de privacy in de onderneming en de begrenzing van de patronale prerogatieven”, *Soc.Kron.* 1992, 134; F. HENDRICKX, “Privacy en elektronisch toezicht” in F. HENDRICKX en C. ENGELS (eds.), *Arbeidsrecht*, II, Brugge, die Keure, 2017, (451) 455; V. OSAER en S. NAYAERT, “Privacy in de werksfeer” in G. VERMEULEN, *Privacy en strafrecht: nieuwe en grensoverschrijdende verkenningen*, Antwerpen, Maklu, 2007, (513) 514.

²³⁹ P. HUMBLET, *De gezagsuitoefening door de werkgever*, Deurne, Kluwer, 1994, 82.

²⁴⁰ Arbrb. Brussel 16 september 2004, *JTT* 2005, 61; F. HENDRICKX, “Privacy en elektronisch toezicht” in F. HENDRICKX en C. ENGELS (eds.), *Arbeidsrecht*, II, Brugge, die Keure, 2017, (451) 455; Y. VAN DER SYPE, *Naar een geïntegreerde privacybescherming in de onderneming*, Mechelen, Kluwer, 2017, 81.

Opdat een inmenging door de werkgever gerechtvaardigd zou zijn, moeten evenwel drie beginselen gerespecteerd worden: finaliteit, proportionaliteit en legaliteit.²⁴¹ Bij influencer marketing draagt de inmenging in de privacy bij tot een vlotte uitvoering van de overeenkomst en dus stelt zich geen probleem op vlak van finaliteit. De inbreuk op de privacy wordt immers verantwoord door de aard van het werk: het is nu eenmaal onmogelijk om als professionele bezigheid te poseren voor foto's zonder aan privacy te moeten inboeten. Qua proportionaliteit is het openbaar posten van de foto noodzakelijk om de marketingdoelstelling te bereiken. Hierbij kunnen mama-influencers wel aandacht besteden aan een proportionele encenering van de foto. Zo is het bijvoorbeeld voor de promotie van badproducten niet noodzakelijk om een naaktfoto van het kind in bad te nemen: in het licht van het proportionaliteitsbeginsel doet de moeder er beter aan om haar kind met kleding te fotograferen in de badkamer. Het legaliteitsbeginsel is ten slotte steeds gerespecteerd zodra de beperking van de privacy steunt op één of andere norm en die norm hoeft niet eens een formele wet te zijn. Bij influencer marketing wordt altijd een overeenkomst met het merk gesloten, waardoor een dergelijke norm voorhanden is.

103. MEER PRIVACY VOOR ZELFSTANDIGE- Bij zelfstandigen ontbreekt de hierboven uiteengezette gezagsrelatie, aangezien deze op juridisch gelijke hoogte staan met hun opdrachtgever.²⁴² In de hypothese dat het kind kwalificeert als zelfstandige helper, zal het kind bijgevolg een ruimer privacyrecht genieten dan wanneer het kind kwalificeert als werknemer.

104. TEGEMOETKOMING AAN VERMINDERDE PRIVACY- Om tegemoet te komen aan de verminderde privacyrechtelijke actiemogelijkheden van de werknemer, biedt artikel 43 *jo.* 46bis AOW een uitweg. Krachtens art. 43 AOW kan de jeugdrechtbank immers arbeidsovereenkomsten beëindigen op verzoek van het Openbaar Ministerie of een familielid nadat ze de moeder, vader of voogd heeft gehoord.²⁴³ Art. 46bis AOW bepaalt uitdrukkelijk dat deze regeling ook van toepassing is op minderjarige werknemers buiten

---

²⁴¹ V. OSAER en S. NAYAERT, "Privacy in de werksfeer" in G. VERMEULEN, *Privacy en strafrecht: nieuwe en grensoverschrijdende verkenningen*, Antwerpen, Maklu, 2007, (513) 514; F. HENDRICKX, "Privacy en elektronisch toezicht" in F. HENDRICKX en C. ENGELS (eds.), *Arbeidsrecht*, II, Brugge, die Keure, 2017, (451) 456; H. GRAUX en J. DUMORTIER, *Privacywetgeving in de praktijk*, Kortrijk-Heule, UGA, 2009, 164; Y. VAN DER SYPE, *Naar een geïntegreerde privacybescherming in de onderneming*, Mechelen, Kluwer, 2017, 55.

²⁴² H. GRAUX en J. DUMORTIER, *Privacywetgeving in de praktijk*, Kortrijk-Heule, UGA, 2009, 166.

²⁴³ P. SENAEEVE, *Compendium personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 418.

de context van de AOW. Dit impliceert dat kinderarbeid in de zin van de Arbeidswet evenzeer beoogd wordt. Concreet kan het Openbaar Ministerie of een familielid dus ingrijpen indien de influencer marketing volgens hen uit de hand loopt doordat er bijvoorbeeld een disproportionele inmenging is in de privacy van het poserende kind.

Afdeling IV. Tussenconclusie

105. PRIVACYRECHT IS GEDEELTELIJKE OPLOSSING VOOR VEROUDERD KINDERARBEIDSRECHT-

Dit tweede deel van de masterscriptie stelde bloot dat anno 2019 de regelgeving op kinderarbeid verouderd is voor het nieuwe fenomeen van influencer marketing, net zoals dat in 1992 het geval was voor de showbusiness. Het moderne privacyrecht komt hier wel reeds gedeeltelijk aan tegemoet door actiemiddelen te bieden aan getroffen kinderen. Zo kunnen kinderen op verschillende wijzen reageren op schending van hun recht op afbeelding: via verbod tot verder gebruik van de afbeelding, publicatie van de rechterlijke uitspraak, schadevergoeding... Ook de AVG biedt een ruim pakket aan oplossingen, aangezien het maken en plaatsen van een foto de verwerking van persoonsgegevens impliceert. Daarbij kan het merk als verwerkingsverantwoordelijke en de moeder als verwerker beschouwd worden. Het gaat met name om het recht op vergetelheid, het recht op bezwaar, het recht op een klacht en het recht op een voorziening in rechte met het oog op schadevergoeding.

Dit positief privacyverhaal is echter op dubbele wijze afgezwakt. Aan de ene kant is het privacyrecht in de specifieke context van de arbeidsrelatie ingeperkt door het werkgeversgezag. Dit baart evenwel geen al te grote zorgen, aangezien kinderen normaliter als occasionele helper van hun moeder zullen beschouwd worden. Aan de andere kant is het kind handelingsonbekwaam om zijn privacyrecht af te dwingen voor de rechtbank. Het kind zal dus steeds vertegenwoordigd moeten worden door de personen die het ouderlijk gezag over hem uitoefenen of er zal een voogd *ad hoc* moeten worden aangesteld. Al bij al biedt het privacyrecht dus geen volledige bescherming voor kinderen van mama-influencers en blijft er nood aan een nieuwe reglementering op kinderarbeid.

DEEL III. NAAR EEN NIEUWE REGLEMENTERING OP KINDERARBEID

106. STRUCTUUR DEEL DRIE- Dit derde deel onderzoekt normatief hoe een moderne reglementering op kinderarbeid er in de toekomst in België zou moeten uitzien. Hoofdstuk één haalt daarvoor inspiratie uit Nederland. Het gaat om een externe rechtsvergelijking op microniveau: dit hoofdstuk gaat in op de specifieke Nederlandse regels inzake kinderarbeid en reclame op sociale media die relevant zijn als inspiratiebron bij de ontwikkeling van aanbevelingen voor België.

Bij een prescriptief onderzoek is het bovendien van belang dat de gehanteerde criteria geëxpliciteerd en toegelicht worden. Daarom formuleert het tweede hoofdstuk de vijf criteria die in acht genomen moeten worden bij het schrijven van aanbevelingen voor een toekomstig Belgisch kader rond kinderarbeid.

Aan de hand van de inspiratie uit Nederland en de uiteengezette criteria bevat hoofdstuk drie ten slotte voorstellen om tot een nieuwe reglementering op kinderarbeid te komen.

Hoofdstuk 1. Inspiratie uit Nederland

Afdeling I. Kinderarbeid

107. RELEVANTE WETGEVING- Het Nederlands kader rond kinderarbeid bestaat uit drie belangrijke rechtsbronnen: de Arbeidstijdenwet (hierna: ATW), de Nadere regeling kinderarbeid en de Beleidsregel inzake ontheffing verbod van kinderarbeid 2016.

108. VERBOD ONDER 16 JAAR- Het derde hoofdstuk van de ATW zet de grote lijnen uiteen rond kinderarbeid. Zo bevat art. 3:2, 1° lid ATW een verbod op arbeid door kinderen jonger dan 16 jaar.²⁴⁴ De principiële toegang tot arbeid ligt in Nederland dus één jaar hoger dan de Belgische grens van 15 jaar.

---

²⁴⁴ C.J. LOONSTRA en W.A. ZONDAG, *Sdu Commentaar Arbeidsrecht II*, Den Haag, Sdu Uitgevers, 2011, 1967; M. TREEP, *Arbeidsrecht*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2012, 60; D.M. VAN GENDEREN, C.E. SCHOUTEN, E.A.T.M. STEVERINK, W.G.M.J. WITTE en T. ZUIDEMA, *Arbeidsrecht in de praktijk*, Den Haag, Sdu Uitgevers, 1998, 48; H.L. BRAKELS, *Schets van het Nederlands arbeidsrecht*, Deventer, Kluwer,

109. UITZONDERINGEN VANAF 12 JAAR- Dat hogere vertrekpunt betekent echter niet *ipso facto* dat Nederlandse kinderen pas later aan de slag mogen gaan dan Belgische. Art. 3:2, 2^e lid ATW somt integendeel een hele reeks uitzonderingen op die van toepassing zijn op kinderen tussen 12 en 15 jaar. Concreet is het uitvoeren van een alternatieve sanctie toegestaan door kinderen vanaf 12 jaar, mogen kinderen vanaf 13 jaar niet-industriële arbeid van lichte aard verrichten buiten de schooluren of als stage en mogen kinderen vanaf 14 jaar arbeid van lichte aard in samenhang met het onderwijs uitvoeren. Vanaf 15 jaar is het ten slotte toegelaten om ochtendkranten te bezorgen buiten schooltijd.²⁴⁵

Deze uitzonderingen zijn één voor één minutieus uitgewerkt in de Nadere regeling kinderarbeid: onder meer het maximum aantal uren per dag, zondagarbeid en rusttijden zijn er geregeld. Daarbij wordt vaak zelfs een onderscheid gemaakt tussen de regeling tijdens schoolweken en tijdens vakantieweken. Bovendien geeft art. 1:1, 2e lid Nadere regeling kinderarbeid een concrete lijst van werkzaamheden die nooit als arbeid van lichte aard beschouwd kunnen worden: onder andere kassawerk, het tillen van meer dan 10 kg, het duwen of trekken van meer dan 20 kg, varen op zee en werkzaamheden waarbij het kind permanent beschermingsmiddelen moet dragen.

De uitzonderingsgevallen zorgen voor een groot feitelijk verschil met de Belgische situatie. In België is arbeid van lichte aard namelijk resoluut uitgesloten voor kinderen onder 15 jaar. Belgische kinderen onder 15 jaar kunnen inderdaad momenteel alleen maar werk verrichten dat cultureel is (d.m.v. een individuele afwijking) of binnen het kader van hun opvoeding of vorming gebeurt. Daardoor zal men in België bijvoorbeeld nooit minvijftienjarige werknemers aantreffen in de supermarkt, terwijl dit in Nederland daarentegen perfect mogelijk is.

2003, 35; A.C.J.M. WILTHAGEN en A.A.G. VAN LIEMPT, “Moet het arbeidsrecht (beter) op de kleintjes letten?”, *SMA* 2007, 7; P.J. MONTANUS, “De rol van ouders bij hun topsportende kinderen in het licht van het IVRK” in J.H. DE GRAAF, C. MAK en F.K. VAN WIJK (eds.), *Rechten van het kind en ouderlijke verantwoordelijkheid*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 2008, (71) 78; L. JANSSEN, *Jeugdrecht begrepen*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2014, 110.

²⁴⁵ H.L. BAKELS, *Schets van het Nederlands arbeidsrecht*, Deventer, Kluwer, 2003, 36; C.J. LOONSTRA en W.A. ZONDAG, *Sdu Commentaar Arbeidsrecht II*, Den Haag, Sdu Uitgevers, 2011, 1968; M. TREEP, *Arbeidsrecht*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2012, 60; D.M. VAN GENDEREN, C.E. SCHOUTEN, E.A.T.M. STEVERINK, W.G.M.J. WITTE en T. ZUIDEMA, *Arbeidsrecht in de praktijk*, Den Haag, Sdu Uitgevers, 1998, 48; M. DIEBELS, *De kleine gids voor het Nederlandse arbeidsrecht*, Deventer, Kluwer, 2007, 24; C.J. LOONSTRA en W.A. ZONDAG, *Sdu Commentaar Arbeidsrecht Thematisch*, Den Haag, Sdu Uitgevers, 2013, 2219; C.H.J. VAN LEEUWEN, *Memo Plus Arbeidsovereenkomst en Ontslag 2017*, Alphen aan den Rijn, Vakmedianet, 2017, 493.

110. ONTHEFFING KUNSTKINDEREN- Bovengemelde uitzonderingen zijn niet de enige optie voor Nederlandse minzestienjarigen om arbeid te verrichten. Art. 3:3 ATW voorziet namelijk bovendien in de mogelijkheid om een zogenaamde ontheffing aan te vragen aan de Algemeen directeur van de Arbeidsinspectie. Zoals in België een systeem van individuele afwijkingen bestaat, heeft Nederland derhalve een systeem van ontheffingen voor kunstkinderen. De werkgever kan met name een ontheffing aanvragen voor uitvoeringen van culturele, wetenschappelijke, opvoedkundige of artistieke aard, voor modeshows, voor audio-, visuele of audiovisuele opnamen en daarmee vergelijkbare niet-industriële arbeid van lichte aard.²⁴⁶

Door de open formulering van “daarmee vergelijkbare niet-industriële arbeid van lichte aard” is het systeem ruimer dan het Belgische, waar een individuele afwijking slechts mogelijk is voor de in art. 7.2.1 Arbeidswet limitatief opgesomde gevallen. Influencer marketing met kinderen kan perfect vallen onder de noemer visuele opnamen, maar mijns inziens is de brede Nederlandse formulering een positief gegeven aangezien dit toelaat om ook andere toekomstige fenomenen te vatten.

111. VEILIGHEID IN GEVAAR OF NADELIGE INVLOED- Overigens is het in Nederland, net zoals in België (art. 7.1.2 Arbeidswet), conform art. 3:5 ATW steeds verboden om kinderen arbeid te laten verrichten die hun veiligheid in gevaar brengt of een nadelige invloed kan hebben op hun geestelijke of lichamelijke ontwikkeling. Deze stok achter de deur geldt zowel voor de uitzonderingsgevallen uit art. 3:2, 2^e lid ATW als voor de gevallen waarin een ontheffing werd verleend.

112. REGELS VISUELE OPNAMEN PER LEEFTIJD- In wat volgt, zal enkel nog dieper worden ingegaan op de voor deze masterscriptie relevante kinderarbeidwetgeving: de regels voor visuele opnamen. Daarbij kan naar mijn inzicht een onderscheid gemaakt worden tussen vier leeftijdscategorieën. Voor alle categorieën geldt dat ze principieel niet op zondag mogen werken, maar het is mogelijk om het tegendeel te bedingen als zondagswerk uit de aard van de arbeid voortvloeit.

---

²⁴⁶ C.J. LOONSTRA en W.A. ZONDAG, *Sdu Commentaar Arbeidsrecht II*, Den Haag, Sdu Uitgevers, 2011, 1969; M. TREEP, *Arbeidsrecht*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2012, 61; C.J. LOONSTRA en W.A. ZONDAG, *Sdu Commentaar Arbeidsrecht Thematisch*, Den Haag, Sdu Uitgevers, 2013, 2220; C.H.J. VAN LEEUWEN, *Memo Plus Arbeidsovereenkomst en Ontslag 2017*, Alphen aan den Rijn, Vakmedianet, 2017, 494.

Voor kinderen van 0 tot en met 6 jaar moet een ontheffing worden verleend en is vervolgens art. 2 Beleidsregel inzake ontheffing verbod van kinderarbeid 2016 van toepassing. Uit die bepaling volgt dat kinderen tot 6 jaar hoogstens 6 dagen mogen werken in één leeftijdjaar en repetities worden niet eens meegeteld. Dit is beduidend meer in vergelijking met België, waar in totaal slechts 6 werkzaamheden zijn toegestaan gedurende de eerste zes levensjaren. Een nuanciering daarbij ligt in het feit dat Nederland rekent in dagen, terwijl België rekent per werkzaamheid die dus meerdere dagen kan beslaan. Naar Nederlands recht mogen de kinderen inderdaad maximaal drie dagen per week werken, terwijl een Belgische werkzaamheid vijf opeenvolgende dagen mag duren. Qua werkuren lopen Nederland en België ongeveer gelijk: in beide landen moet het werk plaatsvinden tussen 8u en 19u en bedraagt de maximumduur 4 uur per dag. In Nederland is er wel een verdere nuanciering: het einduur van 19u kan verlegd worden naar 23u en de maximumduur van 4 uur wordt herleid naar 2 uur op dagen dat onderwijs wordt gevolgd.

Kinderen van 7 tot en met 12 jaar hebben eveneens een ontheffing nodig en dan geldt art. 3 Beleidsregel inzake ontheffing verbod van kinderarbeid 2016. Deze categorie wordt hierna vergeleken met Belgische kinderen van 7 tot en met 11 jaar. Nederlandse kinderen mogen in een leeftijdjaar 24 dagen arbeid verrichten exclusief repetities, tegenover 12 werkzaamheden naar Belgisch recht. Het wekelijks maximum in Nederland bedraagt hier net zoals bij de jongste kinderen drie dagen. Nederlandse kinderen mogen één uur later werken dan Belgische leeftijdsgenoten (8-23u tegenover 8-22u). Wat betreft de maximumduur, ligt de Belgische grens op 6 uur per dag. In Nederland hangt dit daarentegen af van de vraag of er onderwijs wordt gevolgd op die dag: maximum 4 uur op dagen met onderwijs en maximum 7 uur op dagen zonder onderwijs. Ten slotte moeten Nederlandse kinderen tijdens de zomervakantie twee weken aaneengesloten vrij van arbeid kunnen zijn.

Kinderen van 13 en 14 jaar behoeven geen ontheffing, aangezien zij gewoon vallen onder de uitzondering rond niet-industriële arbeid van lichte aard van art. 3:2, 2^e lid, b) ATW. Tijdens schoolweken geldt dan art. 6:1 Nadere regeling kinderarbeid en tijdens vakantieweken is art. 7:1 Nadere regeling kinderarbeid van toepassing. Kinderen uit deze leeftijdscategorie mogen in elk geval maximaal 24 dagen per jaar werken en 7 uur per dag. Tijdens vakantieweken mogen de kinderen een uur vroeger (om 7u i.p.v. 8u 's morgens) beginnen en extra uren kloppen (35 uur per week tegenover 12 uur per week tijdens school).

Kinderen van 15 jaar vallen eveneens onder de uitzondering van niet-industriële arbeid van lichte aard. Tijdens schoolweken geldt art. 6:2 Nadere regeling kinderarbeid en tijdens vakantieweken art. 7:2 Nadere regeling kinderarbeid. Vijftienjarigen mogen zowel tijdens de school- als vakantieweken om 7u 's morgens beginnen en maximaal 8 uur per dag werken. Tijdens de schoolweken bedraagt het wekelijks maximum 12 uren, terwijl dit 40 uren is tijdens vakantieweken.

113. TUSSENCONCLUSIE- Ter tussenconclusie kan over het Nederlands kinderarbeidsrecht gesteld worden dat kinderen er vooreerst meer mogelijkheden krijgen om te werken dan in België, aangezien ze al vanaf 13 jaar niet-industriële lichte arbeid kunnen verrichten (zoals rekken vullen in de supermarkt). Bovendien is het systeem van ontheffingen inhoudelijk ruimer dan het Belgisch limitatief systeem van individuele afwijkingen. Daarbij is het ook zo dat de ontheffingen slechts aangevraagd moeten worden voor kinderen tot en met 12 jaar, terwijl de Belgische kindsterren van 13 en 14 jaar nog wel degelijk over een individuele afwijking moeten beschikken. Verder bleek dat de Nederlandse arbeidsvoorwaarden zeker even specifiek geregeld zijn als hun Belgische equivalenten. Nederland maakt daarin zelfs nog een onderscheid tussen schoolweken en vakantieweken, hetgeen mijns inziens positief is vanuit de idee dat onderwijs nog steeds moet primeren in het leven van kinderen. Een minpunt ligt doch in het feit dat de Nederlanders het jaarcontingent tellen in dagen. België rekent daarentegen in werkzaamheden en voor vijftienjarigen zelfs in uren. Zo mogen vijftienjarigen in België 475 uur per jaar werken onder een studentenovereenkomst.²⁴⁷

---

²⁴⁷ Art. 17bis, §1 KB 28 november 1969 tot uitvoering van de wet van 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders.

Afdeling II. Reclamecode Social Media

114. HALT AAN MAMA-INFLUENCERS- De Stichting Reclame Code is een zelfregulerende instantie die de Nederlandse Reclamecode (hierna: NRC) heeft uitgebracht. De NRC bestaat enerzijds uit een algemeen luik en anderzijds uit een reeks bijzondere codes. De Reclamecode Social Media (hierna: RSM) is zo'n bijzondere code, die sinds 1 januari 2014 transparantie bij marketing op sociale media wil verhogen door de relatie tussen de adverteerder (i.e. het merk) en de verspreider (i.e. de influencer) openbaar te maken.²⁴⁸ Art. 3 RSM waarborgt de openbaarmaking en herkenbaarheid van de relatie tussen adverteerder en verspreider. Dit betekent dat de reclame uitdrukkelijk moet vermelden dat de verspreider vergoeding in geld of in natura ontvangt van de adverteerder. Mogelijke manieren om dit duidelijk te maken zijn bijvoorbeeld de hashtags #spon, #paid, #sample, #adv en #prom. Art. 4 RSM bevat een manipulatieverbod: bewerkingen van berichten moeten kenbaar zijn zodat ze de consument niet kunnen misleiden.

Art. 5 RSM is wellicht het meest relevant voor deze masterscriptie:

“Het is niet toegestaan kinderen van 12 jaar en jonger rechtstreeks te stimuleren tot het maken van reclame voor producten of diensten op social media”

Met andere woorden legt deze bepaling de werkzaamheden van mama-influencers aan banden en is kinderarbeid op sociale media klaarblijkelijk verboden. Bovendien blijft dit verbod op kinderarbeid geen dode letter, aangezien adverteerder en verspreider ieder voor zich verantwoordelijk zijn voor de naleving van art. 3, 4 en 5 RSM en bij niet-naleving klacht kan worden ingediend. De indiening van een klacht is gratis voor de consument, terwijl een klacht in de uitoefening van het beroep (bijvoorbeeld door concurrerende influencers) €1000 kost. Indien de klacht gegrond is, kan de Reclame Code Commissie aanbevelen om voortaan op een andere wijze reclame te maken en ze kan de uitspraak onder de aandacht van het brede publiek brengen via een persbericht.

115. BELGISCH TEGENBEELD- De Aanbevelingen van de Raad voor de Reclame inzake online influencers van oktober 2018 (hierna: Aanbevelingen) kunnen beschouwd worden als de Belgische tegenhanger van de RSM. De Aanbevelingen zijn van toepassing zodra de

---

²⁴⁸ L. JANSSEN, B. VAN SPRANG en M. FRANSEN, “Het effect van sponsorvermeldingen op merkevaluaties en geloofwaardigheid van bloggers: De rol van tweezijdige boodschappen”, *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap* 2017, (19) 19; www.reclamecode.nl/nrc/reclamecode-social-media-rsm/ (consultatie 25 april 2019).

influencer een vergoeding ontvangt én de adverteerder controle heeft over de communicatie.²⁴⁹ Volgens de Aanbevelingen moet elke commerciële communicatie net zoals in Nederland herkenbaar zijn (door bijvoorbeeld het gebruik van #spon, #adv, #prom, #reclame...), alsook eerlijk zijn en dus geen misleidende informatie bevatten. Het is dan ook ten stelligste aanbevolen om de hashtags niet te verstoppen en de taal van de hashtag aan te passen aan de doelgroep van de boodschap. Zowel de influencers als de ondernemingen zijn verantwoordelijk voor de naleving van deze regels en de Jury voor Ethische Praktijken (hierna: JEP) kan na klachten niet-afdwingbare beslissingen nemen tot stopzetting of wijziging van de campagne.²⁵⁰ In België verloopt de indiening van klachten steeds kosteloos, maar is het personeel toepassingsgebied van klagers beperkt. Zo kunnen enkel consumenten, socioculturele verenigingen, beroepsfederaties en vertegenwoordigers van openbare machten klacht indienen. Dit betekent dat influencers niets kunnen ondernemen indien ze merken dat concurrenten de Aanbevelingen negeren.

Zeer opvallend is het feit dat er in de Aanbevelingen geen equivalent van art. 5 RSM terug te vinden is en kinderarbeid dus niet aan bod komt. Het feit dat openbare machten klacht kunnen neerleggen bij de JEP, zou de FOD WASO nochtans toelaten om op te treden tegen mama-influencers.

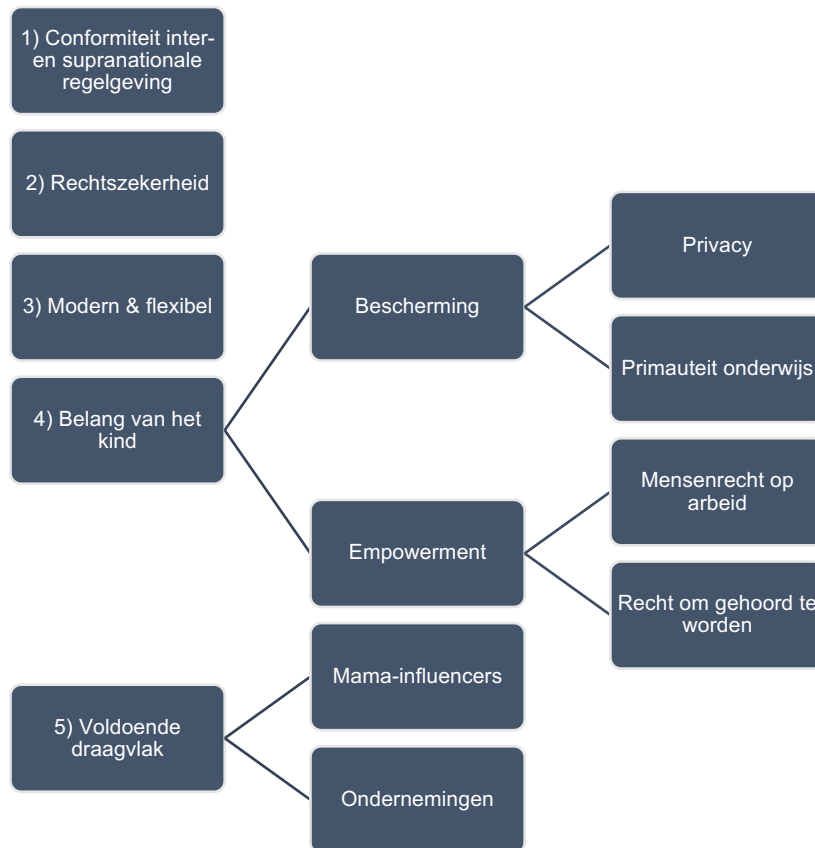
Hoofdstuk 2. Te hanteren criteria

116. STRUCTUUR HOOFDSTUK TWEE- Vooraleer de bevindingen uit Nederland kunnen getransponeerd worden naar België, formuleert dit hoofdstuk vijf criteria die gerespecteerd moeten worden bij het uitwerken van aanbevelingen voor een toekomstig Belgisch kader rond kinderarbeid. De eerste drie criteria zijn het resultaat van inzichten verworven in de loop van de vorige delen van deze masterscriptie. Het vierde en vijfde criterium vormen daarentegen nieuwe op zichzelf staande ideeën. Schematisch ziet de structuur van dit hoofdstuk er als volgt uit:

---

²⁴⁹ Aanbevelingen van de Raad voor de Reclame inzake online influencers, oktober 2018, 3.

²⁵⁰ Aanbevelingen van de Raad voor de Reclame inzake online influencers, oktober 2018, 6; D. VOORHOOF en P. VALCKE, *Handboek Mediarecht*, Brussel, Larcier, 2015, 729.

117. INTER- EN SUPRANATIONALE CONFORMITEIT- Het eerste criterium voor nieuwe Belgische wetgeving betreft uiteraard de conformiteit met inter- en supranationale regelgeving. Hiervoor wordt in het bijzonder verwezen naar de vereisten in IAO-conventie nr. 138, art. 10, 3^e lid IVESCR, art. 7 HESH, art. 5 Richtlijn Jongeren op het Werk en art. 32 Handvest Grondrechten EU (*supra* deel 1, hoofdstuk 1).

118. RECHTSZEKERHEID- Ten tweede moet de nieuwe regelgeving de nodige rechtszekerheid bieden aan ondernemingen en influencers die kinderen willen inschakelen. Momenteel is het immers zo dat per foto moet beoordeeld worden of deze zodanig in scène is gezet, dat er sprake is van arbeid. Deze beoordeling is echter geen sinecure, aangezien dit steeds een feitenkwestie betreft die niet zwart-wit is (*supra* trechterschema nr. 47).

119. MODERN & FLEXIBEL- Het derde criterium vereist dat de nieuwe kinderarbeidreglementering modern en flexibel is om tegemoet te komen aan nieuwe fenomenen. Uit de lijst met knelpunten (*supra* schema nr. 72) is immers gebleken dat de Belgische regels rond kinderarbeid stevig verouderd zijn.

Het feit dat de reglementering moet tegemoet komen aan ‘nieuwe fenomenen’ doelt enerzijds evident op influencer marketing, maar anderzijds is het minstens even belangrijk dat het toekomstig kader rond kinderarbeid voldoende ruim wordt geformuleerd. Zo kunnen ook tot op heden nog onbekende vormen van kinderarbeid gecapteerd worden en is niet telkens een wetgevend ingrijpen vereist bij de kleinste technologische ontwikkeling. Concreet wil dit dus zeggen dat we niet enkel kort op de bal mogen spelen op het enkele fenomeen van Instagram. Influencer marketing met kinderen kan immers een tijdelijke trend zijn die binnenkort weer overwaait.

120. BELANG VAN HET KIND- Het vierde criterium betreft het belang van het kind, dat zijn grondslag vindt in art. 22bis, 4^e lid GW en in art. 3, 1^e lid IVRK. Dat is logisch, aangezien volgens deze bepalingen het belang van het kind de eerste overweging moet vormen bij alle maatregelen betreffende kinderen.²⁵¹ Wat het belang van het kind inhoudelijk exact is, is echter nooit a priori te bepalen en hangt af van de concrete omstandigheden.²⁵² In die concrete omstandigheden is het bovendien zo dat het belang van het kind wel passend gewicht moet krijgen, maar dat dit niet de enige overweging kan zijn.²⁵³ Zo verschijnen ook de mogelijks conflicterende belangen van de ouders (i.e. mama-influencers) op het toneel. Bij complexe onderwerpen zoals kinderarbeid in het kader van influencer marketing is het dan ook niet steeds glashelder welke maatregel nu juist in het belang van het kind is.²⁵⁴ Zo zou het enerzijds in het belang van het kind kunnen zijn om kinderarbeid volledig af te schaffen: deze benadering vertrekt vanuit een beschermingsidee. Anderzijds kan het eveneens in het belang van het kind zijn om kinderarbeid niet af te schaffen maar te reglementeren: dat is eerder een progressieve gedachte van empowerment. Zowel bescherming als empowerment zijn dus in het belang van het kind.

---

²⁵¹ COMITÉ VOOR DE RECHTEN VAN HET KIND, “Het recht van het kind om te worden gehoord”, *TJK* 2010, (39) 48.

²⁵² N. DESMET, “De inschatting van het belang van het kind” (noot onder Gent 24 augustus 2016), *TJK* 2017, 50; A. BROERSMA, “Het belang van het kind”, *Kind & Adolescent Praktijk* 2018, (27) 27; E. DE KEZEL, “Het begrip ‘het belang van het kind’”, *RW* 1998-99, (1163) 1165; J. PUT, *Handboek jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 12.

²⁵³ D. REYNAERT, “Het belang van het kind. Zoektocht naar een lading voor de vlag”, *TJK* 2007, (203) 203; E. DE KEZEL, “Het begrip ‘het belang van het kind’”, *RW* 1998-99, (1163) 1166; W. VANDENHOLE, “Het kind en het badwater: de kruisbestuiving van kinderrechten en mensenrechten” in W. VANDENHOLE (ed.), *Kinderrechten als mensenrechten: een multidisciplinaire verkenning*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (34) 36.

²⁵⁴ N. DESMET, “De inschatting van het belang van het kind” (noot onder Gent 24 augustus 2016), *TJK* 2017, 50.

De *bescherming* in het belang van het kind wordt op heden reeds grotendeels gerealiseerd door het privacyrecht. Daarnaast moeten kinderen beschermd worden in de zin dat onderwijs steeds moet primeren op arbeid. HANSON en VANDAELE stellen terecht in die zin: “*Children have the right to basic education. This right cannot at any price, be imperilled by any of the components of the right to work.*”²⁵⁵ Uit de rechtsvergelijking in randnummer 112 bleek effectief dat Nederland een onderscheiden regeling hanteert voor werk tijdens vakantieweken en schoolweken.

Zoals gezegd, is niet enkel bescherming maar ook *empowerment* in het belang van het kind. Het uitgangspunt bij de empowerment-benadering ligt in het feit dat het kindbeeld zodanig veranderd is dat we kinderen vandaag als zelfstandige dragers van rechten beschouwen.²⁵⁶ Daaruit volgt dat we de tot nu toe overheersende abolitionistische benadering rond kinderarbeid moeten verlaten.²⁵⁷ De mentaliteitswijziging naar empowerment veronderstelt dat we aanvaarden dat arbeid ook positieve effecten kan hebben op kinderen: ze kunnen de arbeidswereld leren kennen, een eerste ervaring opdoen, sociale contacten leggen, zichzelf ontplooiën...²⁵⁸ Deze nadruk op het kind als actor die bekwaam is om sociaal acceptabel werk te verrichten, komt overeen met de visie van de zogenaamde NAT's (Niños, niñas y Adolescentes Trabajadores). De NAT's zijn kindervakbonden in ontwikkelingslanden die erkenning eisen van een kinderrecht om te werken in waardigheid.²⁵⁹ Bovendien strookt empowerment met de vaststelling dat kinderen tegenwoordig opgroeien in de nabijheid van sociale media en het plaatsen van foto's op sociale media dus hoe dan ook deel uitmaakt van hun jonge leven.

Het *mensenrecht op arbeid* vormt een eerste uiting van de empowerment-benadering. Dit fundamenteel recht kwam *supra* (internationaal kader, nr. 24) reeds kort aan bod bij de

---

²⁵⁵ K. HANSON en A. VANDAELE, “Working children and international labour law: A critical analysis”, *The International Journal of Children's Rights* 2003, (73) 131.

²⁵⁶ E. VERHELLEN, “Implementatie van kinderrechten: óók een academische verantwoordelijkheid” in W. VANDENHOLE (ed.), *Kinderrechten als mensenrechten: een multidisciplinaire verkenning*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (1) 4; J. PUT, *Handboek jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 11.

²⁵⁷ K. HANSON en A. VANDAELE, “Working children and international labour law. A critical analysis”, *The International Journal of Children's Rights* 2003, (73) 121.

²⁵⁸ K. REYNIERS, *(Verboden) arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 312; H. DE GREVE, “Rondetafel Kinderarbeid: Kinderarbeid vanuit een Kinderrechtenperspectief”, *TJK* 2009, (74) 74.

²⁵⁹ K. HANSON en A. VANDAELE, “Working children and international labour law: A critical analysis”, *The International Journal of Children's Rights* 2003, (73) 78; K. REYNIERS, *(Verboden) arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 302.

bespreking van art. 23, 1e lid Universele Verklaring Rechten van de Mens, art. 6 IVESCR en art. 1 HESH. Het recht op arbeid geeft erkenning aan de idee dat werk een integraal deel vormt van het behoud van waardigheid en zelfrespect van het individu.²⁶⁰ FRIBOULET noemt het recht op arbeid zelfs “*une nécessité impérieuse pour la définition de l’homme comme sujet*”.²⁶¹ Via een cirkelredenering betekent dit bijgevolg dat erkenning van het kinderrecht op arbeid een noodzakelijke stap is om kinderen als volwaardige rechtssubjecten te beschouwen binnen de empowerment-benadering. Wat nu de precieze inhoud van het recht op arbeid is, laat zich op tal van manieren benaderen. Het recht op arbeid is eigenlijk een ambigu paraplu begrip dat bestaat uit velerlei subcategorieën: het recht op werkgelegenheid, de vrijheid om de specifieke activiteit uit te oefenen die het individu zelf wil, het recht op degelijke arbeidsomstandigheden...²⁶²

Een tweede weerspiegeling van empowerment in het belang van het kind is te vinden in het *recht om gehoord te worden*. Op grond van art. 12, 1^e lid IVRK moeten kinderen immers het recht hebben om hun mening te uiten in alle aangelegenheden die hen betreffen. Aan die mening moet passend belang worden gehecht in overeenstemming met de leeftijd en rijpheid van het kind.²⁶³ Toegepast op influencer marketing kan dit bijvoorbeeld betekenen dat naar de mening van het kind over een samenwerking met een bepaald merk moet worden geïnformeerd.

Een belangrijke nuance bij dit pleidooi voor een empowerment-benadering ligt in het feit dat uit de resultaten van de enquête in bijlage IV blijkt dat 82% van de kinderen bij influencer marketing 6 jaar of jonger is. Het is nogal verregaand om te betogen dat kleuters reeds geëmancipeerd moeten worden als volwaardige arbeidskrachten. De

---

²⁶⁰ M. CRAVEN, *The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. A perspective on its Development*, Oxford, Clarendon Press, 1995, 194.

²⁶¹ J. FRIBOULET, “Le droit au travail, droit fondamental de la personne ou utopie sociale” in M. BORGHI en P. MEYER-BISCH (eds.), *Ethique économique et droits de l’homme. La responsabilité commune*, Fribourg, Universitaires de Fribourg Eds, 1998, 233; K. HANSON en A. VANDAELE, “Working children and international labour law: A critical analysis”, *The International Journal of Children’s Rights* 2003, (73) 131.

²⁶² K. HANSON en A. VANDAELE, “Working children and international labour law: A critical analysis”, *The International Journal of Children’s Rights* 2003, (73) 89; H. LU, *The right to work in China*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 55.

²⁶³ COMITÉ VOOR DE RECHTEN VAN HET KIND, “Het recht van het kind om te worden gehoord”, *TJK* 2010, (39) 39.

mentaliteitswijziging naar empowerment zou dan ook eerder betrekking moeten hebben op de kinderen vanaf 7 jaar die in de enquête 18% vertegenwoordigden.

121. VOLDOENDE DRAAGVLAK- Ten vijfde moet er voldoende draagvlak zijn voor een nieuwe reglementering. Langs de zijde van de mama-influencers is gebleken dat zij de richtlijnen van de FOD Economie in mei 2017 niet in dank afnamen en zij in de toekomst eerst geconsulteerd wensen te worden. Aan de kant van de ondernemingen (merken) is er daarentegen een grotere incentive om een duidelijke reglementering op influencer marketing met kinderen te ondersteunen. Vanuit de fenomenen ‘Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen’, ‘Corporate Social Responsibility’ en ‘People, Planet, Profit’ zullen bedrijven immers geneigd zijn om zich achter een transparante kindvriendelijke reglementering te scharen en zo hun reputatie bij consumenten te verhogen.²⁶⁴

Hoofdstuk 3. Aanbevelingen *de lege ferenda*

122. SITUERING HOOFDSTUK DRIE- Aan de hand van de inspiratie uit Nederland en de uiteengezette criteria formuleert dit derde hoofdstuk voorstellen om tot een nieuw kader rond kinderarbeid te komen. Men zou zich aan het begin van dit hoofdstuk kunnen afvragen in hoeverre digitalisering steeds gereguleerd dient te worden en of aanbevelingen *de lege ferenda* wel überhaupt opportuun zijn voor snel veranderende technologieën zoals Instagram. Het antwoord op deze bedenking luidt dat kinderarbeid internationaal verboden is, waardoor iedere vorm van kinderarbeid wel degelijk reglementering behoeft.

Mijns inziens zijn er enerzijds een drietal kleine, gemakkelijk door te voeren aanpassingen mogelijk op korte termijn. Deze hebben evenwel alle drie het nadeel dat ze op minstens één van de eerder uiteengezette criteria slecht scoren. Anderzijds is op langere termijn een meer fundamentele hervorming mogelijk die wel op alle criteria goed scoort.

---

²⁶⁴ P. VAN DER HEIJDEN, “Uitbreiding van handhavingsmechanismen fundamentele arbeidsrechten – Is meer ook beter?”, *Nederlands Juristenblad* 2014, (768) 772; F. HENDRICKX, A. MARX, G. RAYP en J. WOUTERS, “The architecture of global labour governance”, *International Labour Review* 2016, (339) 347.

Afdeling I. Kleine aanpassingen

- 123. UITBREIDING LIJST INDIVIDUELE AFWIJKINGEN-** Een eerste gemakkelijk te verwezenlijken wijziging is de uitbreiding van de lijst activiteiten waarvoor een individuele afwijking moet gevraagd worden. Er zou dan concreet binnen art. 7.2.1 Arbeidswet een extra werkzaamheid moeten worden toegevoegd: “influencer marketing” of desnoods iets algemener “prestaties op sociale media”. Op grond van art. 7.2.1 Arbeidswet is deze uitbreiding perfect mogelijk via een KB. Dit zou voor de rechtsonderhorigen duidelijker zijn dan de huidige individuele afwijking voor “fotosessies”, die misschien niet volledig strookt met de smartphone-praktijken van influencers. Deze aanpak miskent echter het eerder vooropgestelde criterium dat nieuwe wetgeving modern en flexibel moet zijn, aangezien de uitbreiding van de lijst noch iets verandert aan de verouderde arbeidsomstandigheden, noch soelaas biedt voor op heden nog onbekende vormen van moderne kinderarbeid.
- 124. EQUIVALENT ART. 5 RSM-** Een tweede eenvoudige ingreep betreft het invoeren van een Belgische equivalent van art. 5 RSM in de Aanbevelingen van de Raad voor de Reclame inzake online influencers van oktober 2018. De FOD WASO zou dan als openbare macht klacht kunnen neerleggen bij de JEP bij niet-naleving van het artikel. Probleem is dat de invoeging van een dergelijk artikel het einde betekent van het tijdperk van influencer marketing met kinderen, aangezien het die praktijk werkelijk verbiedt. Dit lijkt niet wenselijk in het licht van het criterium over het recht op arbeid binnen de empowerment-benadering.
- 125. SAMENWERKING FOD ECONOMIE & WASO-** Een derde potentieel manoeuvre bestaat erin om de FOD Economie alsnog te laten doorgaan met het uitvaardigen van richtlijnen rond influencer marketing. Deze richtlijnen moeten dan nog steeds de zware boetes bevatten voor influencers die het gebruik van bepaalde hashtags (#adv, #spon...) negeren. Doordat er serieuze boetes boven hun hoofd hangen, zouden influencers normalerwijze geneigd moeten zijn om de hashtags te gebruiken. Dat schept horizonten voor een samenwerking tussen de FOD Economie en de FOD WASO: de FOD WASO kan op basis van de hashtags zoeken naar mama-influencers die geen individuele afwijking hebben aangevraagd en hen beboeten. Nadeel aan dit idee is dat het niet voldoet aan het criterium van een moderne reglementering aangezien het enkel een stimulans creëert voor mama-influencers om een

individuele afwijking aan te vragen, maar verder niets doet aan de verouderde arbeidsomstandigheden. Bovendien speelt deze maatregel te kort op de bal en biedt hij dus weinig perspectieven om te reageren op nieuwe fenomenen in de toekomst. Overigens zal er weinig draagvlak voor deze regeling zijn bij mama-influencers, aangezien zij boetes riskeren. Ten slotte is het nog maar de vraag of boetes op basis van loutere richtlijnen van de FOD Economie niet strijdig zijn met het *nulla poena sine lege*-beginsel, waardoor het criterium rond conformiteit met inter- en supranationale regelgeving in het gedrang komt (art. 7 EVRM en art. 14 BUPO).

Afdeling II. Meer fundamentele hervorming

126. BEHOUD INDIVIDUELE AFWIJKINGEN- Uit de vorige afdeling is gebleken dat geen enkele kleine aanpassing volledig naar wens is. Daarom pleit deze tweede afdeling voor een grootschaligere hervorming van het Belgisch kinderarbeidsrecht. Het is belangrijk om reeds van in het begin te vermelden dat een volledige afschaffing van het systeem van individuele afwijkingen onmogelijk is door de internationale en Europese verplichtingen die België moet naleven. Art. 8 Conventie nr. 138 en art. 5 Richtlijn Jongeren op het Werk vereisen immers individuele vergunningen voor de uitvoering van artistieke, culturele of soortgelijke activiteiten. Het hierna uiteengezette voorstel tot hervorming houdt dus rekening met het criterium van conformiteit met inter- en supranationale regelgeving.

Aangezien het systeem van individuele afwijkingen behouden moet blijven, is het misschien meteen een goed idee om de terminologie te moderniseren. Ik zou voorstellen om voortaan te spreken over “kinderwerkvergunningen” in plaats van “individuele afwijkingen”. Op deze manier wordt werken niet langer als afwijkend bestempeld en dit benadrukt de empowerment-benadering. Bovendien is ‘kinderwerk’ een vertaling van de internationaal gekende term ‘child work’ (*supra* nr. 37), die een positieve connotatie heeft.

127. 13-14 JAAR: NIET-INDUSTRIËLE ARBEID VAN LICHTE AARD- Hoewel het niet mogelijk is om het systeem van individuele afwijkingen volledig met de grond gelijk te maken, is een beperking van het systeem niet uitgesloten. Net zoals Nederland het systeem van ontheffingen enkel toepast op kinderen van maximum 12 jaar, kan België haar systeem van kinderwerkvergunningen beperken tot kinderen tussen 0 en 12 jaar. Voor kinderen van 13 en 14 jaar zou derhalve geen kinderwerkvergunning vereist zijn. Net zoals in Nederland

zouden kinderen van 13 en 14 jaar dan niet-industriële arbeid van lichte aard kunnen verrichten. Dit sluit goed aan bij het recht op arbeid binnen de empowerment-benadering.

Gelet op het criterium omtrent de primauteit van onderwijs, zou het Belgische systeem verschillen van het Nederlandse door de kinderen enkel toe te laten tot niet-industriële arbeid van lichte aard gedurende de vakantieperiodes. Indien de niet-industriële arbeid van lichte aard evenwel activiteiten betreft waarvoor jonge kinderen een kinderwerkvergunning kunnen bekomen, mag deze daarentegen wél buiten de schoolvakanties worden uitgevoerd. Hiervoor moet een artikel 7.1.1bis in de Arbeidswet worden ingevoegd dat als volgt luidt:

“Het bij artikel 7.1.1 bedoelde verbod geldt niet ten aanzien van kinderen van 13 jaar of ouder voor het verrichten van niet-industriële arbeid van lichte aard, behoudens tijdens schoolweken, onverminderd het recht om tijdens schoolweken werkzaamheden te verrichten die in aanmerking komen voor een kinderwerkvergunning”.

128. 0-12 JAAR: KINDERWERKVERGUNNING- Voor kinderen tussen 0 en 12 jaar blijft arbeid principieel verboden en zullen dus zogenaamde kinderwerkvergunningen aangevraagd kunnen worden voor de in art. 7.2.1 Arbeidswet opgesomde gevallen. De gevallen die momenteel in dat artikel staan vermeld, zijn vandaag echter deels achterhaald. Nederland houdt in haar systeem van ontheffingen daarentegen de deur open voor op heden nog onbekende vormen van toelaatbare kinderarbeid met de open formulering van “daarmee vergelijkbare niet-industriële arbeid van lichte aard”.

Naar Nederlands voorbeeld (cfr. Art. 3:3 ATW) zou daarom het huidige artikel 7.2 Arbeidswet moeten worden aangepast naar:

“Kinderwerkvergunningen kunnen enkel worden toegestaan voor de medewerking van kinderen aan:

- a) uitvoeringen van culturele, wetenschappelijke, opvoedkundige of artistieke aard zoals toneel, opera, operette, ballet, circus, dans-, muziek- of zangwedstrijden of enige andere podiumactiviteit;*
- b) audio-, visuele of audiovisuele opnamen voor radio en televisie, al dan niet voor reclamedoeleinden;*
- c) fotosessies, al dan niet voor reclamadoeleinden;*
- d) modeshows;*

e) *daarmee vergelijkbare niet-industriële arbeid van lichte aard.*”.

In deze nieuwe versie is het duidelijk dat influencer marketing voortaan valt onder b) als visuele opname voor reclamedoeleinden, ongeacht of de samenwerking resulteert in een geënceneerde dan wel spontane foto. Dit leidt tot meer rechtszekerheid, wat expliciet als criterium werd vooropgesteld (*supra* nr. 118). Het nieuwe begrip “visuele opname” dekt overigens beter de lading van het tamelijk snelle fotograferen bij influencer marketing dan het huidige begrip “fotosessie”, aangezien een opname gemakkelijker van kortere duur kan zijn dan een hele sessie. Bovendien laat de brede formulering onder e) toe om toekomstige fenomenen te vatten.

129. MODERNISERING KB KINDERARBEID- Om het hoofd te bieden aan de verouderde arbeidsvoorwaarden, dringt een aanpassing van het KB van 11 maart 1993 zich op. Concreet moet ten eerste een nieuw artikel in het KB worden ingevoegd inzake de verloning van de kinderen. Er dient namelijk een maximumtarief te worden vastgelegd per werkzaamheid om het kind zo te beschermen tegen het roekeloos sluiten van contracten door de moeder uit pure geldzucht. Bovendien moet de opdrachtgever (i.e. het merk) het geld storten aan de FOD WASO, die dit doorstort op een geblokkeerde spaarrekening op naam van het kind. Zo is verzekerd dat het geld bij het kind terechtkomt in plaats van bij de moeder.

Ten tweede moet het KB voorzien in een verhoging van de toegelaten frequentie van werkzaamheden, aangezien uit de enquête in bijlage is gebleken dat veel kinderen van mama-influencers deze limieten vandaag gemakkelijk overschrijden. Naar huidige bewoordingen van art. 4, §2 KB Kinderarbeid kan de ambtenaar reeds een hogere frequentie toestaan voor kinderen vanaf 7 jaar wanneer de activiteiten geen reclamedoeleinden hebben. Dit artikel moet als volgt worden verruimd zodat enerzijds kinderen onder 7 jaar en anderzijds reclame-activiteiten voortaan inbegrepen zijn: “§2. *In afwijking van §1 kan de bevoegde ambtenaar een groter aantal werkzaamheden toestaan op voorwaarde dat:*
-*de kinderen tot 6 jaar niet méér dan twaalf werkzaamheden per jaar uitvoeren;*
-*de kinderen van 7 tot 12 jaar niet méér dan vierentwintig werkzaamheden per jaar uitvoeren;*
-*de kinderen van 12 tot 15 jaar, of die nog onderworpen zijn aan de voltijdse leerplicht, niet méér dan zesendertig werkzaamheden per jaar uitvoeren.*”

Ten derde moet de huidige maximumduur verlaagd worden, aangezien uit de enquête in bijlage volgt dat deze veel te hoog ligt om kinderen adequaat te beschermen tegen hun fotograferende moeders. Aan de andere kant lijkt de huidige maximumduur nog wel pertinent voor de klassieke culturele activiteiten. Daarom stel ik voor om art. 2 KB Kinderarbeid te behouden en louter een tweede paragraaf toe te voegen: “§2. *In afwijking van §1 kan de bevoegde ambtenaar een lagere maximumduur opleggen in de gevallen waarin hij dat opportuun acht in het belang van het kind.*”

Ten slotte lijkt het nuttig om de aanvraagprocedure uit art. 6 KB Kinderarbeid te updaten door deze mogelijk te maken via een app op de smartphone of online op de website van de FOD WASO. De goedkeuring van die online aanvraag zou dan voldoende snel moeten volgen (bijvoorbeeld binnen drie werkdagen i.p.v. de huidige termijn van één maand).

130. TWEE BELEIDSMOGELIJKHEDEN AANVRAAGPROCEDURE- Vervolgens zijn er twee grote beleidsmogelijkheden voor de aanvraag van een kinderwerkvergunning.

Ten eerste kan een tussenorgaan worden opgericht in gemoduleerde vorm van de oorspronkelijk bedoelde Adviesraad Kinderarbeid. Art. 7.7 Arbeidswet voorziet namelijk in de oprichting van een Adviesraad Kinderarbeid, maar dit orgaan bestaat nog niet tot op heden. Die Adviesraad zou destijds samengesteld geweest moeten zijn uit vertegenwoordigers van representatieve werkgevers- en werknemersorganisaties, alsook uit deskundigen zoals psychologen en pedagogen.²⁶⁵ Het wordt misschien tijd om de Adviesraad van onder het stof te halen en hierin inderdaad kinderpsychologen te laten zetelen. De Adviesraad zou opereren binnen de FOD WASO als een soort uitzendkantoor: mama-influencers kunnen zichzelf en hun kind aanmelden als ‘uitzendkracht’ en komen op die manier in een database terecht. Vervolgens moeten merken die een beroep willen doen op een mama-influencer zich wenden tot de Adviesraad die in haar database kijkt welke kinderen het maximum aantal samenwerkingen nog niet hebben bereikt en deze kinderen voorstelt aan het merk. Nadat het merk een kind heeft geselecteerd, hoort een kinderpsycholoog uit de Adviesraad het kind o.b.v. art. 12 IVRK en oordeelt deze finaal of de samenwerking kan doorgaan, rekening houdend met de mening van het kind. In deze

---

²⁶⁵ J. VAN DAMME, “De nieuwe wet op de kinderarbeid”, *Arbbl.* 1992, (24) 28; S. GILSON en A. ROGER, “Le travail des mineurs d’âge en Belgique” in C.-E. CLESSE en S. GILSON (eds.), *Le droit social et les jeunes*, Limal, Anthemis, 2011, (13) 49.

beleidsvisie ontstaat er dus werkelijk een driehoeksverhouding tussen het merk, het kind/mama-influencer en de Adviesraad van de FOD WASO.

Een tweede optie bestaat erin dat merken en mama-influencers onderling contracten mogen sluiten (eventueel via een online platform in de trend van de gig-economie), maar dat het merk dit contract daarna verplicht moet laten registreren bij de FOD WASO die controleert of het betreffende kind het maximum aantal samenwerkingen nog niet heeft bereikt.

Besluit

131. ONDERZOEKSOPZET- Deze masterscriptie beoogde een antwoord te formuleren op volgende hoofdonderzoeksvraag: *“vormt influencer marketing met kinderen een vorm van verboden kinderarbeid en is de Belgische wetgeving in dat geval voldoende aangepast aan deze moderne vorm van kinderarbeid of zijn welbepaalde voorstellen tot modernisering wenselijk?”*

132. SOMS GEEN KINDERARBEID, SOMS TOEGELATEN KINDERARBEID, SOMS VERBODEN KINDERARBEID- Het eerste deel van de masterscriptie bood een antwoord op de vraag in welke mate influencer marketing met kinderen onder het verbod op kinderarbeid valt, gelet op het feit dat er geen universeel gangbare definitie rond kinderarbeid bestaat. Vooreerst bleek uit de internationale en Europese analyse dat sommige instrumenten (o.a. Conventie nr. 138, Richtlijn Jongeren op het Werk) een moderne invulling hanteren, terwijl andere instrumenten zich beperken tot de klassieke ergste vormen van kinderarbeid (o.a. Conventie nr. 182, EVRM).

De Belgische analyse resulteerde op haar beurt in een trechterschema op basis waarvan kan worden nagegaan of influencer marketing als verboden kinderarbeid kwalificeert. Om te kunnen spreken van ‘kinderarbeid’ moet het betrokken kind enerzijds jonger zijn dan 15 jaar (of nog voltijds leerplichtig) en anderzijds moet de foto zodanig geënceneerd zijn dat er sprake is van arbeid in de benadering van KWANT als niet-vrijblijvende bezigheid. Deze beoordeling gebeurt per foto afzonderlijk en is nooit zwart-wit: alles hangt af van de ietwat subjectieve inschatting of er sprake is van een heuse fotoshoot dan wel van een spontane foto. Indien er inderdaad ‘kinderarbeid’ voorhanden is, moet in tweede instantie worden bekeken of de moeder een individuele afwijking voor ‘fotosessies’ in de zin van art. 7.2.1.3 Arbeidswet heeft bekomen. Is dit het geval, dan kwalificeert de foto als ‘toegelaten kinderarbeid’. Is dit niet het geval, dan is er sprake van ‘verboden kinderarbeid’.

Hoe dan ook leidt dit eerste deel tot het besluit dat sommige foto’s kunnen kwalificeren als verboden kinderarbeid. Dit is een belangrijke vaststelling, vermits er binnen de *community* van influencers een gebrek aan bewustwording heerst en ze zich bijgevolg soms onbewust schuldig maken aan illegale kinderarbeid.

133. PRIVACYRECHT BIEDT GEDEELTELIJKE OPLOSSING VOOR VEROUDERDE REGELS KINDERARBEID- Het tweede deel bood een antwoord op de vraag in welke mate de huidige

reglementering *sensu lato* passend is voor moderne vormen van kinderarbeid. Daartoe maakte dit deel een evaluatie van de geschiktheid van de huidige reglementering in de brede zin van het woord. Reeds in 1992 kwam men tot de constatacie dat de toenmalige regels onvoldoende *up to date* waren voor onder andere nieuwe fenomenen van kinderarbeid in de showbizz, waardoor de Arbeidswet werd aangepast. Anno 2019 is dat verhaal niet anders. Uit een gedetailleerde beschrijving van de huidige modaliteiten en uit de onder mama-influencers gevoerde enquête werd een lijst van knelpunten opgemaakt. Deze lijst geeft duidelijk weer dat de regelgeving op kinderarbeid inderdaad verouderd is.

Deze negatieve evaluatie van het huidig kinderarbeidsrecht wordt gelukkig deels gecompenseerd door de actiemiddelen in het moderne privacyrecht. Het uitgangspunt daarbij is art. 16 IVRK op basis waarvan kinderen recht hebben op bescherming tegen inmenging in hun privéleven.

Die bescherming wordt enerzijds gevonden in het recht op afbeelding: dit persoonlijkheidsrecht is geschonden zodra geen toestemming verkregen werd. Het leeuwendeel van de poserende kinderen beschikt nog niet over het vermogen des ondersheids, waardoor hun ouders gezamenlijk moeten toestemmen in de hoedanigheid van wettelijke vertegenwoordiger. Indien de moeder aldus nalaat de instemming van de andere ouder te verkrijgen, is er geen geldige toestemming *ergo* schending van het recht op afbeelding. Deze schending kan onder andere gesanctioneerd worden met een schadevergoeding en een verbod tot verder gebruik van de afbeelding.

Anderzijds is er een wettelijke privacybescherming voorzien in de GDPR, die van toepassing is aangezien het maken en plaatsen van foto's op SNS een verwerking van persoonsgegevens inhoudt. Aangezien kinderen niet vrijwillig, geïnformeerd en ondubbelzinnig kunnen toestemmen is er geen verwerkingsgrond voorhanden en is er bijgevolg sprake van een onrechtmatige verwerking. Dit leidt tot een arsenaal aan actiemogelijkheden: het recht op vergetelheid, het recht op bezwaar, het recht om klacht in te dienen bij de Gegevensbeschermingsautoriteit en het recht om een voorziening in rechte in te stellen. In tegenstelling tot het recht op afbeelding hoeft de rechtsvordering niet gericht te zijn tegen de moeder (i.e. de verwerker), maar kan deze even goed ingesteld worden tegen het merk (i.e. de verwerkingsverantwoordelijke): dat is wenselijker dan de eigen moeder voor de rechtbank te moeten dagen.

Dit positief privacyverhaal is echter op dubbele wijze afgezwakt. Aan de ene kant is het privacyrecht in de specifieke context van de arbeidsrelatie nog eens ingeperkt door het gezagsrecht van de werkgever. Dit baart evenwel geen al te grote zorgen, aangezien kinderen normaliter als occasionele helper van hun moeder zullen beschouwd worden. Aan de andere kant is het kind handelingsonbekwaam om zijn privacyrecht af te dwingen voor de rechtbank. Het kind zal dus steeds vertegenwoordigd moeten worden door de personen die het ouderlijk gezag over hem uitoefenen of er zal een voogd *ad hoc* worden aangesteld. Al bij al biedt het privacyrecht dus geen volledige bescherming voor kinderen van mama-influencers en blijft er nood aan een nieuwe reglementering op kinderarbeid.

134. VOORSTELLEN GEÏNSPIREERD OP NEDERLANDS RECHT- Het derde deel van deze masterscriptie trachtte een antwoord te geven op de normatieve vraag welke voorstellen tot modernisering van de reglementering op kinderarbeid wenselijk zijn. Om tot concrete aanbevelingen voor België te komen, werd eerst een rechtsvergelijkende studie gedaan van de relevante Nederlandse regelgeving. Dit leidde onder meer tot het inzicht dat Nederlandse kinderen meer mogelijkheden krijgen om te werken dan hun Belgische leeftijdsgenoten doordat ze reeds vanaf 13 jaar aan de slag kunnen. Bovendien verschilt het Nederlandse systeem van ontheffingen van het Belgische systeem van individuele afwijkingen, aangezien ontheffingen enerzijds enkel nodig zijn tot de leeftijd van 12 jaar en anderzijds ontstaan voor “vergelijkbare niet-industriële arbeid van lichte aard”. Bovendien bevat de Nederlandse Reclamecode Social Media een interessante bepaling die verbiedt om kinderen te stimuleren tot het maken van reclame op sociale media.

Vooraleer deze Nederlandse bevindingen getransponeerd konden worden naar het Belgisch recht, was het noodzakelijk om de criteria te expliciteren waaraan het nieuw Belgisch kader inzake kinderarbeid moet voldoen. Concreet moesten vijf criteria in het achterhoofd worden gehouden bij het schrijven van aanbevelingen *de lege ferenda*: conformiteit met inter- en supranationale regelgeving, rechtszekerheid, een modern en flexibel karakter, inachtneming van het belang van het kind en voldoende draagvlak.

Dit resulteerde in voorstellen tot kleine aanpassingen op korte termijn, alsook tot een meer fundamentele hervorming op langere termijn. Het stokpaardje in deze aanbevelingen is de idee dat we de deur moeten open laten voor nieuwe fenomenen via de open formulering van “niet-industriële arbeid van lichte aard”. Het arbeidsrecht moet immers niet gedictieerd

worden aan de hand van één specifiek fenomeen zoals influencer marketing, dat mogelijks al achterhaald is tegen dat de wetgeving in het Belgisch Staatsblad gepubliceerd wordt.

Bibliografie

WETGEVING

Internationaal recht:

Conventie nr. 138 van 26 juni 1973.

Conventie nr. 189 van 17 juni 1999.

Aanbeveling nr. 146 van 26 juni 1973.

Aanbeveling nr. 190 van 17 juni 1999.

Protocol nr. 29 van 11 juni 2014.

Art. 32 IVRK.

Art. 6 IVESCR.

Art. 10, 3^e lid IVESCR.

Art. 7 (H)ESH.

Art 4 EVRM.

Europees recht:

Art. 5 Richtlijn 94/33/EG van 22 juni 1994 betreffende de bescherming van jongeren op het werk.

Art. 32 Handvest Grondrechten EU.

Art. 8, 1^e lid Verordening (EG) Nr. 593/2008 van 17 juni 2008 inzake het recht dat van toepassing is op verbintenissen uit overeenkomst (Rome I).

Richtlijn 2010/13/EU van 10 maart 2010 betreffende de coördinatie van bepaalde wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen in de lidstaten inzake het aanbieden van audiovisuele mediadiensten.

Richtlijn (EU) 2015/1535 van het Europees Parlement en de Raad van 9 september 2015 betreffende een informatieprocedure op het gebied van technische voorschriften en regels betreffende de diensten van de informatiemaatschappij.

Verordening (EU) 2016/679 van het Europees Parlement en de Raad van 27 april 2016 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens en betreffende het vrije verkeer van die gegevens.

Richtlijn (EU) 2018/1808 van 14 november 2018 tot wijziging van Richtlijn 2010/13/EU betreffende de coördinatie van bepaalde wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen in lidstaten inzake het aanbieden van audiovisuele mediadiensten (richtlijn audiovisuele mediadiensten) in het licht van een veranderende marktsituatie.

Belgisch recht:

Art. 6-7.14 Arbeidswet van 16 maart 1971.

Wet van 5 augustus 1992 inzake de kinderarbeid.

KB van 11 maart 1993 betreffende de kinderarbeid.

Art. 134 Sociaal Strafwetboek.

Art. 136 Sociaal Strafwetboek.

Art. 7 Wet 30 juli 2018 betreffende de bescherming van natuurlijke personen met betrekking tot de verwerking van persoonsgegevens.

Art. 17bis, §1 KB 28 november 1969 tot uitvoering van de wet van 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders.

Art. 5 KB van 19 december 1967 houdende algemeen reglement in uitvoering van het koninklijk besluit nr. 38 van 27 juli 1967, houdende inrichting van het sociaal statuut der zelfstandigen.

Art. 7, 4° KB nr. 38 houdende inrichting van het sociaal statuut der zelfstandigen.

Art. 333 Programmawet (I) van 27 december 2006.

Art. 3, 3° wet 3 juli 2005 betreffende de rechten van vrijwilligers.

Art. 376 BW.

Art. 378, §1, 6° lid BW.

Art. 2262bis BW.

Art. 1385bis Ger.W.

Ontwerp van Arbeidswet, *Parl.St. Kamer* 1969-70, nr. 556/1.

Wetsontwerp betreffende de kinderarbeid, *Parl.St. Kamer* 1990-91, nr. 1733/1.

Nederlands recht:

Art. 3:1-3:5 Arbeidstijdenwet.

Beleidsregel inzake ontheffing verbod van kinderarbeid 2016.

Nadere regeling kinderarbeid.

RECHTSPRAAK

EHRM 26 oktober 2005, nr. 73316/01, Siliadin t. Frankrijk.

EHRM 15 januari 2009, nr. 1234/05, Reklos en Davourlis t. Griekenland.

EHRM 11 januari 2013, nr. 67724/09, C.N. en V. t. Frankrijk.

HvJ 16 februari 2012, nr. C-360/10, Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers (SABAM) v. Netlog.

HvJ 13 mei 2014, nr. C-131/12, Google Spain SL, Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos, Mario Costeja González.

Cass. 19 maart 1984, *JTT* 1985, 310.

Cass. 10 maart 2014, *NJW* 2014, 547.

Cass. 31 oktober 2014, AR F.13.0082.N.

Arbh. Antwerpen 15 oktober 1993, *JTT* 1994, 391.

Arbh. Antwerpen 9 februari 1996, *JTT* 1997, 205.

Arbh. Bergen 10 mei 1995, *JTT* 1995, 442.

Arbh. Luik 14 november 1996, *Soc.Kron.* 1997, 613.

Antwerpen 19 december 1995, *AM* 1996, 360 noot D. VOORHOOF.

Antwerpen 8 februari 1999, *AM* 1999, 241, noot D. VOORHOOF.

Antwerpen 5 mei 2003, *AM* 2004, 67.

Brussel 6 oktober 1995, *JT* 1996, 303.

Brussel 12 november 1998, *AM* 1999, 361.

Brussel 5 februari 1999, *AM* 1999, 274, noot F. RINGELHEIM.

Brussel 7 april 2000, *JT* 2001, 779.

Gent 26 april 1996, *RW* 1999-00, 642.

Rb. Brussel 29 oktober 2001, *AM* 2002, 184.

Rb. Brussel 17 mei 2002, *AM* 2003, 138.

Rb. Gent 14 juni 2002, *AM* 2003, 143.

Rb. Mechelen 29 maart 1983, *RW* 1984-85, 62.

Arbrb. Brussel 9 september 1991, *KIDS*, III, 3.3.3, 4.

Arbrb. Brussel 16 september 2004, *JTT* 2005, 61.

Arbrb. Luik 2 mei 1991, *JLMB* 1991, 1331.

Kh. Antwerpen 9 oktober 2009, *IRDI* 2012, 421.

Kh. Brussel 24 februari 1995, *Ing.-Cons.* 1995, 333, noot L. MULLER.

Voorz. Rb. Brussel 21 maart 2001, *AM* 2002, 75.

Voorz. Kh. Brussel 5 maart 1998, *Jaarboek Handelspraktijken & Mededinging* 1998, 758.

RECHTSLEER

BOEKEN

BACKALER, J. *Digital influence: unleash the power of influencer marketing to accelerate your global business*, Cham, Palgrave Macmillan, 2018, 214p.

BAKELS, H.L., *Schets van het Nederlands arbeidsrecht*, Deventer, Kluwer, 2003, 484p.

- BERTRAND, A., *Droit à la vie privée et droit à l'image*, Parijs, Litec, 1999, 222p.
- BLANPAIN, R., *Europees arbeidsrecht*, Brugge, die Keure, 2012, 616p.
- BLOMME, F., *Arbeidsduur en de 24 uurseconomie. Arbeidstijd en arbeidsverbodsbepalingen*, Brugge, Vanden Broele, 2007, 261p.
- BOERAËVE, C. en VERDONCK, P., *Le statut des volontaires. Commentaire interprétatif de la loi du 3 juillet 2005*, Waterloo, Kluwer, 2008, 202p.
- CAPRONI, M. en SMEDT, S., *Praktische gids privacy in uw onderneming*, Mechelen, Kluwer, 2017, 316p.
- CARNEROLI, S., *Le droit à l'oubli*, Brussel, Larcier, 2016, 136p.
- CARNEROLI, S., *Les aspects juridiques des réseaux sociaux*, Brugge, Vanden Broele, 2013, 116p.
- CASTRO-EDWARDS, J., *EU General Data Protection Regulation. A guide to the new law*, Londen, The Law Society, 2018, 240p.
- COLAERT, P. en JANVIER, R., *Vergelijking sociaal en fiscaal statuut van de zelfstandige en loontrekkende*, Mechelen, Kluwer, 2006, 70p.
- CRAVEN, M., *The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. A perspective on its Development*, Oxford, Clarendon Press, 1995, 413p.
- DAVAGLE, M., *Vrijwillige arbeid*, Mechelen, Kluwer, 2008, 204p.
- DECONYNCK, M., GOFFIN, T., TACK, S. en VAN COTTHEM, M., *Kids Codex, V, Arbeidsrecht, Sociale Zekerheidsrecht, Gezondheidsrecht*, Brussel, Larcier, 2014, 456p.
- DEKKERS, R. en WYLLEMAN, A., *Handboek burgerlijk recht, I*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 419p.
- DENEVE, C., *Internationaal arbeidsrecht*, Brugge, die Keure, 2010, 440p.
- D'HONDT, S. en VAN BUGGENHOUT, B., *Het statuut van de vrijwilliger, knelpunten en oplossingen, in opdracht van de Koning Boudewijnstichting*, Antwerpen, Maklu, 1998, 479p.
- DIEBELS, M., *De kleine gids voor het Nederlandse arbeidsrecht*, Deventer, Kluwer, 2007, 163p.
- DIERICKX, L., *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 345p.
- DIRIX, E., TILLEMANN, B. en VAN ORSHOVEN, P., *De Valks Juridisch Woordenboek*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 621p.
- DOCQUIR, B., *Le droit de la vie privée*, Brussel, De Boeck, 2008, 354p.

- DUMONT, D. en CLAES, P., *Le nouveau statut des bénévoles. Commentaire de la loi du 3 juillet 2005 relatif aux droits des volontaires et réflexions sur le droit social et la gratuité*, Brussel, Larcier, 2006, 217p.
- FEILER, L., FORGO, N. en WEIGL, N., *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Commentary*, Horsell, Globe Law and Business, 2018, 333p.
- GRAUX, H. en DUMORTIER, J., *Privacywetgeving in de praktijk*, Kortrijk-Heule, UGA, 2009, 439p.
- HENDRICKX, F., *Privacy en arbeidsrecht*, Brugge, die Keure, 1999, 358p.
- HENDRICKX, F., *Inleiding tot het Belgische arbeidsrecht*, Brugge, die Keure, 2017, 313p.
- HEYLEN, D. en VERREY, I., *Sociaal recht in essentie*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 510p.
- HEYLEN, D. en VERREY, I., *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 440p.
- HEYLEN, D. en VERREY, I., *Arbeidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 464p.
- HUMBLET, P., *De gezagsuitoefening door de werkgever*, Deurne, Kluwer, 1994, 420p.
- INTERNATIONAL LABOUR OFFICE, *Child labour: A textbook for university students*, Genève, IAO, 2004, 307p.
- ISGOUR, M., *Le droit à l'image*, Brussel, Larcier, 2014, 394p.
- ISGOUR, M. en VINCOTTE, B., *Le droit à l'image*, Brussel, Larcier, 1998, 155p.
- JANSSEN, L., *Jeugdrecht begrepen*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2014, 345p.
- KRZYSZTOFEK, M., *Post-Reform Data Protection in the European Union*, Alphen aan den Rijn, Kluwer, 2017, 255p.
- KWANT, R.C., *Filosofie van de arbeid*, Antwerpen, De Nederlandsche Boekhandel, 1964, 266p.
- LEMMENS, K., *La presse et la protection juridique de l'individu*, Brussel, Larcier, 2004, 603p.
- LEVY, V., *Le droit à l'image. Définition. Protection. Exploitation*, Zurich, Schulthess, 2002, 401p.
- LINDER, A., *European Data Protection Law: General Data Protection Regulation 2016*, s.l., CreateSpace, 2016, 129p.
- LINDON, R., *Une création prériorienne: les droits de la personnalité*, Parijs, Dalloz, 1974, 372p.
- LOONSTRA, C.J. en ZONDAG, W.A., *Sdu Commentaar Arbeidsrecht II*, Den Haag, Sdu Uitgevers, 2011, 2883p.

- LOONSTRA, C.J. en ZONDAG, W.A., *Sdu Commentaar Arbeidsrecht Thematisch*, Den Haag, Sdu Uitgevers, 2013, 3255p.
- LORRE, J., *Sociale media en werkgeverscontrole*, Mechelen, Kluwer, 2012, 164p.
- LU, H., *The right to work in China*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 397p.
- MAYAUD, Y. en GAYET, C., *Code Pénal*, Parijs, Dalloz, 2011, 3300p.
- MINTJENS, D., *Uw organisatie GDPR Compliant. Modellen voor een praktische implementatie*, Mechelen, Kluwer, 2018, 226p.
- MOLEMANS, K., *Vrijwilligerswerk. Wat kan, mag en moet? Een concrete stand van zaken*, Brussel, Koning Boudewijnstichting, 2001, 180p.
- MOUFFE, B., *Le droit à l'image*, Waterloo, Kluwer, 2013, 241p.
- PAS, H., *Kinderen en de actieve welvaartsmaatschappij*, Brugge, die Keure, 2005, 194p.
- PUT, J., *Handboek jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 622p.
- REYNIERS, K., *(Verboden) arbeid*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 546p.
- RSVZ, *Het sociaal statuut der zelfstandigen*, Brussel, geen uitgever, 1991, 212p.
- SAUL, B., KINLEY, D. en MOWBRAY, J., *The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. Commentary, Cases and Materials*, Oxford, Oxford University Press, 2014, 1292p.
- SENAEVE, P., *Compendium personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 685p.
- TREEP, M., *Arbeidsrecht*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2012, 381p.
- VAN BUEREN, G., *The international law on the rights of the child*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1995, 464p.
- VAN CALSTER, G., *European Private International Law*, Oxford, Hart Publishing, 2016, 520p.
- VANDAELE, A., *International labour rights and the social clause: friends or foes*, Londen, Cameron May, 2005, 949p.
- VAN DER SYPE, Y., *Naar een geïntegreerde privacybescherming in de onderneming*, Mechelen, Kluwer, 2017, 301p.
- VAN EECKHOUTTE, W., *Sociaal Compendium 2017-2018, I*, Waterloo, Kluwer, 2017, 1402p.
- VAN EECKHOUTTE, W., *Sociaal zakboekje*, Mechelen, Kluwer, 2014, 892p.

VAN GENDEREN, D.M., SCHOUTEN, C.E., STEVERINK, E.A.T.M., WITTE, W.G.M.J. en ZUIDEMA, T., *Arbeidsrecht in de praktijk*, Den Haag, Sdu Uitgevers, 1998, 322p.

VAN LEEUWEN, C.H.J., *Memo Plus Arbeidsovereenkomst en Ontslag 2017*, Alphen aan den Rijn, Vakmedianet, 2017, 738p.

VOIGT, P. en VON DEM BUSSCHE, A., *The EU General Data Protection Regulation: A Practical Guide*, Cham, Springer International Publishing, 2017, 383p.

VOORHOOF, D., *Actuele vraagstukken van Mediarecht*, Deurne, Kluwer, 1992, 891p.

VOORHOOF, D., *Handboek Mediarecht*, Brussel, Larcier, 2003, 478p.

VOORHOOF, D. en VALCKE, P., *Handboek Mediarecht*, Brussel, Larcier, 2015, 755p.

BIJDRAGEN IN TIJDSCHRIFTEN

AKPOGHENETA, O. “Risky business: children at work”, *The Lancet* 2011, 390.

AMBROSE, M., “Speaking of forgetting: Analysis of possible non-EU responses to the right to be forgotten and speech exception”, *Telecommunications Policy* 2014, 800-811.

ANGELOPOULOS, C., “Product Placement”, *Iris Plus* 2010, 3-21.

AUSLOOS, J., “The ‘Right to be Forgotten’ – Worth remembering?”, *Computer Law & Security Review* 2012, 143-152.

BALTHAZAR, T., “Nieuwe kaderwet vormt sluitstuk voor GDPR”, *Juristenkrant* 2018, 1-2.

BIERMANN, F., KANIE, N. en KIM, R., “Global governance by goal-setting: the novel approach of the UN Sustainable Development Goals”, *Current Opinion in Environmental Sustainability* 2017, 26-31.

BLOMME, F., “De tewerkstelling van minderjarigen: arbeidsrechtelijke bepalingen voor jeugdige werknemers op de werkvloer”, *Or.* 2018, 90-111.

BOGHAERT, L., “Eindejaar op kantoor? Privacy respecteren!”, *Juristenkrant* 2018, 20.

BROERSMA, A., “Het belang van het kind”, *Kind & Adolescent Praktijk* 2018, 27.

BUNN, A., “The curious case of the right to be forgotten”, *Computer Law & Security Review* 2015, 336-350.

BYGRAVE, L., “Law and Technology: A Right to Be Forgotten?”, *Communications of the ACM* 2015, 35-37.

COMITÉ VOOR DE RECHTEN VAN HET KIND, “Het recht van het kind om te worden gehoord”, *TJK* 2010, 39-56.

DAVIDSON, M., “The International Labour Organization’s Latest Campaign to End Child Labor: Will it Succeed Where Others Have Failed?”, *Transnational Law & Contemporary Problems* 2001, 203-224.

DE BOT, D., “De uitvoering van de algemene verordening gegevensbescherming: enkele bemerkingen bij de Belgische context”, *TVW* 2016, 218-234.

DE CROM, P., “Kinderarbeid”, *Ondernemen* 1992, 393.

DE GREVE, H., “Rondetafel Kinderarbeid: Kinderarbeid vanuit een Kinderrechtenperspectief”, *TJK* 2009, 74-75.

DE HERT, P. en SAELENS, R., “Recht op afbeelding”, *TPR* 2009, 867-917.

DE JANS, S., HUDDERS L. en CAUBERGHE, V., “Advertising literacy training”, *European Journal of Marketing* 2017, 2156-2174.

DE KEZEL, E., “Het begrip ‘het belang van het kind’”, *RW* 1998-99, 1163-1167.

DELARUE, R., “Bescherming van de privacy in de onderneming en de begrenzing van de patronale prerogatieven”, *Soc.Kron.* 1992, 134.

DESMET, N., “De inschatting van het belang van het kind” (noot onder Gent 24 augustus 2016), *TJK* 2017, 50.

DILLON, S., “Child Labour and the Global Economy: Abolition or Acceptance?”, *Nordic Journal of International Law* 2015, 297-322.

DUMONT, C., “De kinderarbeid op wereldschaal”, *Arbbl.* 1992, 8-16.

DURA, N. en MITITELU, C., “International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights”, *European Integration Realities and Perspectives Proceedings* 2013, 130-136.

EGAN, S., “Tackling the Rise of Child Labour in Europe: Homework for the European Court of Human Rights”, *International and Comparative Law Quarterly* 2015, 601-630.

FUNCK, J., “Le projet de loi relatif au travail des enfants”, *JDJ* 1992, 3-6.

GILLES, R., “De wetgeving op de kinderarbeid aan de feiten getoetst”, *Arbbl.* 1992, 17-23.

GULDIX, E., “Algemene systematische beschouwingen over het persoonlijkheidsrecht op de eigen afbeelding”, *RW* 1980-81, 1162-1192.

HANIQUE, P., “La protection du travail des enfants: vers une nouvelle réalité?”, *Journ.proc.* 1993, 14-17.

HANSON, K., “Kennis over kinderarbeid ter discussie”, *Brood & Rozen* 2001, 7-33.

HANSON, K. en VANDAELE, A., “Working children and international labour law: A critical analysis”, *The International Journal of Children’s Rights* 2003, 73-146.

HENDRICKX, F., “Het ondergeschikt verband -Overzicht van rechtspraak 1990-1998”, *TSR* 1999, 3-110.

HENDRICKX, F., MARX, A., RAYP, G. en WOUTERS, J., “The architecture of global labour governance”, *International Labour Review* 2016, 339-355.

HOVERS, N., “Een nieuw wapen in de strijd tegen ernstige vormen van kinderarbeid”, *Ars Aequi* 1998, 178-183.

JANSSEN, L., VAN SPRANG, B. en FRANSEN, F., “Het effect van sponsorvermeldingen op merkevaluaties en geloofwaardigheid van bloggers: De rol van tweezijdige boodschappen”, *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap* 2017, 19-36.

JOACHIMOWICZ, A., “Droit à l’image des travailleurs”, *Or.* 2015, 14-25.

KELLY, M. en SATOLAM, D., “The Right to Be Forgotten”, *University of Illinois Law Review* 2017, 1-63.

KRANENBORG, H., “Google and the Right to Be Forgotten”, *European Data Protection Law Review* 2015, 70-79.

LEE, K., “The Do’s and Don’ts of Influencer Marketing”, *Public Relations Tactics* 2017, 19.

MADELEY, J., “Sustainable Development Goals”, *Appropriate Technology* 2015, 32-33.

MANTELERO, A., “The EU Proposal for a General Data Protection Regulation and the roots of the ‘right to be forgotten’”, *Computer Law & Security Review* 2013, 229-235.

MAVUNGA, R., “A critical assessment of the Minimum Age Convention 138 of 1973 and the Worst Forms of Child Labour Convention 182 of 1999”, *Potchefstroomse Elektroniese Regsblad* 2013, 121-158.

MENESES-REYES, R. en CABALLERO-JUAREZ, J., “The right to work on the street: Public space and constitutional rights”, *Planning Theory* 2014, 370-386.

MOMMERS, L. en ZWENNE, G.J., “De tien belangrijkste veranderingen die de Algemene Verordening Gegevensbescherming gaat brengen”, *Tijdschrift voor Compliance* 2016, 182-189.

MUIZNIEKS, N., “Le travail des enfants n’a pas disparu en Europe”, *JDJ* 2013, 3-4.

O’HARA, K. en SHADBOLT, N., “The Right to be Forgotten: Its Potential Role in a Coherent Privacy Regime”, *European Data Protection Law Review* 2015, 178-189.

PECINOVSKY, P., “RSZ op vrijwilligerswerk” (noot onder Cass. 10 maart 2014), *NJW* 2014, 551.

PETILLON, F., “Inbreuken op het portretrecht leiden tot contractuele en/of extracontractuele schadevergoeding” (noot onder Gent 21 februari 2008), *RABG* 2008, 1274.

PIKE, G., “The Right to Be Forgotten”, *Information Today* 2016, 13.

RAETS, S., “Alles wat werkgevers moeten weten over de Algemene Verordening Gegevensbescherming (GDPR)”, *Or.* 2016, 208-225.

RAGHENO, N., “Data protection: la future nouvelle Autorité de protection des données”, *CJ* 2017, 29-31.

RASKIN, P., “Nieuwe vormen van kinderarbeid?”, *Jura Falc.* 1969, 277-284.

REES, C. en HEYWOOD, D., “The ‘right to be forgotten’ or the ‘principle that has been remembered’”, *Computer Law & Security Review* 2014, 574-578.

REYNAERT, D., “Het belang van het kind. Zoektocht naar een lading voor de vlag”, *TJK* 2007, 203-205.

SARKIN, J. en KOENIG, M., “Developing the right to work: Intersecting and dialoguing human rights and economic policy”, *Human Rights Quarterly* 2011, 1-42.

SCHOOFS, R., “De internationale strijd tegen kinderarbeid”, *Arbbl.* 1997, 73-74.

- SCHRIJVER, N., “Ban de kinderarbeid: de rol van de ILO”, *NJB* 2008, 783-784.
- SHAHIN, S., “Right to Be Forgotten: How National Identity, Political Orientation, and Capitalist Ideology Structured a Trans-Atlantic Debate on Information Access and Control”, *Journalism & Mass Communication Quarterly* 2016, 360-382.
- TIROSH, N., “Reconsidering the ‘Right to be Forgotten’ – memory rights and the right to memory in the new media era”, *Media, Culture & Society* 2017, 644-660.
- VANDAELE, A., “Kinderarbeid in het internationale recht vroeger en nu”, *Brood & Rozen* 2001, 163-183.
- VANDAELE, A., “Kanttekeningen bij recente ontwikkelingen op internationaal en Belgisch vlak inzake kinderarbeid”, *TJK* 2002, 58-61.
- VAN DAMME, J., “De nieuwe wet op de kinderarbeid”, *Arbbl.* 1992, 24-29.
- VAN DE MEULEBROUCKE, A., “De algemene verordening gegevensbescherming”, *RW* 2015-16, 1562.
- VANDENHOLE, W., “Duurzame ontwikkelingsdoelstellingen voor 2030: de nieuwe ontwikkelingsagenda vanuit kinderrechtenperspectief”, *TJK* 2017, 22-35.
- VAN DER HEIJDEN, P., “Uitbreiding van handhavingsmechanismen fundamentele arbeidsrechten – Is meer ook beter?”, *Nederlands Juristenblad* 2014, 768-775.
- VAN DER SYPE, Y., “Werkgevers, wees gewaarschuwd. Enkele nieuwe uitdagingen voor het rechtmatig verwerken van werknemersgegevens”, *Arbeidsrecht Journaal* 2016-17, 23-29.
- VANDERVENNET, R., “Tewerkstellen van minderjarigen anno 2002: een stand van zaken”, *TJK* 2002, 104-111.
- VANDE VORST, C., “Algemene Verordening Gegevensbescherming: vijf nieuwigheden van dichterbij bekeken”, *CJ* 2016, 75-85.
- VAN GREMBERGHE, T., “GDPR legt procedure vast bij datalekken”, *Juristenkrant* 2017, 7.
- VAN LANGENDONCK, J., “Gelijke behandeling in de sociale zekerheid”, *RW* 1991-92, 1211-1222.
- VERHELLEN, E., “Kinderarbeid en het UNO-verdrag inzake de rechten van het kind”, *Arbbl.* 1992, 31-37.

VERHELLEN, E., “Het Verdrag inzake de rechten van het kind meerderjarig. Enkele beschouwingen over de implementatie in België”, *TJK* 2008, 11-40.

VOORHOOF, D., “Het portretrecht van de Rode Duivels, de Belgische Voetbalbond en het recht op informatievrijheid” (noot onder Voorz. Brussel (KG) 12 november 2013), *AM* 2014, 265.

WAUTERS, E., LIEVENS, E. en VALCKE, P., “Children as social network actors: A European legal perspective on challenges concerning membership, rights, conduct and liability”, *Computer Law & Security Review* 2015, 351-364.

WILTHAGEN, A.C.J.M. en VAN LIEMPT, A.A.G., “Moet het arbeidsrecht (beter) op de kleintjes letten?”, *SMA* 2007, 7.

ZWENNE, G.J., “Nog veel onzekerheden over het recht om te worden vergeten”, *IR* 2012, 68-76.

BIJDRAGEN IN VERZAMELWERKEN

DE HERT, P., “De nieuwe Europese Verordening van 27 april 2016 inzake databescherming” in CBR (ed.), *Jaarboek 2015-2016*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 1-74.

DE TERWANGNE, C., “Droit à l’oubli numérique, élément du droit à l’autodétermination informationnelle?” in DECHENAUD, D. (ed.), *Droit à l’oubli numérique*, Brussel, Larcier, 2015, 23-50.

DIERICKX, L., “Sociale media en het recht op afbeelding” in LIEVENS, E., WAUTERS, E. en VALCKE, P. (eds.), *Sociale media anno 2015: actuele juridische aspecten*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 91-123.

DOUTRELEPONT, C., “L’introuvable droit à l’image” in *Mélanges offerts à Raymond Vander Elst*, Brussel, Nemesis, 1986, 223-241.

DU MONGH, J., “Maakt privacy nog een kans in een gedigitaliseerd tijdperk?” in BOONE, I., DECLERCK, C., DU MONGH, J. en SENA EVE, P. (eds.), *Personen- en familierecht*, Brugge, die Keure, 2017, 123-133.

FOCQUET, A., “GDPR: Privacy/Data Protection 1 – Bedrijven 0”, in VRG ALUMNI (ed.), *Recht in beweging – 25ste VRG Alumnidag*, Oud-Turnhout, Gompel&Svacina, 2018, 91-114.

FRIBOULET, J., “Le droit au travail, droit fondamental de la personne ou utopie sociale” in BORGHI, M. en MEYER-BISCH, P. (eds.), *Ethique économique et droits de l’homme. La responsabilité commune*, Fribourg, Universitaires de Fribourg Eds, 1998, 233.

FUKUDA-PARR, S., “Sustainable Development Goals” in T. WEISS en S. DAWS (eds.), *The Oxford Handbook on the United Nations*, Oxford, Oxford University Press, 2018, 764-777.

GIANNAKAKI, M., “The ‘right to be forgotten’ in the Era of Social Media and Cloud Computing” in AKRIVOPOULOU, C.M. en GARIPIDIS, N. (eds.), *Human Rights and Risks in the Digital Era: Globalization and the Effects of Information Technologies*, Hershey PA, IGI Global, 2012, 10-24.

GILSON, S., en ROGER, A., “Le travail des mineurs d’âge en Belgique” in CLESSE, C.-E., en GILSON, S. (eds.), *Le droit social et les jeunes*, Limal, Anthemis, 2011, 13-77.

GOYVAERTS, J., “Aard van de arbeidsrelatie” in HENDRICKX, F. en ENGELS, C., (eds.), *Arbeidsrecht*, I, Brugge, die Keure, 2017, 237-269.

GRAUX, H., “Privacybescherming op sociale netwerken: heeft u nog een privéleven?” in VALCKE, P., VALGAEREN P.-J. en LIEVENS, E. (eds.), *Sociale media. Actuele juridische aspecten*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 1-28.

HENDRICKX, F., “Discriminatie” in HENDRICKX, F. en ENGELS, C. (eds.), *Arbeidsrecht*, II, Brugge, die Keure, 2017, 329-395.

HENDRICKX, F., “Privacy en elektronisch toezicht” in HENDRICKX, F. en ENGELS, C. (eds.), *Arbeidsrecht*, II, Brugge, die Keure, 2017, 451-508.

HEREMANS, T. en DEPYPERE, L., “Marketing, intellectuele rechten en sociale media” in LIEVENS, E., WAUTERS, E. en VALCKE, P. (eds.), *Sociale media anno 2015. Actuele juridische aspecten*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 1-39.

ISGOUR, M., “Examen de la jurisprudence européenne récente en matière de droit à l’image des personnes physiques et d’image de marque des personnes morales” in VAN GYSEGHEM, J.M., ISGOUR, M. en OMRANI, F. (eds.), *Droits de la personnalité*, Limal, Anthemis, 2013, 47-97.

KINDT, E., “Wat brengt de nieuwe Verordening Algemene Gegevensbescherming? – Een eerste kritische analyse” in VRG-ALUMNI (ed.), *Recht in beweging*, Antwerpen, Maklu, 2016, 489-506.

LANGERAERT, H., “Drie eeuwen kinderarbeid in België” in LANGERAERT, H. en VAN HOORDE, W. (eds.), *Made by children: kinderarbeid vroeger en nu*, Oostkamp, Stichting Kunstboek, 2017, 9-28.

LIETEN, K., “Kinderarbeid wereldwijd” in LANGERAERT, H. en VAN HOORDE, W. (eds.), *Made by children: kinderarbeid vroeger en nu*, Oostkamp, Stichting Kunstboek, 2017, 29- 44.
LIEVENS, E., “Risico’s voor jongeren op sociale netwerken bekeken vanuit juridisch perspectief” in VALGAEREN, P., VALCKE, P. en LIEVENS, E. (eds.), *Sociale media*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 29-66.

MAERTEN, P., “9. Arbeidsduur en flexibele tewerkstellingsregimes” in BLOMMAERT, D., GADEYNE, S., MERCHIERS, Y. en STRUYEN, D. (eds.), *Recht voor de onderneming*, XVIII.33, Mechelen, Kluwer, 2008, losbl.

MASSON, J.-P., “Le droit à l’image” in RENCHON, J.-L. (ed.), *Les droits de la personnalité*, Brussel, Bruylant, 2009, 237-246.

MONTANUS, P.J., “De rol van ouders bij hun topsportende kinderen in het licht van het IVRK” in DE GRAAF, J.H, MAK, C. en VAN WIJK, F.K. (eds.), *Rechten van het kind en ouderlijke verantwoordelijkheid*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 2008, 71-83.

OSAER, V. en NAYAERT, S., “Privacy in de werksfeer” in VERMEULEN, G., *Privacy en strafrecht: nieuwe en grensoverschrijdende verkenningen*, Antwerpen, Maklu, 2007, 513-564.

PAS, H., “Rechten van het kind: arbeid – gewaarborgd minimuminkomen” in *Kinderrechtsgids*, Gent, Mys&Breesch, 1997, 25-142.

PLETS, I., ELIAS, B. en DESMET, N., “Minderjarigen en centen” in KINDERRECHTSWINKELS (ed.), *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk-Heule, UGA, 2010, 291-327.

PLETS, I. en ELIAS, B., “Le mineur et le droit social” in VILLEE, C. (ed.), *La position juridique du mineur dans la pratique*, Kortrijk-Heule, UGA, 2006, 291-320.

RASLE, B., “Droit à l’oubli: quel rôle pour le délégué à la protection des données personnelles?” in DECHENAUD, D. (ed.), *Le droit à l’oubli numérique*, Brussel, Larcier, 2015, 331-360.

SERVAIS, J.-M., “Les droits sociaux de l’enfant: Droit du travail et Sécurité sociale” in MEULDERS-KLEIN, M.-T., (ed.), *La Convention sur les droits de l’enfant et la Belgique*, Brussel, Story-Scientia, 1992, 181-189.

STALFORD, H., “Prohibition of Child Labour and Protection of Young People at Work” in PEERS, S., HERVEY, T., KENNER, J. en WARD, A. (eds.), *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary*, Londen, Hart Publishing, 869-889.

STROOBANT, M., “De arbeidsovereenkomstenwet van 10 maart 1900 en het recht op arbeid” in STROOBANT, M. en VANACHTER, O. (eds.), *Honderd jaar arbeidsovereenkomstenwet*, Antwerpen, Intersentia, 2001, 34-35.

VALCKE, P., VERDOODT, V, LAMBRECHT, I. en LIEVENS, E., “Reclame en nieuwe media: vind ik (niet) leuk” in VRG ALUMNI (ed.), *Recht in beweging – 24ste VRG Alumnidag*, Antwerpen, Maklu, 2017, 359-384.

VANDENHOLE, W., “Het kind en het badwater: de kruisbestuiving van kinderrechten en mensenrechten” in W. VANDENHOLE (ed.), *Kinderrechten als mensenrechten: een multidisciplinaire verkenning*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 34-40.

VAN OVERBEKE, S., “De weerslag van individuele omstandigheden bij de aanwerving. Jongeren en minderjarigen” in *Aanwerven. Tewerkstellen. Ontslaan*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1998, *Aanwerven*, 2100.

VERHELLEN, E., “Implementatie van kinderrechten: óók een academische verantwoordelijkheid” in VANDENHOLE, W. (ed.), *Kinderrechten als mensenrechten: een multidisciplinaire verkenning*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 1-24.

WEBSITES

www.reclamecode.nl/nrc/reclamecode-social-media-rsm/ (consultatie 25 april 2019).

www.werk.belgie.be/detailA_Z.aspx?id=1058 (consultatie 25 april 2019).

www.law.kuleuven.be/home/onderzoek/nieuws-onderzoek/frank-hendrickx-over-bekende-vlamingen-die-hun-kinderen-inschakelen-om-reclame-te-maken (consultatie 25 april 2019).

www.adlit.be/nieuws/bekende-vlamingen-schuldig-aan-kinderarbeid. (consultatie 25 april 2019).

www.standaard.be/cnt/dmf20171206_03227949 (consultatie 25 april 2019).

www.hbvl.be/cnt/dmf20171205_03225611?utm_source=hbvl&utm_medium=email_dedicated&utm_campaign=magic-link&adh_i=e73dfa7ec769835b83304318bc5ffa09&M_BT=24050970549 (consultatie 25 april 2019).

www.gva.be/cnt/dmf20171205_03225771/bv-s-schakelen-kinderen-in-op-instagram-op-de-grens-van-kinderarbeid (consultatie 25 april 2019).

<https://sustainabledevelopment.un.org/sdg8> (consultatie 25 april 2019).

www.ilo.org/ipecc/programme/lang--en/index.htm (consultatie 25 april 2019).

www.ilo.org/ipecc/Campaignandadvocacy/wdacl/lang--en/index.htm (consultatie 25 april 2019).

www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:11300:0::NO:11300:P11300_INSTRUMENT_ID:312327:NO (consultatie 25 april 2019).

www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:11300:0::NO:11300:P11300_INSTRUMENT_ID:312283 (consultatie 25 april 2019).

www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@europe/@ro-geneva/@ilo-brussels/documents/genericdocument/wcms_170009.pdf (consultatie 25 april 2019).

<https://static1.squarespace.com/static/5a9ffc57fcf7fd301e0e9928/t/5acd083503ce649b2aabb450/1523386423201/Marketer+Survey+Rebrand.pdf> (consultatie 25 april 2019).

www.vandale.be/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/kinderarbeid#.XLbzCC-YPjA (consultatie 25 april 2019).

ANDERE BRONNEN

Aanbevelingen van de Raad voor de Reclame inzake online influencers, oktober 2018.

FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, *Wegwijs in... De reglementering op de kinderarbeid*, brochure, 2009.

Activiteitsverslag 2015 TSW, www.werk.belgie.be/publicationDefault.aspx?id=46322.

Global Estimates of Child Labour: results and trends, 2012-2016, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/publication/wcms_575499.pdf.

SANTOS PAIS, M., CRC/C/20 (Annex V), 1993.

LIVINGSTONE, S. en HADDON, L., *EU Kids Online*, LSE, Londen, [http://www.lse.ac.uk/media%40lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20\(2009-11\)/EUKidsOnlineIIRreports/Final%20report.pdf](http://www.lse.ac.uk/media%40lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20(2009-11)/EUKidsOnlineIIRreports/Final%20report.pdf).

Bijlagen

I. Vragenlijst enquête met toelichtende noten

De volgende meerkeuzevragen werden gesteld aan mama-influencers. Het begrip ‘collab’ in sommige vraagstellingen is een gangbare term onder influencers en betekent samenwerking (‘collaboration’ in het Engels). Het gaat met andere woorden over de contracten tussen influencers en merken om een product te promoten. Aan de mama-influencers met meerdere kinderen werd gevraagd om één kind voor ogen te houden bij het invullen van de vragenlijst.

1. Hoe oud is uw kind?

- a) 6 jaar of jonger
- b) 7 tot 11 jaar
- c) 12 tot 14 jaar
- d) 15 jaar of ouder

Noot: deze vraag peilt naar de leeftijd van het kind om allereerst respondenten met kinderen vanaf 15 jaar uit te sluiten uit het onderzoek, aangezien kinderen vanaf 15 jaar conform art. 6 Arbeidswet niet meer vallen onder de Belgische kinderarbeidreglementering. Bovendien is de leeftijd een cruciaal gegeven voor het verdere verloop van de vragenlijst, omdat bij de komende negen vragen de antwoordmogelijkheden gebaseerd zijn op de huidige regels per leeftijdscategorie. Zo kan afgeleid worden of de moeder al dan niet het antwoord kiest dat op heden voorgeschreven is voor de leeftijdscategorie van haar kind.

2. Hoeveel tijd zit er tussen de afspraak voor een collab en het moment waarop u begint te fotograferen?

- a) Minder dan een maand
- b) Meer dan een maand

Noot: deze vraag heeft betrekking op de aanvraagprocedure voor een individuele afwijking. Overeenkomstig art. 6, 2e lid KB Kinderarbeid moet het aanvraagformulier immers ten laatste één maand voor de datum van de fotosessie toekomen bij de Inspectie van de Sociale Wetten.

Indien de mama-influencer aldus antwoordt dat ze minder dan één maand na de afspraak begint te fotograferen, dan kan tussen de lijnen gelezen worden dat er geen aanvraag is gebeurd.

3. Op welk moment van de dag heeft u uw kind al ooit gefotografeerd voor een collab?

- a) Tussen 8 en 19 uur
- b) Tussen 8 en 22 uur
- c) Tussen 8 en 23 uur
- d) Tussen 23 en 8 uur (dus 's nachts of 's morgens vroeg: bijvoorbeeld in het kader van back-to-school vóór schooltijd)

Noot: deze vraag toetst of de mama-influencer het aanvangs- en einduur van de fotosessies respecteert zoals voorgeschreven in art. 7.4 Arbeidswet. Antwoord a) is het enige legale antwoord voor moeders met kinderen tot 6 jaar. Antwoord b) mag gekozen worden door moeders met kinderen van 7 tot 11 jaar. Antwoord c) hoort vervolgens bij de leeftijdscategorie van 12 tot 15 jaar. Antwoord d) is ten slotte voor alle leeftijden een illegale situatie.

4. Hoe lang duurt het maximaal vooraleer u de gewenste foto heeft genomen?

- a) Minder dan 4 uur
- b) Minder dan 6 uur
- c) Minder dan 8 uur

Noot: deze vraag doelt op de regels rond de maximumduur die neergelegd zijn in art. 2 KB Kinderarbeid. Enkel optie a) is een legaal antwoord voor moeders met kinderen tot 6 jaar. Antwoord b) hoort bij kinderen van 7 tot en 11 jaar. Antwoord c) verwijst naar de leeftijdscategorie van 12 tot 15 jaar. Uiteraard lijken alle antwoordopties intuïtief nogal overdreven voor het nemen van een foto met een smartphone. Toch is het nuttig om deze vraag te stellen, omdat zo kan onderbouwd worden dat de huidige maximumduur te hoog ligt voor influencer marketing.

5. Na hoelang fotograferen neemt uw kind een pauze?

- a) Mijn kind neemt geen pauze
- b) Na minder dan 2 uur fotograferen

- c) Na 2 uur fotograferen
- d) Na 3 uur fotograferen
- e) Na 4 uur fotograferen

Noot: deze vraag peilt naar de rusttijden zoals voorzien in art. 3, §1 KB Kinderarbeid. Antwoord c) verwijst naar de verplichte pauze voor kinderen tot 6 jaar. Antwoord d) is legaal voor kinderen vanaf 7 jaar. Antwoord e) mag enkel gekozen worden door influencers met kinderen vanaf 12 jaar. Opties a) en b) werden toegevoegd om de influencers toe te laten een antwoord te kiezen dat aansluit bij de realiteit. Net zoals in de vierde vraag is het hier de bedoeling om aan te tonen dat pauzes niet eens opportuun zijn of in ieder geval te laattijdig plaatsvinden voor fotosessies met de smartphone.

6. Voor hoeveel collabs heeft uw kind reeds geposeerd gedurende zijn/haar hele leven?

- a) 6 of minder collabs
- b) 7 of meer collabs

Noot: deze vraag geeft de frequentie van de kinderarbeid weer en is vooral relevant voor de categorie van de minzesjarigen. Op basis van art. 4, §1 KB Kinderarbeid mogen kinderen tijdens hun eerste zes levensjaren immers maximaal zes werkzaamheden uitvoeren. Indien een influencer met een kind dat niet ouder is dan zes jaar dus voor antwoord b) kiest, duidt dit op illegaliteit.

7. Voor hoeveel collabs poseert uw kind jaarlijks?

- a) 12 of minder collabs
- b) Tussen 13 en 24 collabs
- c) Meer dan 24 collabs

Noot: ook deze vraag doelt op de frequentie zoals bepaald in art. 4, §1 KB Kinderarbeid. Het verschil met de vorige vraag ligt in het feit dat deze zevende vraag op jaarbasis rekent. Influencers met kinderen tot 11 jaar kunnen enkel legaal antwoorden door optie a) aan te duiden. Voor kinderen tussen 12 en 15 jaar is ook antwoord b) juridisch toelaatbaar. Antwoordmogelijkheid c) is in alle gevallen illegaal.

8. Spreidt u uw fotosessie soms over meerdere dagen om zo uiteindelijk de perfecte foto te bekomen?

- a) Ja, over maximaal 5 opeenvolgende dagen gespreid
- b) Ja, over langer dan 5 opeenvolgende dagen gespreid
- c) Nee

Noot: deze vraag gaat over de spreiding van de werkzaamheden zoals bepaald in art. 4, §2, laatste lid KB Kinderarbeid. Op grond van dat artikel mogen de werkzaamheden namelijk niet méér dan vijf opeenvolgende dagen duren. Om juridisch in orde te zijn, zouden de influencers dus ofwel a) ofwel c) moeten antwoorden.

9. Ontvangt u soms geschenken in ruil voor een collab?

- a) Ja en ik vind die geschenken aangepast aan de leeftijd, ontwikkeling en opleiding van mijn kind
- b) Ja, maar ik vind die geschenken niet aangepast aan de leeftijd, ontwikkeling en opleiding van mijn kind
- c) Nee

Noot: deze vraag heeft betrekking op art. 7.14 Arbeidswet, dat voorschrijft dat de geschenken aangepast moeten zijn aan de leeftijd, ontwikkeling en opleiding van het kind.

10. Ontvangt u soms geld in ruil voor een collab?

- a) Ja en dit wordt gestort op een spaarrekening op naam van mijn kind, ten laatste op de vierde werkdag na de maand van de collab
- b) Ja en dit wordt gestort op een spaarrekening op naam van mijn kind, later dan de vierde werkdag na de maand van de collab
- c) Ja en dit wordt gestort op mijn eigen rekening, ten laatste op de vierde werkdag na de maand van de collab
- d) Ja en dit wordt gestort op mijn eigen rekening, later dan de vierde werkdag na de maand van de collab
- e) Nee

Noot: deze vraag refereert aan de reglementering van het loon in art. 7.13 Arbeidswet. Volgens deze bepaling is de enige correcte betaling degene die gebeurt op een geïndividualiseerde spaarrekening op naam van het kind op uiterlijk de vierde werkdag van de maand volgend op de maand van de werkzaamheid. Tenzij de influencer nooit geld ontvangt, is het enige juridisch juiste antwoord op deze vraag dus a).

II. Antwoorden enquête

Influencer 1 – 20/11/2018

1) Hoe oud is uw kind?

6 jaar of jonger

2) Hoeveel tijd zit er tussen de afspraak voor een collab en het moment waarop u begint te fotograferen?

Minder dan een maand

3) Op welk moment van de dag heeft u uw kind al ooit gefotografeerd voor een collab?

Tussen 8 en 19 uur

4) Hoe lang duurt het maximaal vooraleer u de gewenste foto heeft genomen?

Minder dan 4 uur

5) Na hoelang fotograferen neemt uw kind een pauze?

Mijn kind neemt geen pauze

6) Voor hoeveel collabs heeft uw kind reeds geposeerd gedurende zijn/haar hele leven?

7 of meer collabs

7) Voor hoeveel collabs poseert uw kind jaarlijks?

Meer dan 24 collabs

8) Spreidt u uw fotosessie soms over meerdere dagen om zo uiteindelijk de perfecte foto te bekomen?

Nee

9) Ontvangt u soms geschenken in ruil voor een collab?

Ja en ik vind die geschenken aangepast aan de leeftijd, ontwikkeling en opleiding van mijn kind

10) Ontvangt u soms geld in ruil voor een collab?

Ja en dit wordt gestort op mijn eigen rekening, later dan de vierde werkdag na de maand van de collab

Influencer 2- 20/11/18

1) Hoe oud is uw kind?

6 jaar of jonger

2) Hoeveel tijd zit er tussen de afspraak voor een collab en het moment waarop u begint te fotograferen?

Minder dan een maand

3) Op welk moment van de dag heeft u uw kind al ooit gefotografeerd voor een collab?

Tussen 8 en 19 uur

4) Hoe lang duurt het maximaal vooraleer u de gewenste foto heeft genomen?

Minder dan 4 uur

5) Na hoelang fotograferen neemt uw kind een pauze?

Mijn kind neemt geen pauze

6) Voor hoeveel collabs heeft uw kind reeds geposeerd gedurende zijn/haar hele leven?

6 of minder collabs

7) Voor hoeveel collabs poseert uw kind jaarlijks?

12 of minder collabs

8) Spreidt u uw fotosessie soms over meerdere dagen om zo uiteindelijk de perfecte foto te bekomen?

Ja, over maximaal 5 opeenvolgende dagen gespreid

9) Ontvangt u soms geschenken in ruil voor een collab?

Ja en ik vind die geschenken aangepast aan de leeftijd, ontwikkeling en opleiding van mijn kind

10) Ontvangt u soms geld in ruil voor een collab?

Ja en dit wordt gestort op mijn eigen rekening, ten laatste op de vierde werkdag na de maand van de collab

Influencer 3 -20/11/18

1) Hoe oud is uw kind?

6 jaar of jonger

2) Hoeveel tijd zit er tussen de afspraak voor een collab en het moment waarop u begint te fotograferen?

Minder dan een maand

3) Op welk moment van de dag heeft u uw kind al ooit gefotografeerd voor een collab?

Tussen 8 en 19 uur

4) Hoe lang duurt het maximaal vooraleer u de gewenste foto heeft genomen?

Minder dan 4 uur

5) Na hoelang fotograferen neemt uw kind een pauze?

Na minder dan 2 uur fotograferen

6) Voor hoeveel collabs heeft uw kind reeds geposeerd gedurende zijn/haar hele leven?

7 of meer collabs

7) Voor hoeveel collabs poseert uw kind jaarlijks?

12 of minder collabs

8) Spreidt u uw fotosessie soms over meerdere dagen om zo uiteindelijk de perfecte foto te bekomen?

Ja, over maximaal 5 opeenvolgende dagen gespreid

9) Ontvangt u soms geschenken in ruil voor een collab?

Ja en ik vind die geschenken aangepast aan de leeftijd, ontwikkeling en opleiding van mijn kind

10) Ontvangt u soms geld in ruil voor een collab?

Ja en dit wordt gestort op mijn eigen rekening, later dan de vierde werkdag na de maand van de collab

Influencer 4- 20/11/18

1) Hoe oud is uw kind?

6 jaar of jonger

2) Hoeveel tijd zit er tussen de afspraak voor een collab en het moment waarop u begint te fotograferen?

Minder dan een maand

3) Op welk moment van de dag heeft u uw kind al ooit gefotografeerd voor een collab?

Tussen 8 en 19 uur

4) Hoe lang duurt het maximaal vooraleer u de gewenste foto heeft genomen?

Minder dan 4 uur

5) Na hoelang fotograferen neemt uw kind een pauze?

Na minder dan 2 uur fotograferen

6) Voor hoeveel collabs heeft uw kind reeds geposeerd gedurende zijn/haar hele leven?

6 of minder collabs

7) Voor hoeveel collabs poseert uw kind jaarlijks?

12 of minder collabs

8) Spreidt u uw fotosessie soms over meerdere dagen om zo uiteindelijk de perfecte foto te bekomen?

Nee

9) Ontvangt u soms geschenken in ruil voor een collab?

Ja en ik vind die geschenken aangepast aan de leeftijd, ontwikkeling en opleiding van mijn kind

10) Ontvangt u soms geld in ruil voor een collab?

Nee

Influencer 5- 20/11/18

1) Hoe oud is uw kind?

Tussen 7 en 11 jaar

2) Hoeveel tijd zit er tussen de afspraak voor een collab en het moment waarop u begint te fotograferen?

Minder dan een maand

3) Op welk moment van de dag heeft u uw kind al ooit gefotografeerd voor een collab?

Tussen 8 en 19 uur

4) Hoe lang duurt het maximaal vooraleer u de gewenste foto heeft genomen?

Minder dan 4 uur

5) Na hoelang fotograferen neemt uw kind een pauze?

Na minder dan 2 uur fotograferen

6) Voor hoeveel collabs heeft uw kind reeds geposeerd gedurende zijn/haar hele leven?

7 of meer collabs

7) Voor hoeveel collabs poseert uw kind jaarlijks?

12 of minder collabs

8) Spreidt u uw fotosessie soms over meerdere dagen om zo uiteindelijk de perfecte foto te bekomen?

Nee

9) Ontvangt u soms geschenken in ruil voor een collab?

Nee

10) Ontvangt u soms geld in ruil voor een collab?

Ja en dit wordt gestort op een spaarrekening op naam van mijn kind, later dan de vierde werkdag na de maand van de collab

Influencer 6 – 20/11/18

1) Hoe oud is uw kind?

Tussen 7 en 11 jaar

2) Hoeveel tijd zit er tussen de afspraak voor een collab en het moment waarop u begint te fotograferen?

Minder dan een maand

3) Op welk moment van de dag heeft u uw kind al ooit gefotografeerd voor een collab?

Tussen 8 en 19 uur

4) Hoe lang duurt het maximaal vooraleer u de gewenste foto heeft genomen?

Minder dan 4 uur

5) Na hoelang fotograferen neemt uw kind een pauze?

Na minder dan 2 uur fotograferen

6) Voor hoeveel collabs heeft uw kind reeds geposeerd gedurende zijn/haar hele leven?

7 of meer collabs

7) Voor hoeveel collabs poseert uw kind jaarlijks?

12 of minder collabs

8) Spreidt u uw fotosessie soms over meerdere dagen om zo uiteindelijk de perfecte foto te bekomen?

Nee

9) Ontvangt u soms geschenken in ruil voor een collab?

Ja en ik vind die geschenken aangepast aan de leeftijd, ontwikkeling en opleiding van mijn kind

10) Ontvangt u soms geld in ruil voor een collab?

Nee

Influencer 7 -21/11/18

1) Hoe oud is uw kind?

6 jaar of jonger

2) Hoeveel tijd zit er tussen de afspraak voor een collab en het moment waarop u begint te fotograferen?

Minder dan een maand

3) Op welk moment van de dag heeft u uw kind al ooit gefotografeerd voor een collab?

Tussen 8 en 19 uur

4) Hoe lang duurt het maximaal vooraleer u de gewenste foto heeft genomen?

Minder dan 4 uur

5) Na hoelang fotograferen neemt uw kind een pauze?

Na minder dan 2 uur fotograferen

6) Voor hoeveel collabs heeft uw kind reeds geposeerd gedurende zijn/haar hele leven?

7 of meer collabs

7) Voor hoeveel collabs poseert uw kind jaarlijks?

Tussen 13 en 24 collabs

8) Spreidt u uw fotosessie soms over meerdere dagen om zo uiteindelijk de perfecte foto te bekomen?

Ja, over langer dan 5 opeenvolgende dagen gespreid

9) Ontvangt u soms geschenken in ruil voor een collab?

Ja en ik vind die geschenken aangepast aan de leeftijd, ontwikkeling en opleiding van mijn kind

10) Ontvangt u soms geld in ruil voor een collab?

Nee

Influencer 8- 23/11/18

1) Hoe oud is uw kind?

6 jaar of jonger

2) Hoeveel tijd zit er tussen de afspraak voor een collab en het moment waarop u begint te fotograferen?

Minder dan een maand

- 3) Op welk moment van de dag heeft u uw kind al ooit gefotografeerd voor een collab?

Tussen 8 en 19 uur

- 4) Hoe lang duurt het maximaal vooraleer u de gewenste foto heeft genomen?

Minder dan 4 uur

- 5) Na hoelang fotograferen neemt uw kind een pauze?

Mijn kind neemt geen pauze

- 6) Voor hoeveel collabs heeft uw kind reeds geposeerd gedurende zijn/haar hele leven?

6 of minder collabs

- 7) Voor hoeveel collabs poseert uw kind jaarlijks?

Tussen 13 en 24 collabs

- 8) Spreidt u uw fotosessie soms over meerdere dagen om zo uiteindelijk de perfecte foto te bekomen?

Nee

- 9) Ontvangt u soms geschenken in ruil voor een collab?

Ja en ik vind die geschenken aangepast aan de leeftijd, ontwikkeling en opleiding van mijn kind

- 10) Ontvangt u soms geld in ruil voor een collab?

Ja en dit wordt gestort op mijn eigen rekening, later dan de vierde werkdag na de maand van de collab

Influencer 9 -23/11/18

- 1) Hoe oud is uw kind?

6 jaar of jonger

- 2) Hoeveel tijd zit er tussen de afspraak voor een collab en het moment waarop u begint te fotograferen?

Minder dan een maand

- 3) Op welk moment van de dag heeft u uw kind al ooit gefotografeerd voor een collab?

Tussen 8 en 23 uur

- 4) Hoe lang duurt het maximaal vooraleer u de gewenste foto heeft genomen?

Minder dan 4 uur

- 5) Na hoelang fotograferen neemt uw kind een pauze?

Na 2 uur fotograferen

- 6) Voor hoeveel collabs heeft uw kind reeds geposeerd gedurende zijn/haar hele leven?

6 of minder collabs

- 7) Voor hoeveel collabs poseert uw kind jaarlijks?

12 of minder collabs

- 8) Spreidt u uw fotosessie soms over meerdere dagen om zo uiteindelijk de perfecte foto te bekomen?

Nee

- 9) Ontvangt u soms geschenken in ruil voor een collab?

Ja en ik vind die geschenken aangepast aan de leeftijd, ontwikkeling en opleiding van mijn kind

- 10) Ontvangt u soms geld in ruil voor een collab?

Nee

Influencer 10 -24/11/18

- 1) Hoe oud is uw kind?

6 jaar of jonger

- 2) Hoeveel tijd zit er tussen de afspraak voor een collab en het moment waarop u begint te fotograferen?

Minder dan een maand

- 3) Op welk moment van de dag heeft u uw kind al ooit gefotografeerd voor een collab?

Tussen 8 en 19 uur

- 4) Hoe lang duurt het maximaal vooraleer u de gewenste foto heeft genomen?

Minder dan 4 uur

- 5) Na hoelang fotograferen neemt uw kind een pauze?

Mijn kind neemt geen pauze

- 6) Voor hoeveel collabs heeft uw kind reeds geposeerd gedurende zijn/haar hele leven?

7 of meer collabs

- 7) Voor hoeveel collabs poseert uw kind jaarlijks?

12 of minder collabs

- 8) Spreidt u uw fotosessie soms over meerdere dagen om zo uiteindelijk de perfecte foto te bekomen?

Nee

- 9) Ontvangt u soms geschenken in ruil voor een collab?

Ja en ik vind die geschenken aangepast aan de leeftijd, ontwikkeling en opleiding van mijn kind

- 10) Ontvangt u soms geld in ruil voor een collab?

Ja en dit wordt gestort op mijn eigen rekening, later dan de vierde werkdag na de maand van de collab

Influencer 11 -24/11/18

- 1) Hoe oud is uw kind?

6 jaar of jonger

- 2) Hoeveel tijd zit er tussen de afspraak voor een collab en het moment waarop u begint te fotograferen?

Minder dan een maand

- 3) Op welk moment van de dag heeft u uw kind al ooit gefotografeerd voor een collab?

Tussen 8 en 19 uur

- 4) Hoe lang duurt het maximaal vooraleer u de gewenste foto heeft genomen?

Minder dan 4 uur

5) Na hoelang fotograferen neemt uw kind een pauze?

Influencer laat deze vraag open maar geeft volgende commentaar: ze fotografeert maar een paar minuten, langer hebben de kinderen daar geen zin in

6) Voor hoeveel collabs heeft uw kind reeds geposeerd gedurende zijn/haar hele leven?

6 of minder collabs

7) Voor hoeveel collabs poseert uw kind jaarlijks?

12 of minder collabs

8) Spreidt u uw fotosessie soms over meerdere dagen om zo uiteindelijk de perfecte foto te bekomen?

Nee

9) Ontvangt u soms geschenken in ruil voor een collab?

Ja en ik vind die geschenken aangepast aan de leeftijd, ontwikkeling en opleiding van mijn kind

10) Ontvangt u soms geld in ruil voor een collab?

Nee

III. Tabel resultaten enquête

	Leeftijd	Aanvraagperiode 1 maand	Aanvangs- en einduur	Maximumduur	Rusttijden	Frequentie/leven	Frequentie/jaar	Spreiding	Geschenken	Geld
Influencer 1	-6 jaar	Minder dan maand	8-19u	Minder dan 4u	Geen	7 of meer	>24	Geen	Gepast	Laattijdig op rekening moeder
Influencer 2	-6 jaar	Minder dan maand	8-19u	Minder dan 4u	Geen	6 of minder		Max. 5 dagen	Gepast	Tijdig op rekening moeder
Influencer 3	-6 jaar	Minder dan maand	8-19u	Minder dan 4u	< 2 uur	7 of meer	<12	Max. 5 dagen	Gepast	Laattijdig op rekening moeder
Influencer 4	-6 jaar	Minder dan maand	8-19u	Minder dan 4u	< 2 uur	6 of minder		Geen	Gepast	Nee
Influencer 5	7-11 jaar	Minder dan maand	8-19u	Minder dan 4u	< 2 uur		≤ 12	Geen	Gepast	Laattijdig op rekening kind
Influencer 6	7-11 jaar	Minder dan maand	8-19u	Minder dan 4u	< 2 uur		≤ 12	Geen	Gepast	Nee
Influencer 7	-6 jaar	Minder dan maand	8-19u	Minder dan 4u	< 2 uur	7 of meer	13-24	>5 dagen	Gepast	Nee
Influencer 8	-6 jaar	Minder dan maand	8-19u	Minder dan 4u	Geen	6 of minder		Geen	Gepast	Laattijdig op rekening moeder
Influencer 9	-6 jaar	Minder dan maand	8-23u	Minder dan 4u	Na 2 uur	6 of minder		Geen	Gepast	Nee
Influencer 10	-6 jaar	Minder dan maand	8-19u	Minder dan 4u	Geen	7 of meer	≤ 12	Geen	Gepast	Laattijdig op rekening moeder
Influencer 11	-6 jaar	Minder dan maand	8-19u	Minder dan 4u	Geen	6 of minder		Geen	Gepast	Nee

Legende:

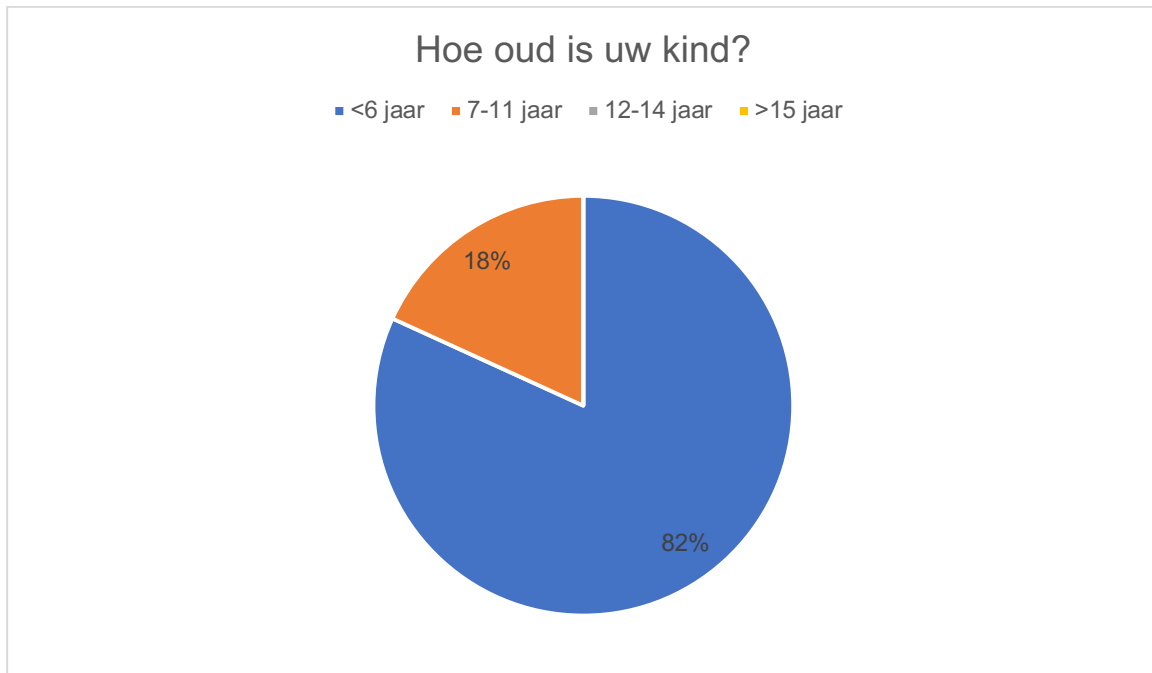
Rood=strijdig met huidige kinderarbeidreglementering

Groen=in conformiteit met huidige kinderarbeidreglementering

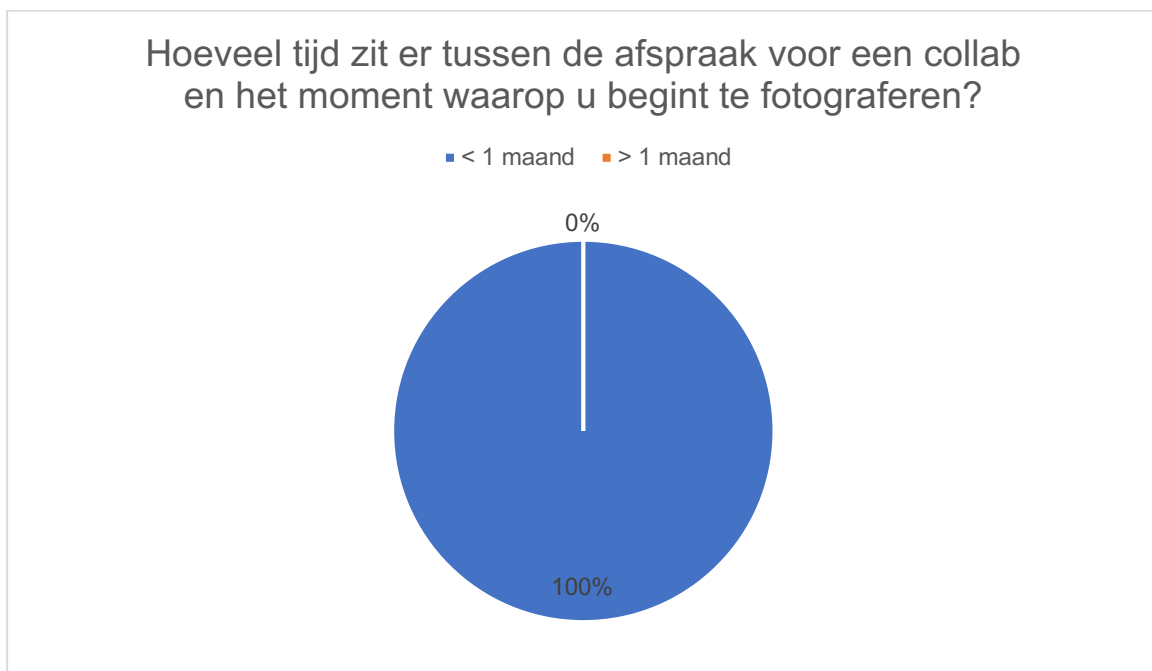
Gearceerd=niet van toepassing

IV. Grafieken resultaten enquête

Vraag 1

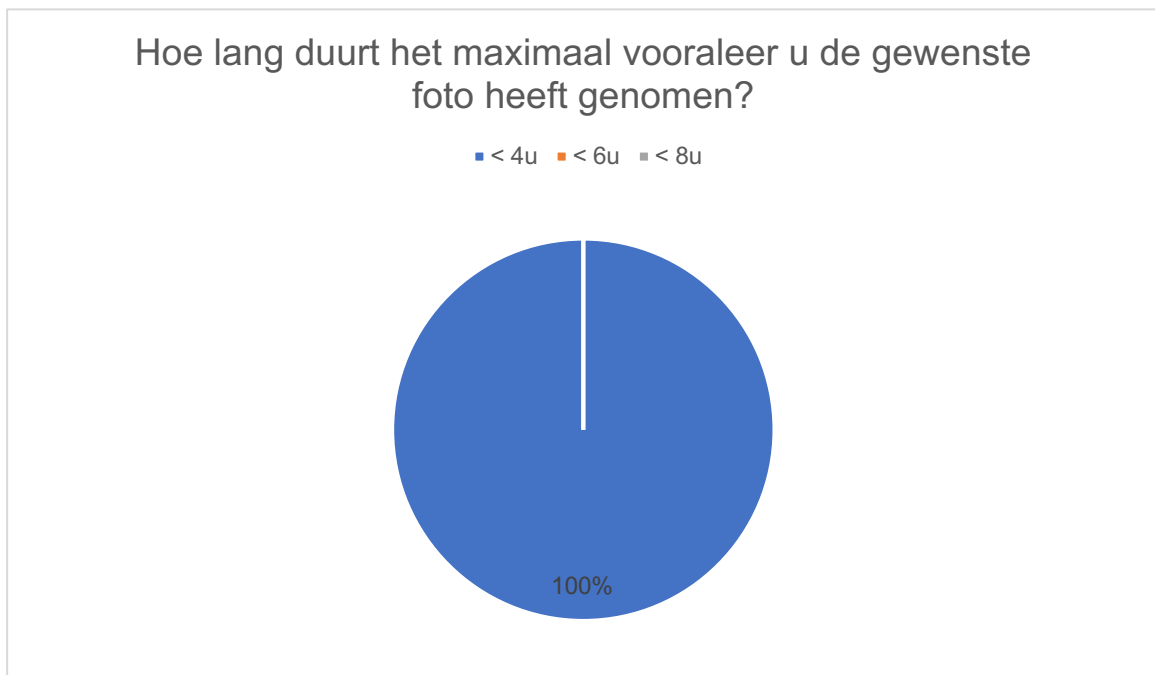
Vraag 2

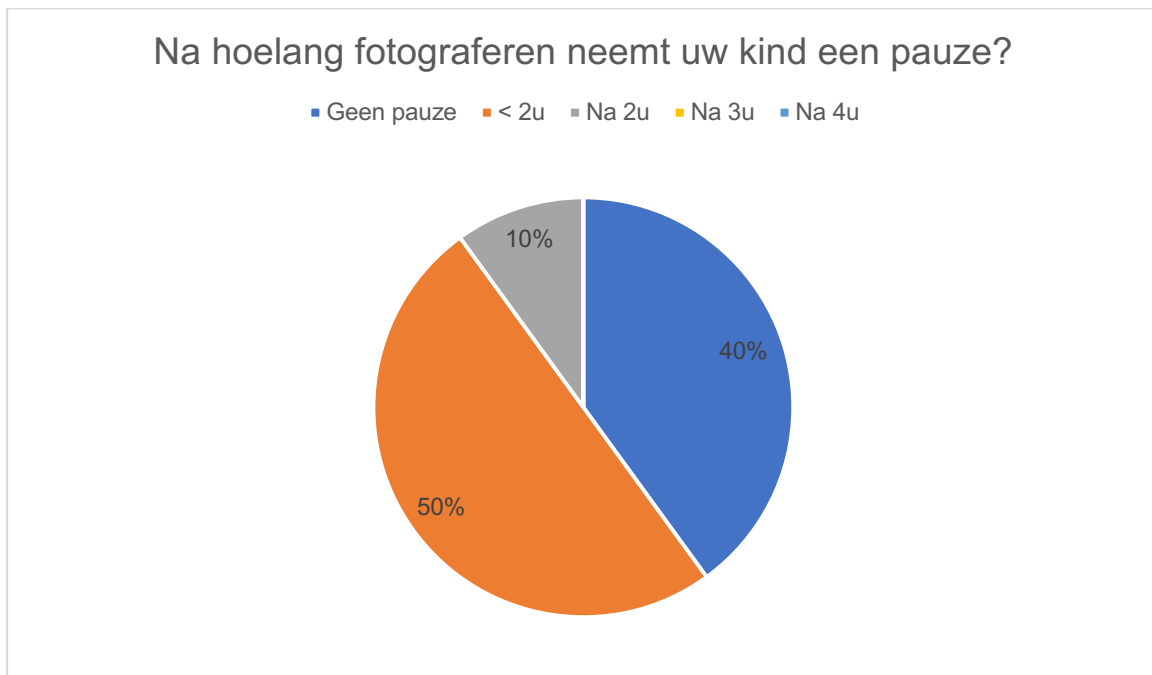
Vraag 3

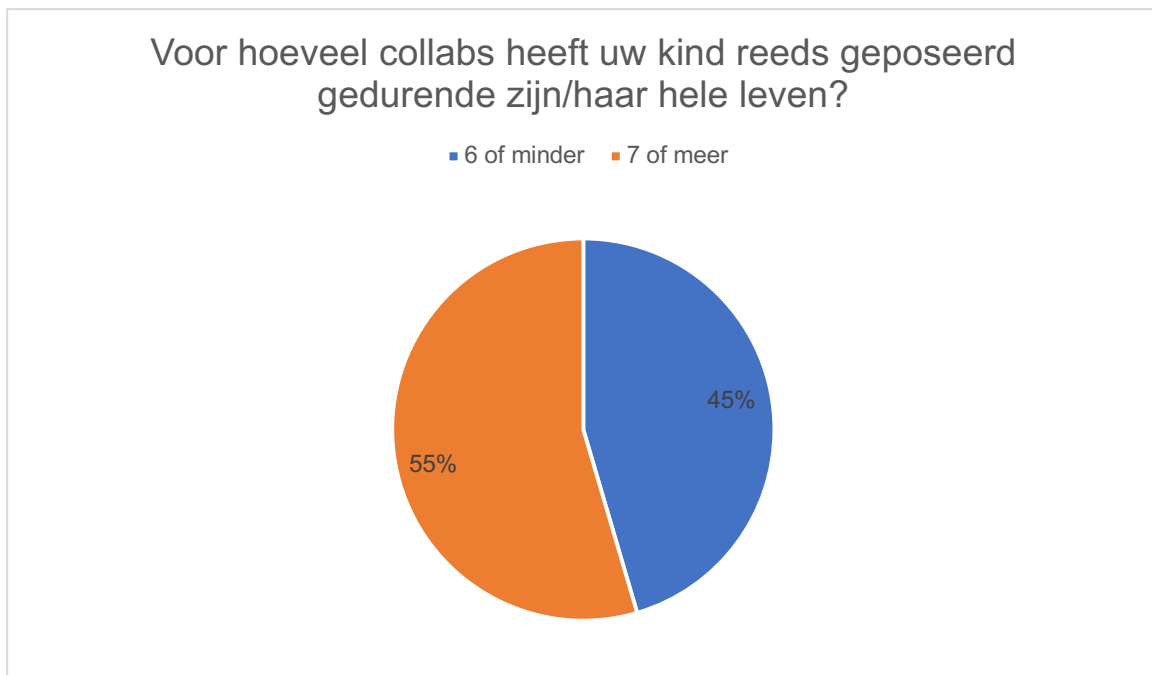
Vraag 4

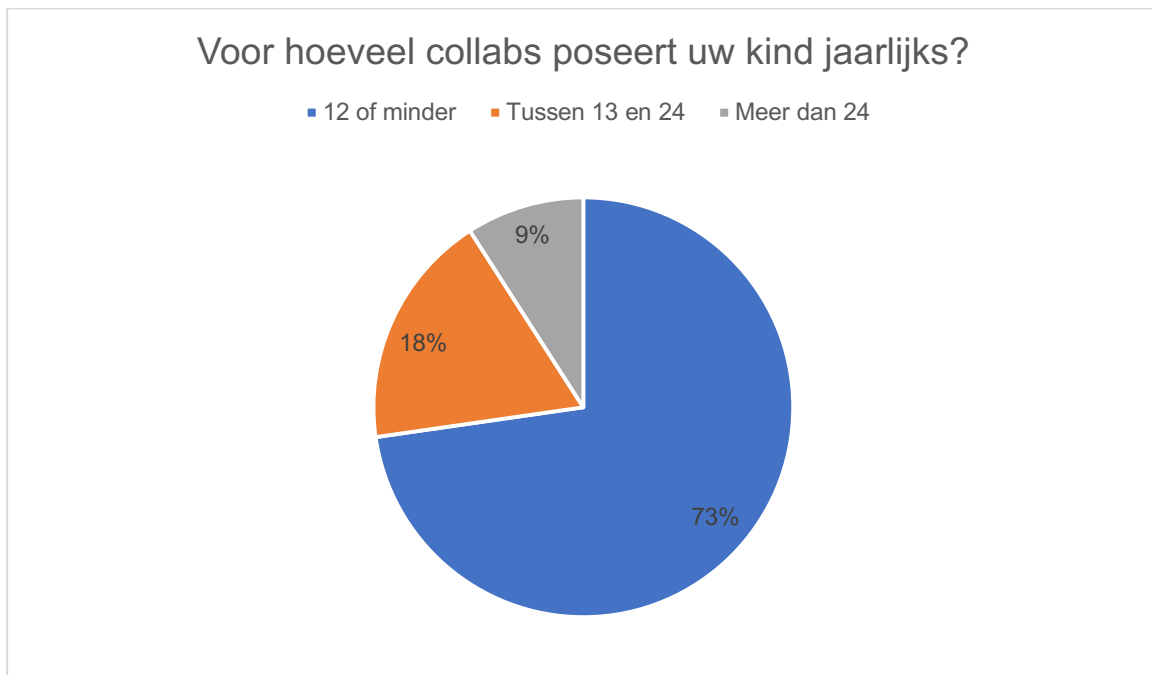
Vraag 5

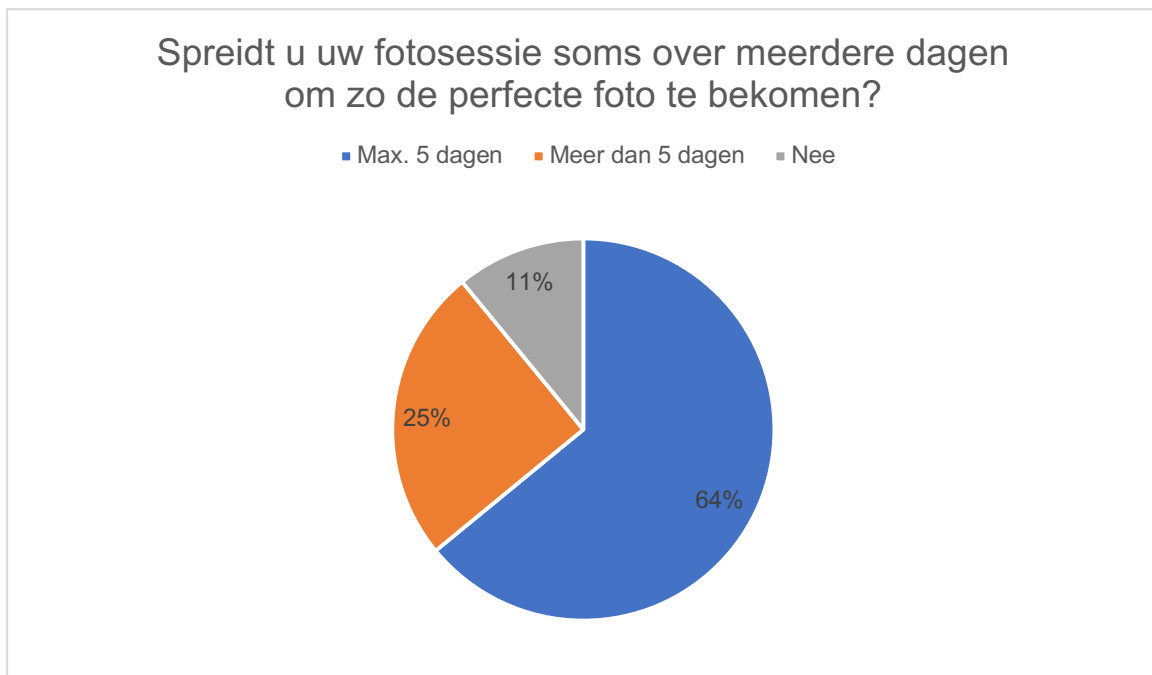
Vraag 6

Vraag 7

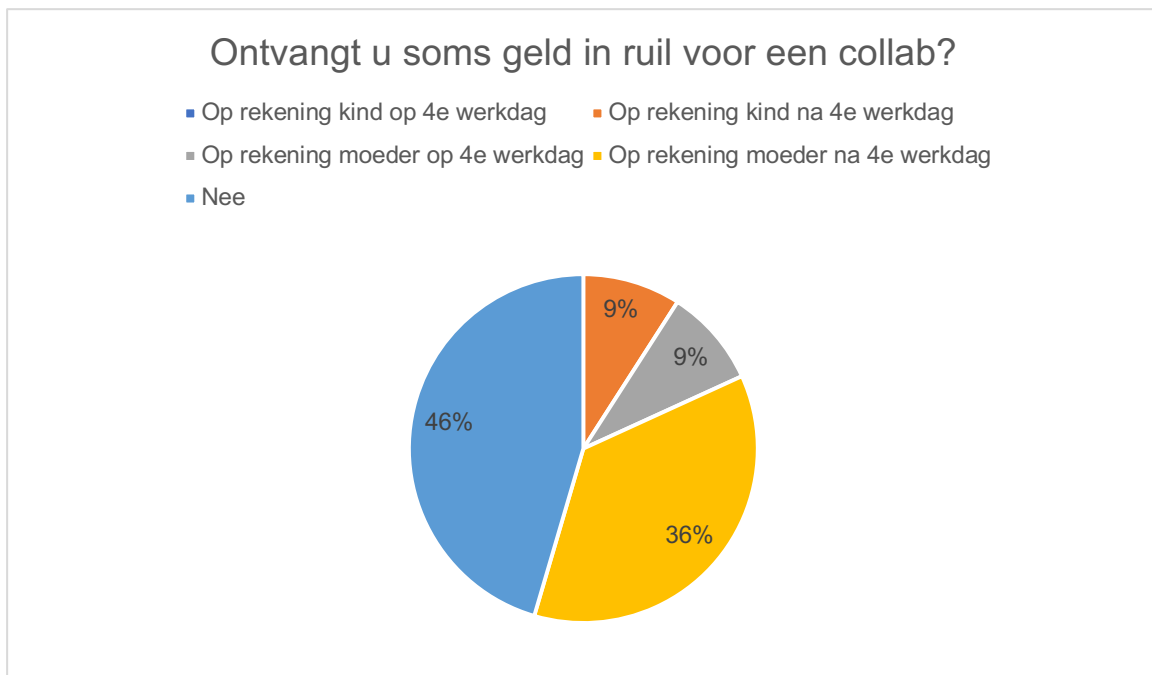
Vraag 8

Vraag 9

Vraag 10

V. Contracten CKS

CKS

BACK TO SCHOOL

Bye-bye zomervakantie, het is tijd om weer achter de schoolbanken te kruipen! Kids geven het nieuwe schooljaar een kickstart in een kleurrijke, on-trend CKS outfit en de coolste gym bag van de klas. Steel de show in de schoolgangen met een originele back-to-school look, en krijg tot en met 16/09/2018 een sporttas bij aankoop vanaf €99 uit de A.W.18 kids collectie. Denk aan een geel

exemplaar in een speels zebra motief voor meisjes, en een stoere, donkerblauwe drakenprint voor boys.

Wat krijg je van ons?

- Outfit Emma & outfit Jackie Rio (maximum value: 280 euro WMN outfit & 170 KIDS outfit) + 1 sportbag (value of 19,99 euro)
- Repost op @cksfashion social media kanalen & eventuele vermelding CKS nieuwsbrief met vermelding naar @emmagelaude

Wat willen we graag in ruil zien:

- Instagram stories:

Teaser video's & foto's Back To School pakket (CKS outfits + sport bag) met swipe-up UTM CKS website **tussen 11/8/2018 & 27/8/2018 (DATUM TBC)**

- Instagram post en Facebook (indien actief op FB)

Outfit post Emma & Jacky Rio met sporttas (optioneel: vermelding actie sporttas) met UTM link in bio CKS website **tussen 11/8/2018 & 27/8/2018 (DATUM TBC)**

- Blogpost

Outfit post Emma & Jacky Rio met meer informatie actie sporttas met UTM links CKS website **tussen 11/8/2018- 27/8/2018 (DATUM TBC)**

- Optioneel: preview post doorsturen

- Aanlevering beelden & video's **tussen 11/8/2018-27/8/2018 (DATUM TBC)**

- Alle content online laten staan tot einde W18 seizoen

- Gebruik van de hashtags & mention: **#ckskeystyles #cksfashion @cksfashion link CKS website/in bio /swipe up(UTM's nog door te sturen)**

- **Vermelding caption:** back to school, playgroundproof outfits

- Visuele guidelines: **powerful, fris & instant happy**

- CKS heeft het recht om de gemaakte beelden te gebruiken op al hun eigen platformen

CKS BRINGS INSTANT HAPPINESS

CKS draagt bij tot jouw geluksgevoel! Met een mix van tijdloze en *on-trend* items voor **vrouwen en kids**, creëren we als **100% Belgisch label** totale *looks*. Zelfvertrouwen *boost*? Check! Denk aan *ready-to-wear* items met sterke grafische prints, een flinke dosis kleur en verrassende *eye-catchers*. Kortom: kwaliteitsvolle, betaalbare ***must haves***.

www.cks-fashion.com

CONTRACTUEEL TAKENPAKKET & VERWACHTINGEN

EXCLUSIVITY FOR THE FLOWER DRESS COLLAB WITH CKS

FNG & CKS gives Liene visibility through CKS communication channels (mailing, stores, web, social media, ads)

Liene Meneve participates at summer event (1/2day- 1 day max)

Liene Meneve promotes THE FLOWER DRESS on own social media (view posts below)

Other joint promotional activities & use of third parties should be possible

Visuals

- Pictures: at event
- Video at event

Instore & etalage

- Use of her images & video

Social media channels

Goal = new leads/customers, create buzz around this collection

- Facebook & Instagram
- Video: Instagram stories

Social media posts (data TBC)

1. 1 Instagram and/or Facebook post with inspirational pictures at summer event in CKS flower dress with Sézane on **Tuesday 24/7/2018**

2. Instagram stories:

1) Inspirational videos & photos Liene in CKS flower dress during summer event at the latest on **Wednesday 18/7/2018**

2) Repost swipe-up with UTM to CKS website on **Tuesday 24/7/2018**

Mentions: #ckskeystyles #cksfashion @cksfashion

	Mailings: Use of all available deliverables.
-	All assets can be used to promote sales of the collection.
BUDGET	350 euro

Gelezen en goedgekeurd,